

М.Б.Т
бд629
655

ИЗДАТЕЛ

научно списание за книгата

година X

2008 / брой 1-2

В БРОЯ:

- ❖ ГРАФЕМИТЕ НА ПИСМОТО НА HOMO SAPIENS'A
- ❖ ПРЕДПРЕМИЕРА НА НАУЧНО-ДОКУМЕНТАЛНИЯ ФИЛМ
НА СВУБИТ „РИТЪМЪТ НА ВРЕМЕТО“ В СЕЛО БЪГАРИ – СТРАНДЖА
- ❖ ЕЛЕКТРОННИ БИБЛИОТЕКИ
- ❖ САТИРИКЪТ И КАРИКАТУРИСТЪТ ПЕТЪР БОРСУКОВ – НЕПРЕХОДНАТА ЕМБЛЕМА НА ЕДИН ВЕСТНИК И НА ЕДНА ДЪЛГОЛЕТНА ТРАДИЦИЯ
- ❖ ХУДОЖЕСТВЕНИЯТ ЖИВОТ
НА СТРАНИЦИТЕ НА СП. „ЗАВЕТИ“ (1934–1940)
- ❖ ПРОБЛЕМИ НА СИГУРНОСТТА ПРИ
ОТДАЛЕЧЕН ДОСТЪП ДО КОРПОРАТИВНИТЕ МРЕЖИ
- ❖ СВЯТОТО КИРИЛО-МЕТОДИЕВО ДЕЛО: ПРОВИДЧЕСТВО НА XXI ВЕК
- ❖ ВЪЗРОЖДЕНСКИЯТ УЧИТЕЛ И КНИЖОВНИК ХРИСТАКИ ДРАГАНОВИЧ

ДИРЕКТОР

проф. д.и.к.н. Стоян Денчев

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ**Главен редактор**

доц. д-р Лъчезар Георгиев

проф. дпн Пламен Легкоступ

проф. дин Иван Стоянов

доц. д-р Стефан Коларов

проф. дфн Мария Младенова

Графичен дизайн

Иван Иванов

Технически редактор

Райна Карабоеva

Коректор

Цветанка Рашкова

Научни консултанти

проф. дфн Ани Гергова

проф. д-р Анчо Калоянов

ISSN 1310-4624

5000 Велико Търново
ул. „Теодосий Търновски“ № 2,
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

1784 София
бул. „Цариградско шосе“ № 119
Специализирано висше училище по
библиотекознание и информационни технологии

ИЗДАТЕЛСТВО

НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА

ГODINA X, № 1-2, 2008

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

СПЕЦИАЛИЗИРАНО ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ

ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

СЪДЪРЖАНИЕ

Стоян Денчев, Александра Куманова. ГРАФЕМИТЕ НА ПИСМОТО НА HOMO SAPIENS'A	2
Вили Божилова. ПРЕДПРЕМИЕРА НА НАУЧНО-ДОКУМЕНТАЛНИЯ ФИЛМ НА СВУБИТ "РИТЪМЪТ НА ВРЕМЕТО" В СЕЛО БЪЛГАРИ – СТРАНДЖА	9
Тодор К. Тодоров. ЕЛЕКТРОННИ БИБЛИОТЕКИ	11
Лъчезар Георгиев. САТИРИКЪТ И КАРИКАТУРИСТЪТ ПЕТЪР БОРСУКОВ – НЕПРЕХОДНАТА ЕМБЛЕМА НА ЕДИН ВЕСТНИК И НА ЕДНА ДЪЛГОЛЕТНА ТРАДИЦИЯ	17
Евгения Русинова. ХУДОЖЕСТВЕНИЯТ ЖИВОТ НА СТРАНИЦИТЕ НА СП. "ЗАВЕТИ" (1934–1940)	23
Нели Лилова. ПРОБЛЕМИ НА СИГУРНОСТТА ПРИ ОТДАЛЕЧЕН ДОСТЪП ДО КОРПОРАТИВНИТЕ МРЕЖИ	29
Александра Куманова. СВЯТОТО КИРИЛО-МЕТОДИЕВО ДЕЛО: ПРОВИДЧЕСТВО НА ХХI ВЕК	33
Галина Джузрова. ВЪЗРОЖДЕНСКИЯТ УЧИТЕЛ И КНИЖОВНИК ХРИСТАКИ ДРАГАНОВИЧ 185 ГОДINI OT РОЖДЕНИЕТО МУ	
158 ГОДINI OT ИЗДАВАНЕТО	
НА ПЪРВАТА ФРЕНСКА ПРЕВОДНА ПИЕСА У НАС	39
Валентина Трифонова. ПУБЛИКАЦИИ В ЧУЖБИНА НА АВТОРСКИ КНИГИ	42
Стоян Денчев. КАРТИНА НА БИБЛИОГРАФСКАТА ИНФОРМАЦИЯ НА ПЛАНЕТАТА: ХХI ВЕК	45
Елица Виденова. ИНТРИГУВАЩО, ПРОНИКОВЕНО И СЕРИОЗНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПРОБЛЕМИТЕ НА ТВОРЧЕСТВОТО И КНИГОИЗДАВАНЕТО НИ	47
Пламена Златкова. С ЛЮБОВ И ГРИЖА КЪМ ДЕЦАТА	49
Лъчезар Георгиев. ИСУСОВИ ЛИВАДИ	55

ГРАФЕМИТЕ НА ПИСМОТО НА HOMO SAPIENS'А (ЕСТЕСТВЕНА ЗНАКОВА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ЧОВЕЧЕСТВОТО):

Към аксиологичния въпрос за методологията на писмената ера

Проф. д.и.к.н. Стоян Денчев

Проф. д.н.н. Александра Куманова

Настоящата публикация е Пленарният доклад, представен на традиционния ежегоден научно-практически семинар на СВУБИТ "Нови информационни технологии в образователния процес" (Сънчев бряг, 9.05. 2008 г.). Обилиният визуализиращ материал, съпътстващ изложението, за краткост тук е посочен чрез възприетата маркировка (!); той се съдържа в учебните материали на курсовете на СВУБИТ „Инфосфера: Когнитология“ и „Хуманитарната книга – социоинформационни измерения“.

Ние сме устата на пространството – И времето“

А. А. Тарковски

*Мъдрец не е този, който различава, а този, който съпоставя ивиците светлина, откъдето и да излизат те ...
Y. Еко*

Когато губим познанието за пътищата на развитие на знанието, ние губим неговата пълнота, цялостност, губим реалността.

Н. Яръмов

Писмото (писмеността – англ.: script; written language) – като съвкупност от графични знаци, които фиксираят човешката реч във форма, възприемана зрително, и се използват в качеството им на средство за общуване, – датира отпреди 6-7 хилядолетия.

В гигантския поток на космическото време, реално измеримо за планетата Земя отпреди 4 000 000 000 години – времето, необходимо за конфигурирането на „общия ни дом“ (термин на руския космист Н. Фьодоров) [1] – нейния сфероид (геоид), от времето на ручейчето на човешката история, бележещо началото

си с появата на венеца на природата – Homo sapiens – преди 40 000 години, едва периодът от около 5 хилядолетия пр.н.е. и продължаващия го вече 2 хилядолетия от н.е. има запомнена история поради факта, че именно посоченият времеви отрязък е **ера на писмената комуникация**.

Връстник на **държавността** в историята, писмото на Homo sapiens'а очевидно е творението, обозначаващо знаково в синтезиран рационален и едновременно с това символичен вид **социосферата** [2] като **антропосфера** [3] и **семиосфера** [4].

Явяващо се универсална космическа (планетарна или ареална) интелектуална база-инструментарий за осъществяването на многообразни **ментални и практически дейности на комуникацията**, писмото на Homo sapiens'а поражда принципно нов – **информационен – пласт на нивата на планетарното космическо информационно моделиране**: наред с равнищата на **физическия** (редуцираме до организацията на живот на ниво „атом“) и **биологическия** (редуцираме до – „**клетка**“) свят, се образува нов – **културен** (редуцираме до „**символ**“) [5].

Сферата на информацията – **инфосферата** [6] – като планетарно явление – е многостепенен феномен (физически – биологичен – културен), изграден от взаимосъврзани и съдържащи се един в друг светове на информационно моделиране, надстроен – чрез **писмото** – от **семиосферата** [7], чрез което обезпечава съизмеримост на всеки индивидуален информационно-комуникативен акт в **ноосферичната** [8] **вечност** [9], явявайки се антропологичен знак на онтологично безсмъртие [10].

Етапите в историята на писмото са етапи в моделрането на инфосферата на Homo sapiens'а и осмислянето им като **системно цяло на културата** – съществен елемент от извъряването на пътя към достижане до обобщени знания, правещи методологично съизмерими в диалектическо цяло и различните пластове, и многообразните посоки на развитие на човечеството.

Системната историко-културна цялост на писмото – писмеността, писмения език на Homo sapiens'а в обобщен вид може да бъде представена чрез следната негова **естествена – генеалогична – класификация**:

1. Пиктографско-образно (англ.: *pictography*) писмо:

- среща се в разновидностите:
 - староегипетско (!),
 - старокитайско (!),
 - старояпонско (!),
 - ... ;
 - датировка – от около V хилядолетие пр.н.е.
 - първоначално цялото съобщение се предава с един образ, една рисунка – **пиктограма** (англ.: *pictogram*);
 - пример:
- (! митологична рисунка на небето във вид на жена: богът на въздуха Шу повдига своята дъщеря Нут над нейния брат и мъж Хеб („Книга на мъртвите“);

2. Идеографско – условно-знаково (англ.: *ideography*) писмо:

- постепенно образите (срв.: 1) се опростяват, а опростените образи се развиват в условни знаци за предметите и явленията – **йероглифи** (англ.: *hieroglyphs*):
- среща се в разновидностите:
- египетско (!),
- китайско (!),
- японско (!),
- ... ;
- датировка – от IV хилядолетие пр.н.е. до IV–I в. пр.н.е.;
- отделните **знаци** на това писмо – **идеограмите** (англ.: *ideograms*) – дават само идея за предмета или явленietо;
- пример:

(! йероглиф „орел“ – (Древен Египет);

3. Сричково писмо – съчетание от гласна и една или повече съгласни или само отделна гласна, което се изговаря с един тласък на издишната струя и с едно отваряне на устата: **сричка** (англ.: *syllable*):

- първоначално пиктографското писмо (срв.: 1), след това – идеограмите (срв.: 2) се изместяват от **клинообразни идеограми** (комбинации на клиновидни чертички, изписани върху глинени плочки), обозначаващи **едносрични думи**, а по-късно – **отделни срички**;

- посоката на писане – отвесна, по-късно – водоравно;

- среща се в разновидностите:
- **клинообразно** (**клинопис**: англ.: *cuneiform character*):

- шумерско,
 - вавилонско,
 - гръцко,
 - ;
 - датировка – от IV хилядолетие пр.н.е.;
 - пример:
- (! първо сричково писмо – шумерско, възникнало в Месопотамия) [11];

4. Консонантно (англ.: *consonant*) писмо – азбучна (англ.: *alphabetical*) писмена система за **съгласните букви** (англ.: *consonants*):

- среща се в разновидностите:
- финикийско (!) [12]:
- арамейско (!) [13],

- арабско (!) [14],
- арменско (!),
- ... ,
- гръцко (!),
- староеврейско (!),
- сирийско (!),
- южноарабско (!),
- ... ;

5. Гръцко писмо (срв.: 4, 3) [15]:

- среща се в разновидностите:
- етруско (!) [16],
- латинско (латиница) (!) [17],
- готско (!) [18],
- кирилица (!) [20],
- др.;

6. Кирилица (срв.: 5):

- среща се в разновидностите:
- глаголица (!) [21],
- кирилица (!),
- ... [20].

Представената **естествена класификация на формите на писмената комуникация на човечеството** (1. пиктографска – 2. идеографска – 3. сричкова – 4. консонантна – 5. азбучна) чрез линията на свързаност **финикийско – арамейско писмо** отвежда едновременно и към всяко от многообразните разклонения на писмото на *Homo sapiens'*a, принципно наблюдава ся като единна информационно-комуникативна знакова система на човечеството, и към **гръцката азбука и кирилицата** като към генеалогично родство на менталността на човешката популация на Земята.

Ясното различаване в магистралните писмени системи на *Homo sapiens'*a на **символните фигури** на:

– **кръста** – един от най-архаичните символи на света в неговата цялостност (като символ на Земята, кръстът изразява нейните междинни динамични и трудно уловими страни); **насочен към четирите страни на света**, кръстът е: основа на всички символни ориентации на всички нива на битието и преплитане на времето и пространството, космическо значение на пътя на взаимодействието, соларен и божествен символ на излъчването **от центъра навсякъде**;

– **сферата** – фиксира **характера на космическото въртене на Земята** в зависимост от енергетийния фонд – третата от Сънцето планета на Сънчевата система, въртяща се: и около Сънцето – по елиптическа орбита (близка до кръгова), имаща за спътник – Луната, въртяща се около Земята, и около собствената си ос;

– **безкрайността** – като **принцип на феноменологията на ноосфериизма** (нарастването); като сфера на **взаимодействие на природата и обществото**, в пределите на която разумната човешка дейност става главен определящ фактор за развитие; ноосфериизът **отделя, отдава** (а не натрупва и съхранява)...

Символите на взаимодействията наrudimentите на концепциите на информационното моделиране в сферата на писмените системи на човечеството (поддаващи се на принципите на свързаност чрез естествената генеалогична класификация на менталността на планетата и сама – тази класификация, явяваща се едновременно методологична основа на ноосфериизма като феноменология на осъществяваното чрез нея моделиране (независимо от прилаганите за осъществяването му технологии), синтезира в единство **четири пласта на корелация**:

1. на генеалогията на писмената комуникация като **парадигмален статус на познанията на Homo sapiens'**a в проявите на категорията „дълго време“ (М. М. Бахтин), позволяващи в синкретична знаково-символна форма да се фиксира процесът на менталното отражение чрез езика на възприятието на реалността и съзнанието;

2. на **въздействието на нивата на установяване на връзки на информационната реалност**, сред които е водещо значението на **концептуалната (философската) натовареност на информацията**;

3. на **символите на математическата логика** – (поради развития стадий на математиката, формирала се по силата на редица фактори по-бързо от останалите съфери на познание), фиксираща чрез образно-символния си (**на математиката**) **език** ефективен способ за изграждане на основите на обществена (*днес*: и хардуерна, и софтуерна) осигуреност на инфосферата;

4. на **хуманитарните измерения** – съвкупността от допълващите се, препокриващите се, по различен начин пресичащи се, противоречащи си и т.н. гледища за писмените комуникации в шлейфа на културната вечност.

Възможно *Homo sapiens*'т, разглеждан планетарно чрез ерата на писмените комуникации като системна цялост – като космически (планетарен, геологически) субект, изгражда планетарна информационна среда – среда на писмените комуникации. В основата на това изграждане е **историко-културният трансформатизъм – визуализиращ и сигнифициращ знаково менталността на човечеството като фрактали на геокултурния фактор, принципно сътносими, съпоставими, еквивалентни на идеалния (концептуалния) план на информационните обекти** – плод на уникалната феноменална концептуална, менталната натовареност на информацията, присъща на всеки единичен информационно-комуникативен акт.

Въпросът за естествената класификация на системите на писмените комуникации на човечеството открива методологично трасе на изграждане на универсална информационно-търсеща система, в която математическите формули, символите на математическата логика, филогенната в основата си символна култура на човечеството от **визуален, вербален и ментален** характер има **знакови съответствия (и на естествените и проч. езици)** не само с **идеалния (менталния) план на семиосферата**, но и с **материалните (географските, например) обекти на нашата планета** (например, с намиращите се символи в долината Наска в перуанския планински масив на Андите, – с присъщите им многообразни феноменологични информационни равнища).

Вероятно подобна **планетарна информационна среда е феноменологична знаниева карта (информационна ризома)**, чрез която е възможно максимално реално и пълноценно пребиваване на индивида в ноосферата на човечеството чрез трасето на **естествения му писмен код**, отвеждащ (на **математиката**) чрез универсална система на кодификация и декодификация – към други кодове, намиращи се сами по себе си в естествена генеалогична връзка, и обозначаващи – на метасистемно ниво на третиране – космически заложена програма на естествено единство и многообразие на писмените комуникации на планетата като културологична (когнитологична) феноменология.

Изграждането и внедряването на подобен тип **култура на мислене и организиране на обществото** чрез магистралния постнекласически [22] когнитологичен парадигмален инструментариум **инфосфера** –

техносфера [23] очевидно е футуристично открит днес пред нас като съвременници на ерата на **трансформатизма на информационните комуникации**, обезпечаващ възможности за създаването на универсална метасистема на кодовете на системите на писмеността на човечеството като аксиологичен плод на акцентуацията на втората сигнална информационна система на човешката популация.

Всяко разклонение в генеалогичното дърво на писмените комуникации на човечеството в ризоматичния свод от многообразни разклонения (пътеки) от връзки очевидно е **посока, курс** [24] и има възможност да се пресече с други. Тази (всяка) **посока е и вътрешна системна пропорция** в общия свод на **ризомата** (Ж. Дельз, Ф. Джиятари, У. Еко) [25] на писмените комуникации на *Homo sapiens*'а. Формата на ризоматизма е **вътрешната интелигабилна архитектоника** Д идеален план (гешталтплан), **каркас** [26] на **информационното пространство**, структуриращ – посредством менталността (!) – външния **фациес** [27] на **информационната среда** [28], чрез чийто **мембрлен** [29] **панцер** [30] (на техносферата) встъпваме в информационно-комуникативния акт като в **диалог** [31]. Описаният **диалог** (!) е в **дискурса на хуманитарните измерения на човечеството**, чрез които всеки единичен информационно-културен акт е неотделим от многомерната полифония, чрез която се сътнася се с всеки друг подобен акт чрез многообразни взаимоотношения.

Без да повдига лингвистичния план на проблема, метакласификационният пласт на генетическото естествено-класификационно родство на системите на писмените комуникации на човечеството, пределно лапидарно и едновременно дълбинно (за целите на пропедевтиката и мнемониката) обозначава в знакова форма **писмената ера на човечеството**. В тази ера **галактиката на традиционните комуникации** – на Й. Гутенберг и **галактиката на електронните комуникации** – на М. Маклюън са принципно една и съща галактика в **МЛЕЧНИЯ ПЪТ НА ПИСМОТО НА НОМО SAPIENS'А: ПИКТОГРАМА – ИДЕОГРАМА – СРИЧКА – КОНСОНАНТА – АЗБУКА**.

В описаната **антропологична вселена (МЛЕЧНИЯ ПЪТ НА ПИСМОТО)** всяка **графема** (пиктограма, идеограма, сричка, консонанта, азбука) има уникална смисловна интелигабилна същност. Тази същност едновременно изразява и специфични ментални тънкости, и

корелира с целия – МЛЕЧЕН – ПЪТ НА ПИСМОТО, което е наблюдавамо в символното трасе на човешката култура чрез графиката на самите писмени знаци (графемите), в които четем космичните в основата си фигури на **кръста и сферата** и символа на математическата логика, обозначаващ **безкрайността**:

1. **центърът на кръста** отговаря на центъра (точката) в главината на колелото (кръга – циклите на прояви) – емблема на изльването **от центъра по посоките на света**;

2. **отвесната (вертикална) ос на кръста** олицетворява **връзката на различните нива на битието**;

3. **хоризонтална ос**, пресичащата отвесната, – обозначава материализиращата сферичност на обхващаното чрез **кръста – сферата на пространство от връзки между информационните феномени, фокусирано в динамика**;

4. символът на **пространството (универсума)** – 1 в движението на инфосферата е завихрен в конфигурацията на символа за **безкрайност** – ∞ [32].

Универсалният символов антропологичен хиперкод „кръст – сфера – безкрайност“ на ерата на писмената комуникация на човечеството е негово внушително **макрокултурно-ценностно планетарно (космическо) съоръжение**, чрез което то (човечеството) – посредством **коренните морфеми на думите** – непрекъснато едновременно и твори, и съхранява в лоното на **естествените езици** менталния информационен фонд на онтологичното си безсмъртие – **ноосферичната вечност**.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА И БЕЛЕЖКИ

1. **Федоров, Н. Ф.** Из „Философии общего дела“. – Новосибирск, 1993.
2. **Социосфера** – мислената като цяло **информационна среда на планетата** – окултурената обществена сфера на човечеството (**информационни фондове – информационни технологии – интеракции между хората и оборудването**): **Денчев, С. Г.** Информационна среда за трансфер на технологии = Information environment for technology transfer [: Глобални проблеми: Анализ и управление : Науч. моногр. : Кн. 1-] : Кн. 1 [: Закономерности, свързани с категорията информационна среда] / Колеж по библиотекознание и информ. технолог.; [Науч. ред.: **Д. Христозов**]. – София,

2003; **Денчев, С. Г., Д. Г. Христозов.** Несигурност, сложност и информация: Анализ и развитие на несигурна информационна среда = Uncertainty, complexity and information: Analysis and development of uncertain information environment [: Глобални проблеми : Анализ и управление : Науч. моногр. : Кн. 1-] : Кн. 2 [: Комплексно изследване на информационните аспекти на несигурността и сложността при работа с информационни същности] / Колеж по библиотекознание и информ. технолог.; Амер. унив. в България; [Науч. ред. **A. Ескеази**]. Д. София, 2004. [23, 31].

3. **Антрапосфера** – мислената като цяло **планетарна сфера на човешката популация** като биолична и социална феноменология, комплексно третирана от **хуманитарното знание**: **Куманова, А. В.** Введение в гуманитарную библиографию : [Ч. I–II. Ч.] I. Философско-науковедческая картина гуманитарного знания. Д. Санкт-Петербург, 1995; **Куманова, А. В.** Введение в гуманитарную библиографию : [Ч. I–II. Ч.] II. Библиографоведческая картина гуманитарной библиографии. Д. София, 2005; **Куманова, А. В.** Введение в гуманитарную библиографию : [Нов. изд.] : Ч. I–II. Ч. I. Философско-науковедческая картина гуманитарного знания; Ч. II. Библиографоведческая картина гуманитарной библиографии. – София, 2007. (CD-ROM). Д. Публ. и в: <www.svubit.org>.

4. **Семиосфера** – мислената като цяло знаково-символна планетарна сфера на човечеството, фокусираща **семиотиката на информационните реалии**: **Лотман, Ю. М.** О семиосфере. // Тр. По знаковым системам. 17 : Структура диалога как принцип работы семиотического механизма. – Тарту, 1984, с. 5–23; **Лотман, Ю. М.** Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера : [Моногр.] / **Вяч. В. Иванов**. Семиосфера и история : Предисл. – Москва, 1996.

5. **White, L. A.** The evolution of culture. The development of civilization to the fall of Rome. – New York etc., 1959.

6. **Инфосфера** – мислената като цяло идеално-практическа планетарна сфера на информационните реалии – информационното пространство, изградено от множество равнища на информационно моделиране (**факти – първично-документална информация – вторично-документална информация – метасистемна информационна реалност – философски картини на връзки между нещата**): **Куманова, А. В.** Инфосфера: Когнитология [Infosphere: Cognitology] : Учеб. прогр. за студент. по спец. „Библиотекознание и библиогр.“ – курс на Специализ. висше уч-ще по библиотекознание и информ. технолог. – София, 2005. – Публ. и в: 1. <www.svubit.org>; 2. Информационен пакет за български и чуждестранни студенти = Information package for bulgarian and foreign students / Специализ. висше уч-ще по библиотекознание и информ. технол. – София, 2006, с. 90–91, 130–132, 152–153, 376–377, 430–431.

7. Eco, U. *The Limits of the Interpretations.* – Bloomington, 1990; Lotman, Y. M. *Universe of the Mind : A Semiotic Theory of Culture / Transl. by A. Shukman ; Introd. by U. Eco.* – London; New York, 1990; Sebeok, T. A., M. Danesi M. *The Forms of Meaning : Modeling Systems Theory and Semiotic Analysis.* – Berlin, 2000.

8. Вернадский, В. И. *Биосфера и ноосфера.* – Москва, 1989.

9. Куманова, А. *Архитектоника на информационното пространство : Идеален план (Онтологично изследване).* // Тр./Специализ. висше у-ще по библиотекознание и информ. технолог. – София, 2005, Т. 4, с. 17–41. Д. *Разшир.* публ. [10].

10. Куманова, А. *Архитектоника на информационното пространство : Идеален план (Онтологично изследване).* – Шумен, [2005] 2006. – Публ. и на рус. ез. (Шумен, 2005). – Редуц. публ. [9].

11. Природна област в Югозападна Азия край долното течение на р. Тигър и р. Ефрат (*днес:* Ирак, Сирия, Иран).

Шумерската култура оказва огромно влияние на Вавилония – древна робовладелска държава от източен тип (деспотия), намираща се в южната част на Месопотамия, възникнала в началото на II хилядолетие пр.н.е. (от XIX в. пр.н.е. е център на Вавилон).

12. Финикийският език е от западната група на афразийските езици. Говорен във Финикия (древна страна, обхващаща днешната крайбрежна територия на Ливан и Сирия); негови главни центрове през I хилядолетие пр.н.е. са градовете-държави (Тир, Сидон, Библос, Угарит и др.) и колониите (Картаген и др.); говорен е в Сицилия, Сардиния и др. (През 588 г. пр.н.е. Финикия е завладяна от Персия; през 322 г. пр.н.е. – от Александър Македонски; по-късно – включена в римската провинция Сирия.)

Финикийският език е първият международен език.

Финикийското писмо е най-древната азбучна писмена система (XIII в. пр.н.е. – III в. от н.е.). Съдържа 22 букви само за съгласните. Посоката на писане е от дясно наляво. От финикийски произход са арамейското, гръцкото, староеврейското <...> писма.

13. От арамейската азбука водят началото си азбуките в Азия – арабска, арменската.

14. Арабският език е от южната група на афразийските езици (говори се в Близкия изток, Северна Африка).

Арабското писмо е разпространено в Западна и Средна Азия и Северна Африка). Възниква през IV в. на основа на арамейското. Първоначални паметници – надписи от IV–VI в. Има диалекти: аравийски, иракски, сирийски, египетски, магребски.

Арабското писмо има 28 букви за означаване на съгласните и диакритични знаци – на гласните. Пише се от дясно наляво.

15. Гръцкото писмо е първото писмо, възникнало през X–VIII в. пр.н.е. в Древна Гърция, въз основа на консонантното финикийско писмо и гръцкото сричково писмо.

От гръцкото писмо водят началото си почти всички европейски азбуки: етруска, латинска, готска, кирилица и др.

16. Азбука на отмрелия етруски език на древното население в Етруния (Северозападна Италия), говорен до I в. пр.н.е. Измествен е от латинския език, върху който оказал влияние. (Етруският народ е дошъл от Западна Мала Азия. В Италия създадъл богата култура. През III в. пр.н.е. е покорен от Рим и през I в. пр.н.е. е романизиран.)

17. Латинската азбука (латиницата) е съградена въз основа на западно-гръцката и етруската към VII в. пр.н.е. Първоначално има 20 букви; по-късно се прибавят **q**, **z**, **y**, а към XVI в. – и **v**. От XVIII в. става основа на почти всички азбуки в Европа – без кирилицата и източно-гръцката.

18. Готският език е отмръял език от източната група германски езици (старогерманска писменост: рунно писмо [19] от края на II в. до Късното средновековие), разпространен в Северна Европа, Англия, Северното Черноморие, Новгород и др.

19. Руни са знаците на древна азбука на тюркоезични народи (VII–XI в.) в Южен Сибир, Алтай, Средна Азия и Източна Европа, която чрез сагдийското – средноазиатското – писмо на Аспаруховите българи – се свързва с арамейското писмо.

Рунното писмо съдържа 24 руни (старо рунно писмо: от III–IX в. – !) и 16 руни (ново рунно писмо: от IX в.). Новото рунно писмо има два варианта: шведско-норвежки (!) и датски (!).

20. Кирилицата е една от двете старобългарски азбуки (*другата:* глаголицата [21]) – първообраз на азбуките, с които днес си служат: българи, сърби, руси, украинци, белоруси и др.).

Кирилицата е създадена е от св. Климент Охридски на основа на глаголицата и в чест на св. Константин-Кирил Философ е наречена „кирилица“.

Повечето от буквите на кирилицата съвпадат напълно със съответните букви на гръцкото уставно писмо от VIII–IX в. и – като тях – имат определени числени стойности.

Очертанията на останалите букви са в несъмнена връзка със съответните букви на глаголицата.

Руският кирилски (рус. кирилически) курсив ляга в основата на създадената по поръчение на руския император Петър I през 1708 г. гражданица (граждански шрифт) – *днес:* печатна форма на кирилица (!).

На кирилица са написани основните съчинения на старобългарската литература – най-старите писмени паметници на източните и южните славяни.

21. Глаголицата е другата, предхождаща кирилицата [20], старобългарска азбука, създадена от св. Константин-Кирил Философ през IX в. (855–862 г.). Използвана е в България през IX–XI в., а в Хърватско – до началото на XIX в. Буквите на глаголицата се използват и за обозначаване на числа (!).

22. Процесът на **математизация, кибернетизация** от една страна, и **сближаването на естествените, техническите, обществените и хуманитарните науки**, от друга, превръщайки тези науки във **вътрешно симетрични** („една“ на „друга“) **сфери**, постоянно трансформиращи се („една“ в „друга“) днес в познанието непрекъснато кристализира чрез принципно нови взаимоотношения между **науките за природата и науките за обществото**, в резултат на което се установяват и нови връзки на взаимозависимости в същността на **човешката природа**.

Характерно е, че:

– човечеството все по-ясно осъзнава **необходимостта да обърне вектора на разединените предмети на изследване, области на знанието и науките – към самия човек и за негово благо** (редуцирано: до **свобода** във всичките ѝ културно-ценностни и нравствено-етични аспекти);

– **психологията**, намираща се точно „по средата“ между **естествените, обществените, хуманитарните науки**, а чрез последните три – специфично чрез всеки вид – и **техническите науки**, явяваща се свързващо звено между тях, става механизъм за извеждане на хиперсистемни връзки между областите на познание на човека, изхождайки от – производящият днес интензивен универсален процес на **хуманитаризация на цялото знание** е свързан, безусловно, с осъзнаването на ролята на **човешкия субект на познание**, защото различните подходи на неговото третиране изразяват различни **нагласи – концептуални натоварености** – в изучаването често на „едно и също“ в природата на човека, ментално фиксируемо в детайлност чрез дълбинната и универсална културна природа на писмото;

– централен за хуманитарното знание е **аксиологичният проблем за наблюдението, обективизацията и интерпретацията на вътрешния свят на личността** (разпознаването на нейната **менталност и образите ѝ** – област на познание, излизаща извън рамките на класическата наука, в зависимост от която се осъществява информационно-комunikативният трансформатизъм на реалността и съзнанието във всеки единичен акт на познанието, изразим чрез писмената комуникация).

23. **Техносфера – инструментарно-технологичното системно цяло на планетарната информационна среда**, чрез което се осъществяват **интеракциите между човека и оборудването** в процеса на опериране с **информационните фондове** [2].

24. **Лат.: cursus; англ. course – посока; цялостно изложение (на наука...)**

25. **Древногр.; лат.: rhizome – корен, ствол, разклонение; преносно значение: род, поколение, произход.**

26. **Итал.: carcassa – скелет; фр.: carcasse – носеща конструкция.**

Съществено е да се изтъкне, че самото понятие (**каркас**) се ражда в предренесансната менталност (Данте Алигьери: „Божествена комедия“), и е връстник на хуманитарната логика на мислене (терминосистема); то резонира днес чрез универсалния вектор на информационната наука като **фрейм** (англ.: frame) (М. Мински).

27. **Лат.: facies – „лице“, образ.**

28. **Англ.: information environment (environ – книжн.; преносно значение: обкръжавам; environment – обкръжаваща обстановка, обкръжение, среда; вж и: корена на понятието (ment) **ment**, – „около“ който представката my (environ) е „периферия“; срв. и с допълн. значение на понятието в геология – фация – лат.: facies – **външна форма**).**

29. **Лат.: membrana – (външна) „кошица“, ципа, тънка еластична пластишка (повърхност) от метал и т.н. употребявана във всички звукопредавателни и звукоприемателни апарати.**

Срв. и с лат.: memoro – напомням, припомням; лат.: memoria – памет.

Антрапоморфно и антопоцентрично, очевидно, самата информационна среда е **хуманитарно хиперсредство** за ризоматично припомняне на човека на средствата за операционализация в осъществяваните от него информационно-комunikативни актове – феноменология, вкоренена в езика (мисленето), която помага, за да бъде самата тя разбрана (осмислена) и ефективно третирана.

Информационната среда в културологичен смисъл е мембраната, чрез **външната форма** на която (средата) резонира вътвърдяващият чрез нея в диалог с информационното пространство всеки индивидуален информационно-комunikативен акт като негова **вътрешна** (на пространството) **форма**.

30. **Нем.: Panzer – броня, твърда „покривка“.**

31. **Срв. със сърцевината на информационната среда – класификационната ѝ структура по концепцията на С. Г. Денчев [2, 23].**

32. **Шевалие, Ж., А. Геербрант.** Речник на символите : Митове, сънища, обичаи, ритуали, форми, фигури, цветове, числа и др. : В 2 т. : Т. 1-2 / Прев. от фр. ; Под ред. на **Б. Георгиев.** – София, 1995–1996. – Прев. на кн.: Chevalier, J., Gheerbrant, A. Dictionnaire des symbols. – Paris, 1991; **Бидерман, Х.** Речник на символите / Прев. от нем. **Фр. и Б. Парашкевови.** – София, 2003. – Прев. на кн.: Biedermann, H. Lexikon der Symbole. – Berlin, 2001.

ПРЕДПРЕМИЕРА НА НАУЧНО-ДОКУМЕНТАЛНИЯ ФИЛМ НА СВУБИТ „РИТЬМЪТ НА ВРЕМЕТО“ В СЕЛО БЪЛГАРИ – СТРАНДЖА (ИНФОРМАЦИОННА КАРТА НА НЕСТИНАРСТВОТО КАТО ОТРАЗЕНА В ИСТОРИОГРАФИЯТА ТРАНСМИСИЯ НА КУЛТУРА)

Вили Божилова

„Ритъмът на времето“ е филмов продукт с некомерсиална цел, който е информационно-културологично изследване на нестинарството и ще бъде разпространен в мрежата от български библиотеки. Това стана ясно на премиерата на филма, която се състоя на **28 септември 2007 г. в странджанското село Българи**.

Научно-документален по вид, филмът е посветен на усилията да се прониква в явното и неявното знание за всяка информационна среда, чрез което тази среда се трансформира в нейна говореща ни **карта-пътеводител**. Антропологичното единство на духовната, менталната и телесната сфера, както и връзките на нестинарската обредност с целия религиозен спектър на човечеството, определят нестинарството като планетарно значим феномен, чийто култ е сакрален код, подложен на описание и дешифриране чрез филма.

Филмът бе представен предпремиерно от проф. Стоян Денчев – председател на Съюза на народните читалища и Ректор на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии (СВУБИТ) и доц. д.п.н. Александра Куманова, които са част от инициаторския и създателски екип на филма. В София филмът ще има премиера на 1 ноември 2007 г. – на Деня на будителите, когато по традиция се провежда ежегодната национална научна конференция на институциите на информатизацията, организирана от СВУБИТ.

На 28 септември предпремиерата събра в центъра на село Българи, под откритото звездно небе многолюдна публика от официални гости и местни жители. Придошлото множество от хора от околността, странджанския регион и от много краища на България с приподигнато настроение наблюдава филма, от кадрите на който се появяваха самите местни жители, приветствани от публиката с бурни аплодисменти.

Село Българи (гр. назв.: Ургари, Вургари) се счита за коренното място на българската нестинарска ритуална обредност и на **3 юни – празника на Св. св. Равноапостоли Константин и Елена** – след половинвековно прекъсване, отново всяка година при залез слънце в огнения кръг на жаравата, пред многохилядните човешки погледи влизат нестинарите, за да осъществят сакралната връзка земя – космос и със силата на „вгълбеното мълчание“ да олицетворят сливането на човека с природата. Без да е религия, фолклорната нестинарска обредност в Странджа е вкоренена в християнската религия през многообразни културни трансмисии.

През II хилядолетие преди Христа в Средиземноморието на базата на предноазиатски и египетски вярвания се оформя **орфизъмът**, който в Тракия се изповядва в устна фолклорна обредност (траийски орфизъм) до установяването на християнството. В тези

културни пластове се откриват иrudиментите на нестинарската обредност.

Известен със задълбочения си интерес към българския фолклор, един от първите, търсещи обяснение на нестинарството, е Петко Р. Славейков. Той пише: „Тези, които ги прихваща Св. Костадин, та играят боси в огъня, казват ги ищинари... Тая дума трябва да е вещици на отещ, вещер, вещица, тоест знаещий...“ За Петко Р. Славейков обредът е християнизирани тракийски, а носителите му са българи, някои от които погърчени.

Акад. Михаил Арнаудов вижда връзка между нестинарството и „средноазиатския шаманизъм и неговите екстази, магии, пророчества и чудесни лекувания“.

Чуждестранни автори смятат, че нестинарството води началото си от древногръцката Дионисиева обредност.

В най-ново време много изследователи работят по темата – историци, етнографи, фолклористи – с подобни и различаващи се разбирания.

Поднесен като триптих от ключови образи и понятия по концепцията „информационна среда“ (интеракции

– информационни технологии – информационни фондове): Дух Светий (Любов) – Огън (Материя) – Сънце (Енергия), във филма „Ритъмът на времето“ се завърта кълбото въпроси за нестинарската обредност: Широко разпространен религиозен езически култ или шаманска обредност? Планетарно значими верски смесвания или локален фолклорен феномен? – все нямащи еднозначно решение дилеми.

Научно-документалният филм – изследване не изключва нито един от информационните планове на реалността и съзнанието. Водеща е идеята за проникване в смисъла на информационното единство на феномена нестинарство, като се фиксира неговата информационна среда в единство с ареала на Странжа – физичен, биологичен, културен.

Избраният уникален – антропологичен и информационен ракурс на филма – научно изследване дава основание за многобройни прочити на поднесената с прецизност и уважение феноменология на нестинарството. Точно в цялостното съпоставяне на многооб-

разните гледища е ключът на търсенията на творческия екип и, възможно, именно в тези съпоставления се крие и кодът на културните трансмисии на времената, преминали към Странджа и отседнали в нея.

Защото знанието и светът са едно многомерно трансформиращо се цяло и следва да се четат и разбират в сравнение, в диалектическо многообразно единство – както бе казано на представянето на филма „Ритъмът на времето“ и от самите негови създатели – философи, антрополози, специалисти по информационно моделиране, историци, религиоведи, етнолози, медици, културолози, и от местните жители – героите на филма, и от представителите на местната власт – кметовете на селата Българи, Бродилово, Кости, Кондолово и градчетата Царево и Малко Търново и други.

На снимката – студентката на СВУБИТ Вили Божилова (от Бургаски регион) говори на препремиерата на филма „Ритъмът на времето“ (28.09.2007 г., село Българи – Странджа)

ЕЛЕКТРОННИ БИБЛИОТЕКИ

доц. г-р Тодор К. Тодоров

Електронните библиотеки са продукт на най-новите информационно-комуникационни технологии. Първата електронна библиотека „Гутенберг“ [<http://www.gutenberg.org>] се появи през 1971 г. Нейн автор е преподавателят от Мичиганския университет Майкъл Харт (Michael Hart).

Съществено развитие електронните библиотеки получават след въвеждането на хипертекста през 1991 г. По тяхното развитие и усъвършенстване са осъществени голем брой проекти в почти всички силно развити страни. Целта на проектите е била изследване и развитие на методите и техниките за тяхното създаване, поддържане и разширение. Особено успешни са американските проекти: **Първа и втора дигитална инициатива DLI2** [<http://www.dli2.nsf.gov/>], реализирани през периода 1993–2001 г. на обща стойност над \$100 млн. Други по-големи проекти са

American Memory (САЩ) [<http://lcweb2.loc.gov/amhome.html>];

Gallica (Франция) [<http://gallica.bnf.fr/>];

eLib (Великобритания) [<http://www.ukoln.ac.uk/services/elib/>];

OREL (Русия);

JSTOR (САЩ).

Процесът на развитие на електронните библиотеки не е спрял. Затова красноречиво говори фактът, че до този момент самото понятие „електронна библиотека“ не е напълно унифицирано. Много често електронната библиотека се нарича „виртуална“, „дигитална“, „цифрова“, „он-лайн“, „онлайн“, „интернетна“, „online“, „on-line“. А понякога, някои наричат дори електронния каталог електронна библиотека (!).

Английското понятие за електронна библиотека е **digital library**¹. Вижда се, че понятията дигитална, както и цифрова, са опит да се транслитерира или преведе буквально английския термин *digital*. Понятието „виртуалност“ означава нещо, което е хипертекстно свър-

зано, т.е. нещо, което се намира в Интернет. Действително, електронните библиотеки се намират в Интернет и в този смисъл могат да се нарекат виртуални, така както например една от най-ценните български електронни библиотеки **Словото** [<http://www.slovo.bg>] е наречена виртуална. Но това е общо понятие. В тесния смисъл на думата, под виртуална библиотека (*virtual library*) се разбира уебсайт създаден по определена тема, съдържащ линкове (хипер-текстни връзки) към уебстраници по темата. Като примери тук могат да бъдат посочени:

Виртуалната библиотека за ромите [<http://www.geocities.com/Paris/5121/vlib>];

Голямата американска виртуална библиотека [<http://www.vlib.org>] и

Start.bg [<http://start.bg>].

Виртуалните библиотеки се поддържат от редактори. Техните задачи, от една страна, са свързани с проверката на линковете, а от друга – със задачата да откриват нови линкове по темата и да ги прикачат към основната тематика.

За разлика от виртуалната библиотека, под **електронна библиотека** се разбира библиотека с електронни книги, т.е. библиотека, в която е осигурен пряк достъп до пълните текстове на нейните библиотечни единици, които са компютеризирани книги, списания, статии и/или други информационни материали, наречени накратко **електронни документи**.

Съществуват доста на брой определения за електронна библиотека. [1].

Едно по-прецизно определение за електронна библиотека гласи²: „*Електронната библиотека е информационна система, позволяща надежно да се съхраняват и ефективно да се използват разнообразни колекции от електронни документи (текстови, изображения, звукови, видео, графични и др.), локализирани в самата система, а също така достъпни чрез телекомуникационните мрежи*“.

От това определение следва, че в електронната би-

лиотека могат да се съхраняват не само електронни книги, но и електронни текстове, електронни издания и всякакви електронни документи.

Защо електронната библиотека трябва да се нарича „електронна“, а не с някой от по-горе посочените синоними (дигитална, цифрова, онлайн и т.н.). Причината произтича от направената дефиниция. Библиотеката се изгражда от „електронни документи“, а не от цифрови или дигитални документи. Не трябва да се забравя, че има утвърдени понятия като електронно обучение, електронна търговия, електронен подпись и т. н.

Ето само два-три случая, когато наименованието на съответния уебсайт не отговаря на действителността:

Виртуална библиотека MBooks [<http://marvil-books.com/>] е електронен каталог на книжарница. Библиографското описание на продаваните книги включва заглавие, автор, цена, както и снимка на титулната страница на книгата. Тази „виртуална библиотека“ в същност е електронен каталог, т.е. каталог на определено множество от книги, за които библиографската информация е предоставена в Интернет. В съвременният е-каталози се включват данни и за издателство, година на издаване, както и рецензии или мнения за книгата, кратка анотация или съдържание. Възможно е даже и представянето на извадки от текста в електронния каталог.

Online Библиотека [<http://ebooks-chelopech.com>] е само електронен каталог на читалището в с.Челопеч. Макар, че в адреса присъства думата ebooks – тук няма електронни книги. Като всеки каталог и тук са представени само библиографските данни на книгите, а не техните пълни текстове.

Електронна библиотека на екотуристическите ресурси в Интернет. Така е озаглавен раздел, представен във формат pdf в [http://ecoturism.bulgariatravel.org/index_b.htm]. В действителност това е типична виртуална библиотека, тъй като в нея са представени линкове към уебадреси на туристически уеб сайтове.

Достъпът до електронните библиотеки е пряк чрез Интернет. Издателите предоставят десетки заглавия на книги, конвертирани в електронен формат, подгответи за пряк достъп и се очаква техният брой да нараства много бързо през следващите няколко години. В библиотеките се намират художествени книги, периодични издания, годишници, научни и общообразователни статии, географски карти, видео и други разнообразни документи.

Първата руска електронна библиотека се появява през 1994 г. Тя е организирана от програмиста Максим Мошков и днес библиотеката съдържа близо 40 000 документа (предимно руска художествена литература във всичките нейни жанрове).

Идеята за предоставянето в Интернет на различни пълнотекстови материали е завладяла голем брой програмисти, автори на литературни произведения, учители и преподаватели, както и специалисти от различни научни направления. Броят на руските електронни библиотеки е около 4-5000. Почти няма книга, която да не може да бъде намерена в руския Интернет.

В руското интернет пространство на пряк свободен достъп са предоставени над 2 млн. електронни книги. Безспорно основно място заема художествената литература (проза, поезия, фантастика, приключенска и детективска литература), но съвсем не е малък и дельт на учебната литература. Почти няма дисциплина за която да не е представен в Интернет съответен учебник или учебно пособие. Тази информация е представена най-често в рамките на добре организирани **електронни библиотеки**, както и чрез добре оформени **образователни портали**. При това, представената учебна литература е за всички възрасти – за най-малките, учениците от средните училища, студентите от ВУЗ и за всички останали, пожелали сами да се обучават.

Руските електронни библиотеки надхвърлят цифрата 3000, като повечето от тях са малки библиотеки с по-няколко книги. Значителна част от тези библиотеки са изградени от компютърни специалисти и по правило са частни. В Приложение 1 са показани адресите на електронни библиотеки с над 10 000 книги или произведения, а в Приложение 2 са показани големи електронни библиотеки с неуточнен брой заглавия.

Както във всички страни, така и в Руската федерация действа закон за авторското право [<http://www.euroweb.ru/pages/173/>]. Руският закон за авторско право постулира отпадане на авторските права след 60 години от смъртта на автора на произведението. Въпреки че законът бе приет през 1995 г., до 2004 г., някои библиотеки не са го спазвали дословно. През 2004 г. за пръв път са проведени няколко съдебни дела. През същата година се узаконяват и някои изменения на закона в частност вече разрешават на дигитализирани авторски произведения да се предоставят за временно безвъзмездно ползване само в помещението на библиотеките при условие изключването на всякакви въз-

можности за копиране на тези произведения. Повечето електронни библиотеки представят за ползване своите електронни материали с изричните указания, че те са само за лично ползване и тяхното ползване за комерсиални или други цели се забранява. Влезлият в сила от 1 януари 2008 г. Граждански кодекс на РФ ограничи представянето от библиотеките на документи в електронен формат защитени с авторски права за безвъзмездно ползване. Съгласно новият закон, сега това е възможно само при условие, че са изключени възможностите за създаване на копия от тези произведения.

Общата констатация е, че електронните библиотеки се предоставят с по-голяма свобода, отколкото законът позволява. Често те се съпровождат с текстове от типа „Ако авторът или издателят на предоставените произведения не са съгласни с предоставянето на неговите произведения в библиотеката, същите ще бъдат свалени“.

По създаването на електронните библиотеки в РФ работят голям брой програмисти. Налице са значителен брой частни електронни библиотеки (Максим Мошков, Вадим Ершов, Александър Белоусенко, Алексей Комаров, Борис Бердичевски, Алексей Несенков, Владимир Воблин, Алексей Снежинский, Павел Потехин и много други). Всяко едно от тези имена е най-найменование на съответна електронна библиотека. Някои от тези библиотеки са широко известни и лесно се намират по името на техния създател. От друга страна обаче, има и много създатели на библиотеки, чито имена не са известни, а често пъти библиотеките се именуват със странни наименования и това затруднява тяхното намиране.

Все по-голям става и броят на създаваните електронни библиотеки към Висшите учебни заведения. Начините на представяне на електронните учебни материали твърде често е специфичен за учебното заведение – но могат да се направят и някои обобщения.

Проектът, наречен Gallica, вече е надхвърлил около 80 хил. текста и 70 000 изображения онлайн, а в момента работи по архива с вестници от XIX в. на Националната библиотека. Предвидено е цялата колекцията ще съдържа повече от 12 млн. книги и ръкописи, 500 хил. периодични издания, 800 хил. медала и монети и 650 хил. карти и печати. Gallica не е първият пример на френската културна гордост. Във Франция вече има специални закони, които защитават филмовата индустрия и дори езика. Google обаче е първото място, към което се обръщат 74% от французите, когато търсят информация онлайн.

Засега не изглежда опасенията на Франция да имат кой знае какви реални основания, тъй като Google изостави първоначалната си амбиция да обърне съдържанието на цели библиотеки в цифров формат и да ги предостави на света. Търсачката попадна под критиките и на САЩ и Обединеното Кралство заради сканиране на книги (принципно това е изключително полезно и хуманно начинание) без съблюдаване на авторските права върху тях. В резултат на създалата се ситуация Google продължава да дигитализира книгите на голям брой библиотеки, но със стриктното тяхно разграничение на книги с отпаднали авторски права и на такива с авторски права. Пълнотекстово се представят само книгите с отпаднали авторски права, докато останалите се представят в съвсем ограничен вид (съдържание, анотация и някои отделни страници) с указание в кои библиотеки се намират или, ако са все още в процес на продажба – кои книжарци ги продават.

Все още не съществуват класификатори на електронните библиотеки в интернетното пространство или такива програми, които биха ни позволили лесно и бързо да открием търсен пълнотекстов документ в електронните библиотеки, без да влизаме пряко в тях. Опити в това отношение има, но най-често те касаят само руските електронни библиотеки. Тук могат да се посочат:

Allbest.ru [<http://allbest.ru/libraries.htm>] – Представлява каталог на 4558 електронни библиотеки.

Электронные библиотеки [<http://www.krasu.ru/links/>]. Това е друг по-малък каталог.

Zmiy – Электронные библиотеки [<http://zmiy.by.ru/libs.htm>]

Текстовые ресурсы Рунета [<http://www.till.ru/library/>] – обхваща 219 библиотеки

Интерес представлява **115 электронных библиотек** [<http://bookless.notr.ru/b/>], където е направен опит за търсене на книги в 115 електронни библиотеки.

Видове електронни библиотеки

В най-общ план различаваме:

1. Електронни библиотеки с художествена литература, чито авторски права са отпаднали. Това са най-масово разпространяваните електронни библиотеки в цял свят

Проект Гутенберг [<http://www.gutenberg.org>] с около 20 000 книги;

Etext Center при Вирджинския университет [<http://etext.lib.virginia.edu/ebooks/>] с около 2000 литературни произведения;

Abacci [<http://abaci.com>] (Австралия) с около 20 000 произведения.

Библиотека М. Мошкова (РФ) [<http://www.lib.ru>] с близо 38 000 произведения

Литернет³ (България) [<http://litternet.bg>] с над 20 000 електронни документа.

2. Електронни библиотеки на текстове и документи с културно-историческо наследство:

3. Електронни библиотеки с авторски книги. Тук се намират електронните библиотеки с учебници и учебни пособия, предоставяни в системите за електронно обучение, както и някои университетски библиотеки, предоставящи за прям достъп учебни материали;

4. Електронни библиотеки за деца;

5. Електронни библиотеки за лица със зрителни увреждания

6. Компютърни електронни библиотеки – съдържащи компютърна литература;

7. Видео електронни библиотеки

The open video project [<http://www.open-video.org/>];

Health Video Library [<http://www.healthcentral.com/video/408/index.html>];

ArchNet Digital Library [<http://archnet.org/library/>]

8. Електронни библиотеки, предоставящи книги срещу заплащане

9. Електронни библиотеки за статии.

В Приложение 3 са показани адресите на българските електронни библиотеки.

Приложение 1:

Руски електронни библиотеки, съдържащи над 10 000 произведения:

№	уебсайт	уебадрес	кол-во
1	Проза.ru	http://www.proza.ru	512 735
2	RIN.ru	http://www.lib.rin.ru	196 462
3	Проект "Архивариус"	http://lportal.org.ru	181 227
4	Книги на Имхонет	http://books.imhonet.ru	180 964
5	Ихтика	http://ihtik.lib.ru	117 000
6	еКнига	http://www.ekniga.com.ua	65 877
7	Русская фантастика	http://www.rusf.ru	59 004
8	Публичная библиотека (В. Ершов)	http://publ.lit.ru/publib.html	50 000
9	Bookz.ru	http://www.bookz.ru	48 230
10	ЭБ Ладошки	http://www.ladoshki.com/books.htm	43 731
11	Akapo	http://www.akapo.narod.ru	41 205
12	Альдебаран -нов	http://lib.aldebaran.ru	38 887
13	Vbook.ru	http://www.vbooks.ru	38 000
14	Максим Мошков	http://www.lib.ru	37 000
15	Библиотека электронных учебников	http://book-ua.org	35 041

ЛИТЕРАТУРА

1. **Тодоров, Т.** Библиотеките в Интернет. С., Авангард Прима, 2004, 232 с.

2. **Тодоров, Т.** Интернет – библиотека без стени, сп. „Опаковки и печат”, кн. 2, март-април 2004 г., с. 36–39.

3. **Тодоров, Т., Ив. Павлова.** Електронните библиотеки и България, доклад на Национална конференция. София, 1 ноември, 2005 г.

4. **Тодоров, Т.** Руски електронни библиотеки, е-книги, е-учебници, образователни портали и сайтове. С., Авангард Прима, 2006, 303 с.

5. **Тодоров, Т.** Електронни руски библиотеки и образователни сайтове, Доклад на национална конференция „Образоването в информационното общество”, 13–14 октомври, 2006 г. Пловдив. Докладът е отпечатан в сборника с доклади на конференцията, с. 154–160., издава Асоциация „Развитие на информационното общество” със съдействието на Института по математика и информатика на БАН.

40 Хулите <http://www.hulite.net/>

БЕЛЕЖКИ

¹ Паралелно с това понятие, в английската литература, макар и по-рядко се използва и терминът **Electronic library**.

² Антопольский, А.Б. и К.В. Вигурский. Концепция электронных библиотек. // Электронные библиотеки. Т 2. 1999, вып. 2. <http://www.iis.ru/el-bib/1999/> 1999 02/antopol/antopol.ru.html.

³ Съдържа и документи, предоставени доброволно за предлагане в Интернет от млади писатели и поети, както и на материали от литературознанието, критични материали, рецензии и др.

16	Lib.Nexter	http://lib.nexter.ru	35 000
17	Аудиокнига	http://audiokniga.biz.ua	30 000
18	Bards.ru	http://www.bards.ru/	28 209
19	Natahous	http://www.infanata.org	24 795
20	Чернильница	http://kulichki.com/inkwell/	24 447
21	Fan.lib	http://www.fanlib.ru/	23 328
22	Fictionbook	http://www.fictionbook.ru/	20 317
23	Виртуальная библиотека erlib.com	http://www.erlib.com/	20 000
24	TheLib.Info	http://www.thelib.info	20 000
25	Б-ка экономический литературы	http://eup.ru/Catalog/All-All.asp	20 000
26	Публичная ЭБ Прометей	http://lib.prometey.org/	19 876
27	Стихия	http://www.litera.ru/stixiya/	19 700
28	Word-art Литература	http://www.world-art.ru/lyric/	18 930
29	Русский текст	http://www.russiantext.com	18 879
30	Публичная библиотека	http://wwwplib.ru/	17 663
31	Руска и чужда фантастика	http://lib.align.ru	15 623
32	ЭБ Vitbin	http://vitbin.net	15 344
33	Лит портал	http://www.litportal.ru/	13 979
34	Большая электронная библиотека	http://www.big-library.info/	12 711
35	Фантастика 2000	http://sfcatalog.narod.ru/	12 300
36	Университетская библиотека	http://www.biblioclub.ru/	11 941
37	E-lib.info	http://e-lib.info/	10 947

Приложение 2:

Големи руски електронни библиотеки с неуточнен брой документи.

1	Научная ЭБ	http://e-library.ru/defaultx.asp
2	ЭБ экономический и деловой литературы	http://www.aup.ru/library/
3	Восточная Литература	http://vostlit.info/
4	Нахская библиотека	http://www.zhaina.com/
5	Вся математика	http://www.allmath.ru/
6	Библиотека RTFM	http://lib.luksian.com/
7	ЭБ по антропологии	http://anthropology.rchgi.spb.ru/
8	Фундаментальная. ЭБ Русская л-ра и фольклор	http://feb-web.ru/
9	Библиотека Комарова	http://www.ilibrary.ru/
10	ЭБ АРТИКУЛ	http://ithil.mcst.ru/~igor/
11	Бесплатная ЭБ	http://www.zipsites.ru/
12	Электронная библиотека Itlibitum	http://www.itlibitum.ru/library/
13	Библиотека Вехи	http://www.vehi.net
14	ЭБ Философия в России	http://www.philosophy.ru
15	Э учебники по программированию	http://books.kulichki.net/
16	Электронные бизнес книги	http://www.books2b.ru/
17	Каталог книжной полки	http://www.psychology.ru/library/
18	Электронная библиотека по химии	http://www.chem.msu.su/rus/elibrary/
19	Библиотека алгоритмов	http://alglib.sources.ru/
20	Компьютерная электронная библиотека	http://it.eup.ru
21	Библиотека (Интернет - издательство)	http://www.magister.msk.ru/library/

ИЗДАТЕЛ № 1-2, 2008

Приложение 3:
 Български електронни библиотеки

№	Уебсайт	Уебадрес
1	Онлайн библиотека e-bookBG	http://www.e-bookbg.com/
2	Електронна библиотека	http://elibrary.zdrave.net/
3	LiterNet	http://litternet.bg/
4	ЕБ Арияварта	http://www.theosoph.org/lib.htm
5	Безплатна ЕБ Атика	http://attika.dir.bg/html/biblioteka/index.html
6	ЕБ за ученика	http://www.znam.bg/com/home
7	ЕБ по философия	http://www.uni-svishtov.bg/philosophy/Library.html
8	ЕБ От извора	http://www.otizvora.com/?page_id=5
9	ЕБ на иконом. университет Варна	http://www.ue-varna.bg/Library/publications/oblasti.php
10	Он-лайн библиотека - Челопеч	http://ebooks-chelopech.com/bg/index.html
11	ЕБ - Механика БГ	 ЕБ">http://www.mechanics-bg.com > ЕБ
12	ЕБ	http://book.phpbb9.com/
13	Межд. ЕБ Наследието на Гайдар Алиев	http://aliyevheritage.org/
14	Православна беседа	http://pravoslavie.domainbg.com/
15	ЕБ - Лаб по автоматизация на пр-вото	http://www.ru.acad.bg/arp/books.php
16	Антрапософска литература	http://radoslavradev.name/aobg/lectures/online/
17	Виртуална читалня Maxima	http://www.maxima.bg/bg/index.html?library/index.html
18	Виртуална духовна б-ка Спиралата	http://www.spiralata.net/index.html
19	Скантирани книги за радиолюбители	http://www.kn34pc.com/index_main.html
20	Литературен е-Вестник	http://literatura.net-bg.info/
21	Списание БГ Наука	http://bg-science.info/magazine.php
22	Механика Транспорт Комуникации - сп.	http://mtc-aj.com/
23	Списание за биотехнологии	http://bio.hit.bg/
24	Словото - българската виртуална б-ка	http://www.slovo.bg/
25	Виртуална библиотека	http://bk-books.hit.bg/
26	Виртуална библиотека Коронал	http://www.koronal.com/
27	Изворите - духовна библиотека	http://www.izvorite.com/
28	Имагинерна реалност	http://ireality.hit.bg/
29	Литературен клуб	http://www.litclub.com/#biblio
30	Nowhere E-Zine -извор на вдъхновение	http://4bg.net/
31	Виртуална библиотека За ТЕВЕ	http://virtualnabiblioteka.za-tebe.com/
32	Българска виртуална библиотека	http://mail.nacid.bg/bgnew/virtlib/virtlibbg-97.shtml
33	Виртуален инфо център за докторанти	http://phd-center.bvu-bg.eu/
34	Виртуална библиотека	http://www.bio21.bas.bg/library/
35	Виртуална б-ка "Книжовно наследство"	http://zora.sliven.net/res_bvk.php
36	Заедно - Българското общество на Стария континент	http://zaedno.de/content.html
37	Виртуална б-ка by Вирт.Библиотека	http://my.opera.com/agbiblioteka/blog/
38	Виртуална б-ка - Портал Европа	http://www.europe.bg/xhtmls/page.php?category=81
39	Християнска Интернет библиотека	http://bgrecon.commentary.net/bgrecon/BCIL.htm
40	Хулите	http://www.hulite.net/

САТИРИКЪТ И КАРИКАТУРИСТЪТ ПЕТЬР БОРСУКОВ – НЕПРЕХОДНАТА ЕМБЛЕМА НА ЕДИН ВЕСТНИК И НА ЕДНА ДЪЛГОЛЕТНА ТРАДИЦИЯ

доц. д-р Лъчезар Георгиев

Таях дълго време тези редове за талантливия великолърновски карикатурист Петър Борсуков, защото и сега, когато го срещна, когато седнем при случайна среща да поговорим за съвместната ни работа във великолърновския окръжен вестник „Борба“ или за днешните реалности, изпитвам неволно страхопочитание и преклонение към неуморния журналист, карикатурист и автор. Познанието ми датира още от есента на 1983 г., когато за пръв път пристъпих като начинаещ журналист през дългите коридори на авторитетното периодично издание – тогава редакцията се помещаваше в продълговата двуетажна сграда в непосредствена близост до тогавашния окръжен партиен комитет, което пък съвсем не бе случайно. И едни от първите ми срещи бяха със завеждащия икономическия отдел Красимир Петков, с шефа на културния отдел Христо Медников, който пък ме заведе в кабинета на Бора – тогава го знаех само по великолепните карикатури, шаржове и остроумни сатирични текстове. Петър Борсуков, едър и внушителен, с легко посребряла коса и ведър израз на лицето, зад което сякаш бе притаена недоизказана мисъл, която навярно щеше да бъде отразена върху маркетния лист, се бе надигнал иззад бюрото, излезе напред и ми подаде ръка, каза, че е чел мои статии, после направо ме попита какво ще напиша за страницата за хumor и сатира „Стрела“ – по това време работех в общинския вестник „Устрем“ – Г. Оряховица и често сътрудничех на „Борба“. Обещах и скоро донесох кратки фейлетони и по-къси сатирични материали. Бора ми даваше напътствия, редактираще върху напечатания

от мен текст, съветваше ме как да направя по-интересна и оригинална фразата. Сътрудничеството ни продължи няколко години, и след идването ми на работа в „Борба“. Вече свободно влизах в кабинета, когато имаше какво да представя на завеждащия отдела Борсуков – и все тъй съм го запомnil, приведен над никаква илюстрация или карикатура, или пък чертаещ върху макетната страница разположението на материалите – той си бе и уредник, и оформител, и художник, а заедно с това пишеше под псевдоним текстовете, които трябваше да са находчиви, да заинтригуват читателя, а пък в карикатурите следваше да има находка, закачка, никакъв сюжет. Самият кабинет бе окичен с вече публикувани карикатури, с изрезки от публикации на него и негови сътрудници. Бора си бе сам завеждащ отдел, сам си печаташе текстовете, сам преглеждаше коректурите и държеше връзка с държавната печатница „Димитър Найденов“, където по това време се печаташе вестникът. В месеца дежуреше поне веднъж в печатницата, наглеждаше в метранпажния отдел, във фотографията и държеше да проследи как ще се експонират щриховите клишета на рисунките, без които рядко излизаше брой на „Борба“. В издаването на седмичното приложение „Стрела“ Бора гледаше да ангажира всеки отдел, имаше колеги, на които разчиташе – от отделите, но като че ли повече от сменните страници, които излизаха за отделните общини – Лясковец, Килифарево, Златарица, Сухиндол, Полски Тръмбеш, Стражица. Разчиташе и на кореспондентите от Елена, Свищов и Павликени.

Без многообразните хумористични и сатирични жанрове „Борба“ щеше да изглежда сив и скучен социалистически вестник. П. Борсуков обаче знаеше какво да търси – на първо място той откриваше даден автор за сътрудник и септне му възлагаше да напише нещо, свързано с конкретно събитие, случка или ситуация, но приемаше и готови материали. Така се създаваше едно широко жанрово разнообразие, в което присъстваха епиграмата, хумористичният разказ, фейлетонът, памфлетът, шаржът, карикатурата. Илюстративните материали Борсуков подписваше с авторов екслибрис – Бор или *П. Етър*. Проблемите, които дискутираше с характерните специфични похвати и оформителски средства страницата за хумор и сатира „Стрела“, включваха на болели обществени въпроси – социални, битови, спортни, с културен характер. Работата му се гledаше в онези години под лупа – всяка критика, особено онази, с похватите на смеха и остроумието, тревожеше системата, цензорите сигнализираха за най-малкото прекречване на тънката невидима граница, от която започва критиката към социализма и обществения строй.

Но заедно с честите укори и привикването „на килима“ Бора е забелязан и от гилдията. Неговата страница „Стрела“ многократно е отличавана и се превръща в едно от най-сполучливите издания на родната периодика. Борсуков дава илюстрационни материали за всички страници на вестника и карикатурите му звучат злободневно, актуално, радват обикновените хора, а тиражът на вестника расте. П. Борсуков сътрудничи и на централния печат, най-вече на в. „Сършел“, дори му предлагат да стане завеждащ на отдел в големия тогава централен вестник, обещават му екстри в битов план, висока заплата. Бора обаче отказва, непокорният му дух е свързан със старата столица, творчеството му тук придобива своите реални и значими измерения, оттук той може да покаже и авторовата си значимост на великолепен карикатурист, и гражданскаята си съвест. Та чак до днес, преминал през превратностите на демократичните промени, на материалната и духовна осъдница, на недомислията и фалшивия патос, остава да сътрудничи на „Борба“ и карикатурите му, макар и по-рядко да се появяват, вече се печатат в повече цветове, като със своята актуалност, и с публичната си значимост продължават да служат на обществото и печатните медии.

Неотдавна пак срещнах Петър Борсуков, който сякаш на шега, с опитната си ръка, щрихира с думите на карикатурист времето, в което се създаваше хумористичната страница на някогашния великолърновски окръжен вестник:

Корица и авантитул с илюстрации-карикатури от Петър Борсуков в книгата „Еленски балканджии-шегаджии“ (2001).

– От 1958 г. неизменно съм в „Борба“. Бях член на редколегията и завеждащ сатиричната страница „Стрела“ до към края на 1987 г., когато станаха трансформациите и „Борба“ се превърна от окръжен в общински вестник. През тия години бях на специализация в Германската демократична република, в Дрезден, видях как се списват големите регионални вестници, почерпих опит, макар самият да имах достатъчно зад гърба си. Но никога не е късно човек да се поучи от един модел на периодично издание, излизашо пред огромна читателска аудитория, разполагащо със завидни мощности за печат. Ще напомня и още нещо – в тези години националният двуседмичник „Стършел“ се правеше от 50-60 человека редакционен екип. В моята хумористична редакция имаше само едно лице – моя милост, който беше и за завеждащ редакция, и за изпълнител на макета, и за карикатурист; е, разбира се, имах и няколко доста добри сътрудници, на които ви-

наги можех да разчитам. Работата в отдела бе много трудоемка и дори рискована, тъй като бяхме под зоркото око на цензурата, та се налагаше да използваме езоповски език и в текстовете, и в илюстрациите. Страницата се следеше под лупа. Цензурана не спеше, ослушваше се кого и как критикуваме. Е, имаше и мигове на благодарност – получих за дейността си един от най-високите отличия – орден „Кирил и Методий“ първа степен, както и наградата на Съюза на Българските журналисти „Златното перо“, в която се изтъкваха приносите ми „за неговите карикатури, фейлетони и хумористични материали с ярко изразени гражданска позиции“. Хумористичните страници „КОШ“, а същне „ЦареВиц“ започнаха да правят около 1988 г., та чак до наши дни. Това бяха новите имена на страницата за хумор и сатира, които доразвиха идеите и традициите на „Стрела“. Продължиха да ми сътрудничат съмишленици от цялата страна – Денчо Владимиров от Па-

СЛЕНИАДА

СЕМЕЙНИ ДЕБАТИ
(СРЕД МУЗЕЙНИТЕ ЕКСПОНАТИ)

Хубавата Елена: – И да знаеш, скъпи, че ще се разведем по твоя вина и причина, че ти няма долната половина!...

СЛЕНИАДА

Ако всеки, гдето се вика, преди да се хване за лидерство и политика, дойде тук, още малко да му се долее, нямаше народът да му се смее...

Карикатури на Петър Борсуков в книгата на Христо Медников „Еленски балканджии-шегаджии“
(Елена: Фабер – В. Търново, 2001, с. 51 и 103).

Пародийна карикатура от
Петър Борсуков във
великотърновския вестник
„Борба“, № 103 от
2 юни 2008 г., с. 3, горе вдясно
на наборната страница

Заглавен комплекс на с. 4
за хumor и сатира „Царевиц“ в
юбилейния број 33,
20-22 март 1993 г.
на регионалния вестник
„Борба“ – В. Търново

зарджик, Ваньо Тодоров от Русе, Любен Христов – в Плевен, Марин Крусов – той беше и кореспондент на националния сатиричен седмичник „Стършел“... Така неусетно създадохме образа на Велико Търново като истинското място на хумора и сатирата. Помня как проф. Михаил Арнаудов преди време в органа на СБЖ в. „Поглед“ бе написал, че Велико Търново трябва да е истинската столица на хумора, защото там са оригиналните, автентичните шегаджии и зевзеци, а габровските хумористични истории са измислени. И в странницата „Царевец“ на в. „Борба“ неслучайно отбелязах, че „на 45 км от Търново бе открит Фестивалът на хумора“. Да, ние трябва да имаме това законно самочувствие. Истински бисери на хумора са историите с търновските зевзеци. Тук са историите за Марко Тотев, за Посран Цонъо, за Мара Михалска и колко още... Ето какви оптимисти са търновци – Посран Цонъо рекъл не къде да е, а на смъртния си одър: „Кон пърди – вята ве!“. С други думи – всичко на този свят е вята, лъжовна работа, животът минава и си отива...

През тези години наред с работата по издаването на страницата за хумор и сатира в „Борба“ Петър Борсуков ръководи дейността на сатиричния театър „Надежда“ към едноименното читалище във Велико Търново – най-старото в града, а тук на помощ му е великолепният диригент на театралния оркестър и впоследствие

директор на тогавашното окръжно Бюро „Естрада“ Цветан Цветков – музикант с опит, прекрасен аранжьор, пианист и съмишленик на Бора. П. Борсуков ръководи работата и на великолърновския киноклуб „Стрела“, където пише сценарийите за 28 сатирични филма, а те обикалят страната, прожектирани са с успех и в чужбина. И все пак всичко се върти около сатиричната страница на окръжния вестник. Заедно с изграждащите се основи на късометражното сатиричното кино, наред със сатиричния театър П. Борсуков и неговите съмишленици създават своеобразна школа, и така на професионални форуми на гилдията се събират водещите сатирици на България, обменя се опит и сетне, по примера на „Стрела“, поемат и в други окръжни градове като Русе, Плевен и Пазарджик, формира се своеобразна издателска традиция, която има своето реално отражение в регионалния печат.

В началото на 90-те години „Кош“ излиза в общата композиция на вече регионалния вестник „Борба“ на последната страница четвърта, обхващайки широк спектър от битови и социални теми, акцентирайки върху общочовешки недъзи през острото перо на сатирика. Самата глава на страницата е интересна комбинация между шрифтове и графичен материал, интерпретирани по находчив начин от оформителя-карикатурист. В съседство с нея излиза рубриката „Вицът на деня“ а страницата и някои графични акценти се печатат във виолетов цвят – символа на старата столица. „Весел ЦареВиц“ също е сред находчивите хрумвания на та-

Заглавен комплекс на страница за хумор и сатира и куриози „КОШ“ на регионалния вестник „Борба“, № 15, 8 март 1991 г., с. 4. В долния край на страницата – карикатури от Петър Борсуков – В. Търново

лантивия великотърновски карикатурист. Авторските материали излизат под колоритни псевдоними – П. Етьр, Летописец Натанаил, Машинописец Храбър, като в тях са застъпени кратките сатирични жанрове – фейлетон, епиграма, пародия, виц, както и интерпретации на кратки хумористични разкази, шеги от репертоара на великотърновски зевзеци, хумористични реплики и т.н. Най-блестящи обаче са неповторимите карикатури на самия Петър Борсуков, който е автор на изразителни сатирични рисунки, шаржове и хумористични акценти, а те правят страницата раздвижена, интересна, актуална. Смехът сякаш блика от страницата, хуморът не е черноглед, а здравословен, като че ли авторът се надсмива с блага усмивка над хорските недостатъци. Понякога излиза в общо фолио на две съседни страници, както е например в брой 33 на „Борба“ от 22–23 март 1993 г., отбелязващ по оригинален начин празника на Велико Търново. Сред многото находчиви попадения на редакцията е споменатото фолио, което излиза пак на четвърта страница, но е завъртяно вертикално тъй, че при съзването на вестника и неговото разгръщане вместо традиционната страница на А2 формат читателят вижда две съседни страници на формат А3, без бяло поле на наборните страници между тях, при това отпечатана с традиционния допълнителен цвят – виолетовия, с изобилие от карикатури и графични орнаменти, шеги, вицове, закачки, една истинска забавна история за старо и ново Велико Търново, предадена в графичен и орнаментален вид.

Припомням си за още десетки подобни творчески находки на карикатуриста и графичния дизайнер Петър Борсуков – макар да не работеше в онези години с модерните и доста улесняващи днес живота на уредника и отговорния секретар оформителски програми, Бора си бе истински дизайнер на вестника или на книгата – да си припомним оригиналните му илюстрации към издадена през 90-те години от редакцията на „Борба“ впечатляваща книга за Тодор Живков и неговото време, с което пък бе дадено началото и на великотърновското издателство „Слово“, и по-сетне забавната книга на Христо Медников „Еленски балканджии „шегаджии“ – и тук почеркът на Бора като карикатурист бе в стихията си, а книгите претърпяха хиляден тираж.

Днес, помъдрял и насыпал десетилетен опит, Петър Борсуков продължава да работи, да публикува своите карикатури в областния всекидневник „Борба“ – едно

издание с променена визия и модерна графика. Карикатурите му вече са многоцветни, текстовете към тях савсе тъй находчиви, дори някои от тях са в пряка реч, под формата на сатирични стихове, като по един сполучлив допълват илюстративния материал. И сега на карикатуриста от старата столица някак повече му са присърце общественозначимите теми, предпочита вертикалната правоъгълна форма на карикатурата в периодичното издание в два и повече цвята, някои от съществуващите карикатурни текстове и самите образи са в цвят плюс основния черен цвят, внасяйки допълнителен нюанс. Самите карикатури на Бора, били те на първа или на вътрешна страница, отварят изданието, хармонизират с останалите графични елементи и обогатяват вестникарската страница.

В момента Петър Борсуков привършва работата си по нов творчески проект – книгата „Сто лица от старата столица“. Предвижда тя да бъде луксозно издание. Ще съдържа сто образа, рисувани от автора и печатани в „Борба“ – част от тях в „Стрела“, други в „ЦареВиц“ и по страниците на вестника. В собствена сграда на великотърновската улица „Гурко“ изгражда частна сатирична галерия „ЦареВиц“, която е пред завършване, събрани са и основните експонати; има и вдъхновението да направи вестник за хумор и сатира „ЦареВиц“, която да се предлага на посетителите в галерията. Дори в по-далечните му планове пак в тази връзка влиза изграждането на Малък градски театър зад чешмата на улица „Гурко“ – също отглас от дейността му на журналист, карикатурист, творец на словото и образа. Навсякърно заради всички тези приноси Петър Борсуков е носител на първата голяма награда „Велико Търново“. И след толкова години все тъй неуморно продължава да работи – всеотдан, изпълнен с енергия и амбиция да направи своя град по-отворен, по-атрактивен, една истинска обител за духовността и културата, един светилник за сатиричното изкуство. И напомнящ за многообразието на издателската ни традиция.

Мисля, че цялостното творчество на карикатуриста Петър Борсуков е пример за нашите млади журналисти, издатели, хора на печатната комуникация, които сега навлизат в професията. А и за онези, които пропускат една сочна и свежа багра в собственото си издание – магията на карикатурата и сатиричните жанрове, чийто безспорен доайен у нас си остава Бора.

ХУДОЖЕСТВЕНИЯТ ЖИВОТ НА СТРАНИЦИТЕ НА СП. „ЗАВЕТИ“ (1934–1940)

Доц. г-р Евгения Русинова

Няколко са причините, които насочиха избора ми към списание „Завети“. То има много широк профил (всички основни сфери на културния живот), който защищава редовно с разнообразни материали. Привлича автори-профессионалисти, профилирани в отделните културни сегменти. Има претенции да отразява художествения живот (индивидуални, колективни и общи художествени изложби) и да пише и за отделни художници. При това е богато илюстрирано, включително с репродукции от произведения на изобразителното изкуство... Не бива да се подценява и периодът, в който излиза – на безпартиен режим, на обръщане към „националното“ в изкуството, темпорален отрязък на сравнително спокоен обществен живот и активна държавна политика към стопански и социален стабилитет. Същевременно, темата за рецепцията на изобразителното изкуство, на българския художествен живот и изложби се подценява при изследването на българския периодичен печат. Въщност както много от вестниците, така и ред списания, излизали в периода между началото на века и 1944 г. отделят внимание с хроника и отзиви на изявите на българските живописци, скулптори и графици. Участието на Димо Кърчев, Николай Райнов, Чавдар Мутафов, Григор Василев, Петър Тодоров с отзиви и статии в ежедневната преса, отделни по-обстойни текстове от сп. „Златогор“, „Изкуство и критика“ и др., са примери за многообразието на подобни публикации и значението на темата в интелектуалните среди.

Без да е сравнимо, „Завети“ е издание, което може да се впише, твърде условно, разбира се, в тенденцията,

очертана от „Искуство“ (I-II, 1895–1899), „Художник“ (I–III, 1905–1909) и „Художествена култура“ (I–VII, 1910–1912, 1914, 1927–1930). В много отношения в отразяване на художествения живот то запълва значителна празнина. Наистина на изложби, художествени факти и явления внимание отделят почти всички по-изявени следвоенни издания. „Златогор“ публикува обзори на общите художествени изложби. Сирак Скитник и Стефан Митов отразяват редовно художествени събития на страниците на в. „Слово“. За изложби може да се прочети епизодично както в ежедневници (например в цанковия „Демократически говор“ Чавдар Мутафов публикува няколко обстойни текста) така и в списания като „Училищен преглед“ и „Просвета“ (на П. Мутафчиев). Текущ преглед на художествените събития в столицата дават някои от т. нар. „женски списания“, особено „Беседа“ на Елисавета Консулова-Вазова. Илюстрирани с репродукции са и някои от вестниците, акцентирани върху информацията и илюстрацията – типичен пример е „Обзор“ (I–II, 1933–1934). И въпреки това преувеличено е да се твърди, че има постоянно следвана тенденция да се отклика на разнообразните прояви в областа на изобразителното изкуство.

„Завети“ с право може да се определи като феномен на 30-те години. Без това да звуци като идеологическа характеристика то се вписва в тенденциите да се конструира „национален“, специфично български дневен ред на културния живот. Това е, от една страна, националистическата, идейно намираща се вдясно от центъра гледна точка за формиране на национално

самобитна култура (1). От друга, възгледите, изразявани в „Завети“, могат да се разглеждат и като своеобразна, измествена, реплика на движението за „родно изкуство“ и на дискусиите за съотношението национално-самобитно и Изток и Запад на литературния кръг „Стрелец“. Самото название на списанието кореспондира с появилото се към началото на 30-те години виждане за „заветите“ на Възраждането, като основна опорна точка в българското културно самопознаване и себеизява.

*** *** ***

„Завети“ е амбициозно начинание на Никола Т. Балабанов (1893–1966), и Мирослав Минев (1898–1982) хора, изкушени в културната дейност (2). Първият е фактическият основател на списанието, вторият – негов организатор и ръководител до края. Списанието, както и появилата се по-късно поредица („библиотека“) „Завети“, могат да се разглеждат като един от най-впечатляващите български издателски „проекти“ в културната област между двете световни войни...

„Завети“ – „илюстровано списание за наука, изкуство и обществен живот“, започва да излиза през януари 1934 г. и приключва съществуването си с брой втори на седмата си годишнина през февруари 1940 г. (3). През първата годишнина то излиза два пъти месечно (общо 20 броя), а от г. II, 1935 г. веднъж в месеца, общо 10 книжки годишно с традиционната пауза през месеците юли и август.

Изданието е във формат 4/0, при тираж, движещ се между 3000 и 5500 екземпляра, сравнително много висок за подобно списание. Излезлите общо 72 броя (някои двойни), съдържат статии, есета, културни прегледи, разкази, преводни текстове, отзиви за книги, театрални постановки и концерти, за изложби, хроника. Уводните статии, особено от година II нататък, са своеобразни акценти върху отделни моменти от националния културен живот.

*** *** ***

По интересуващата ме сфера – изобразителното изкуство – на страниците на списанието могат да се открайт два акцента. Първият, присъстващ с минимални изключения почти във всеки брой, са отзивите за изложби – индивидуални и колективни. Те се поместват предимно към края на всяка книжка под надслов „из-

ложби“ в рубриката „Културен преглед“. Представя се поне една изложба на книжка, но обичайно се публикуват отзиви за две-три изложби. Понякога текстовете (един или няколко) са от един автор, в други случаи са поместени отзиви от различни лица.

Прави впечатление, че проявите от изложбения календар на столицата се отразяват сравнително пълно. Представени са художници от различни поколения, от вече утвърдени и безспорни имена, до първи самостоятелни појави пред публиката. Отзовите отразяват един разнообразен календар на прояви. Проличава и специфичната топография на столичните изложби – Галерията на ул. „Аксаков“, салоните „ARS“, „Преслав“, на „Шестте“ са основните експозиционни места, за които в списанието се говори. Разглеждат се изложби и от салоните „Кооп“, „Кремона“, на „Алианс Франсез“ и др. Като изключение се отразяват изложби и от провинцията (напр. Пловдив), което не е израз на някакво пренебрежение към провинцията, а на реалните измерения на художествения живот в страната.

Позицията, която се заема в отзивите е, най-общо, добронамерена. Тази основна характеристика на публикациите не пречи водещата линия да бъде на високателност и критичност. Същевременно, в отделни текстове надделява възторжената, положителната оценка. Анализът на текстовете налага извода, че при оценяването на изложби съществуват няколко изразени критерии – по отношение на изразни средства, влияния, място на изложбата в сравнение с други (единични или колективни) изяви.

Авторите показват професионализъм, познаване творчеството на отделните художници, на тенденциите на художествения живот. Текстовете са типични отзиви. Те се съсредоточават върху конкретната изложба, открояват отделни примери (включително с илюстрация). Не са големи по обем. Съдържат главно кратка оценка на събитието (типични са работите на Н. Т. Балабанов). Това са дисциплинирани, оперативни прегледи, в които няма излишни есенистични отклонения или теоретизации. Основното е определяне на мястото на изложбата, както в художествения живот, така и в творческата биография на съответния художник. Поощрения, препоръки и критика са трите аспекти при подобни текстове. „Завети“, чрез своите обзори на първо място отбелязва художествените факти и едва като

втора, неравномерно изразена тенденция, налага някаква представа (която би могла да се приема като обща, споделяна от неговите сътрудници) за изобразително изкуство и художествен живот. Отделните оценки, в значителна степен носят личния почерк на авторите си. Изразяват техните вкусове и предпочитания. В тях се оглеждат представите им за актуални теми и сюжети. С определена условност може да се обобщи, че личните предпочитания доминират. Всички автори показват база от общи познания за развитието на българското и за водещите тенденции в европейското изкуство.

Обединителна за публикациите за изобразително изкуство в списанието е представата за „родно“ по дух, сюжети и изказ изкуство, с „чисто българско съдържание“, притежаващо „избистреност“ по отношение изразни средства и чужди влияния (4). Тя се вписва в хоризонт от представи, чието начало може да се търси (предпазливо и с уговорки) още в края на 20-те години, Основният му патос идва от опитите за „национален“ прочит на културното наследство, актуалната културна действителност и културните задачи на бъдещето, характерен за 30-те години и повлиян, в определена степен и от политически парадигми, и от международни повеи – например неоклассически (5).

Като автори на отзиви и по-обстойни прегледи за изложби се изявяват както утвърдени художествени критици, така и художници, а и специализирали се в направлението литератори и есеисти. От дългия списък имена, появили се под подобни текстове, трябва да се отбележат Сирак Скитник, Васил Захариев, Елизавета Консулова-Вазова, Александър Божинов, Ари Кальчев, Вичо Иванов, Константи Щъркелов, Райко Алексиев, Светослав Камбуров – Фурен, Вера Лукова. С изразено като честота и обем присъствие са Н. Т. Балабанов, Лукса Данаилова, Петър Горянски, арх. Цветан. Димитров.

Тази разнородна авторска група обхваща акаDEMично школувани и професионално ангажирани лица, от различни поколения, сред които едни от бележитите художествени критици и/или творци на изобразителното изкуство. Обединява ги съпричастност към развитието на националния художествен живот. С

повече на брой отзиви и по-интензивно участват представители на групата, която можем да обозначим с популярното тогава понятие „културтрегери“, интелектуалисти, публицисти, които взимат становище, благодарение интензивните си културни интереси и занимания по проблемите на изобразителното изкуство...

Обзорите са ориентирани към публика с определени познания върху художествения живот и изобразителното, изкуство. Общото, обединяващо повечето текстове е акцентирането върху разглежданата изложба в някоя от насоките: значението ѝ в развитието на художника; произведенията, заслужаващи внимание; недостатъци, предизвикващи критика. Различна, естествено, е нагласата при отделните автори: например Н. Т. Балабанов изразява повишена критичност. Той формира позиция на въскательност и на очакване, българското изобразително изкуство да достигне до определена завършеност и облик, отговарящи на идеяния и естетически хоризонт на съмишлениците на „Завети“. Лукса Данаилова е по-обстойна в откряването на отделни произведения, тенденции и специфики на изложбите. С повече аристизъм, рязкост в преценките, но и с повече професионализъм в изказа и в трактовката на проблемите са текстовете на художници като Ари Кальчев.

Текстовете от художници в списанието (независимо отзиви за изложби или по-обстойни представяния на художници) са същевременно, в не малко случаи, презентация на творчески светоглед. Така публикациите дават представа и за възгледите на художници върху изкуството, върху художествения живот в страната и неговите тенденции.

В списъка представени чрез изложбите си художници личат имена, определящи, в едно или друго направление облика на художествения живот в разглежданото десетилетие като: Бинка Вазова, Стоян Венев, Невяна Ганчева, Данаил Дечев, Тодор Димитров, Марио Жеков, Христо Каварналиев, Преслав Кършовски, Цанко Лавренов, Александра Мечкуевска, Атанас Михов, Вера Недкова, Бенчо Обрешков, Живка Пейчева, Давид Перец, Милен Сакъзов, Патрики Сандев, Сирак Скитник, Веселин Стайков, Иван Табаков, Никола Танев, Иван Тричков, Петър Урумов, Иван Христов, Деню Чоканов, Олга Шеханова-Шишкова, Цветана Щилянова и др.

*** *** ***

Вторият акцент се поставя, веднъж годишно, върху общите художествени изложби (ОХИ), които се отразяват с големи обзорни материали. Те заемат средищно място в съответните книжки на списанието. Прегледите за изложбите са водещите годишни акценти при материалите за изобразителното изкуство. В тях се прави разрез през изявите и тенденциите при различните художествени дружества. Извеждат се както отделни постижения, така и се прави критичен преглед на други изяви/произведения на художници. Целта на материалите е да дадат обща картина, като посочат и водещи насоки на развитие. Независимо, че авторите са различни общата линия е на рекапитулация на актуалното състояние на българското изобразително изкуство. И тук, както при обзорите за изложби общият тон е добронамерен, критиките са поднесени не самоценно, а в контекста на разбирането, че изкуството има своя насока на развитие, че отделните художници са изправени пред задачата да овладеят формата и цвета, да поднесат сюжет, тема и да направят внушение, които да прозвучат искрено.

Отразяването на ОХИ служи за своеобразен преглед на тенденциите в художествения живот в цялост и на насоките на развитие на отделните художнически дружества. Обобщените наблюдения на отделните автори могат да се изразят в следните изводи:

- българският художествен живот е богат на събития (изложби);
- българското изобразително изкуство е в процес на развитие;
- то не е достигнало фазата на изкристализиране, все още търси своя тематичен кръг и своите художествени похвати;
- на него се вменява мисия да достигне до дълбините на народната душа;
- сред факторите, затрудняващи успешното му развитие, е липсата на подготвена публика и отсъствието на меценати (6).

Текстовете за общите художествени изложби, подобно и на оценките в отзивите за отделните индивидуални изложби, разгледани като цяло, показват, че за българското изкуство в „Завети“ съществуват две констатации. Първата е на отчитане неговите постижения, втората – на отбележване неговите противоречия. Те

са продукт на различното отношение към разбирането за „национално“, на различно отношение към модернизма, към социалната тематика, към експериментите с формата. Различни са и образите, които се предлагат като „насоки“ на следване. Едни са тези на модернизма, актуалните тенденции при самостоятелно развиващо се изкуство. Други са по зададени еталони за изкуство, обвързано с политическите идеи на режима („народническо“, „пропито с национален дух“, „родно“ и пр. определения).

Амбивалентността на оценките за ОХИ проличава изразено при XII ОХИ – 1938 г., за която са поместени две становища („два погледа върху художниците и техните творби“). Те изразяват два различни подхода. Ненко Балкански приключва краткия си преглед, в който извежда най-важните, според него, акценти с една негативна констатация за изложбата, която „предлага щедро много творения, които обаче в много случаи идат да подсветят само за съществуването на автора им, но не и за напредъка на родното изкуство“ (7).

Светослав Камбуров-Фурен демонстрира констативното отношение, присъщо на повечето прегледи в списанието. В неговия преглед връх взема удовлетворението от разнообразието в художествения живот и от резултатите на изложбата, която „бележи един истински възход на българската живопис – при значително повдигнат дух у майсторите на четката, с малко сравнителен баласт, при множеството с качества творби...“ (8).

Сумарно, от текстовете в списанията може да се изгради впечатление не само за многообразието/ многоликостта на изобразителното изкуство, но и за това, че художествените критици ясно отчитат това многообразие. Такъв е и водещият мотив в оценката на Райко Алексиев за десетата, юбилейна ОХИ: „...размахът на изкуството е толкова широк и индивидуалните творчески мирогледи тъй разнообразни, че дават изобилна възможност за най-различни отношения към резултатите“ (9).

Парадоксално, ситуацията от 30-те години, фиксирана в отделни оценки за индивидуални и общи художествени изложби освен с многообразие, впечатлява и с невъзможността да се подведе към никаква обобщаваща оценка от тогавашните наблюдатели. Вероятно, текстовете от „Завети“ маркират едно със-

тояние на художествения живот, на развитието на живописта, скулптурата, графиката и приложните изкуства, за което и по-късно, в годините на социализма, изкуствоведите ще бъдат затруднени да изведат някакви ясни насоки (10).

Списанието фокусира и уникални за времето си изложби с широк отзив и изразено място в националния художествен живот. То извежда като акцент представянето на първата голяма ретроспектива, показана в началото на 1935 г. в царския манеж – „100 години българско изкуство“. Подобаващо е презентирана и изложбата на най-голямата частна художествен сбирка с произведения на чужди художници – тази на сбирката Личев. Двете изложби са представени от най-компетентните им познавачи – Богдан Филов, председател на сдружението, организирало ретроспективната изложба, и Никола Мавродинов, автор на каталога за сбирката на Личев (11).

На страниците на „Завети“ са отразени и чуждите изложби, организирани през тези години в столицата: на чешки художници, на съвременното италианско изкуство, на съветската графика (представени от В. Захариев), френската графична изложба (от Св. Камбуров – Фурен), изложбата с репродукции на християнското образцово изкуство (от Б. Денев) и пр.

Представянето на художествения живот чрез отзиви и общи прегледи се допълва с отделни статии върху цялостното творчество на художници. Те са изградени върху наблюдения от отделни техни изложби и други участия. Такива текстове са посветени на Вера Недкова (от Ал. Божинов), Борис Шатц (от А. Николов), Кирил Шиваров (от М. Иванов) и др. Други текстове взимат повод от изложби или други събития, свързани с отделен художник, за да дадат по-значителни обобщения. Двама, към момента общоприети ментори – Сирак Скитник и Чавдар Мутафов предават два акцента върху творчеството на Борис Денев. Николай Райнов есейистично представя брат си, керамика Стоян Райнов по повод петата му художествена изложба в залата на художествената академия (12).

Годините, когато „Завети“ излиза съвпадат с различни български участия в изложби в чужбина – Югославия,

Скандинавските страни, Чехословакия, Германия, САЩ. Европейска популярност получава Никола Танев. Макар и епизодично, в списанието се появяват текстове, отразяващи представянето на български художници извън страната с индивидуални и колективни изложби. Оформя се рубрика „Наши художници в чужбина“, поддържана от Н.Т.Балабанов (напр. г. IV, 1937, кн. 4–5, 7, г. V, 1938, кн. 1).

Не бива да се пренебрегва и участието на живеещи в чужбина българки художници на страниците на списанието – Константин (Кочо) Гърнев представя събития от германския художествен живот, подвластен на културната политика на националсоциализма (13). Георги (Жорж) Папазов, към който в кръга „Завети“ изпитват определени симпатии, печата също свои текстове (14).

В списанието намират място и публикации, показващи художествения живот (или творчеството на отделен художник) в чужбина. Такива са текстовете на Ненко Балкански, отразяващи впечатленията му от парижкия художествен живот, от италиански художници и др. (г. VI, 1939), както и някои отзиви (напр. за изложбата на Жермен Ренго – Пелуз в София – г. II, 1937, кн. 7) и информации.

Макар и епизодични, появяват се текстове по теми, които могат да се определят като културно-историческо наследство – например старобългарско изкуство, народно изкуство и пр.

Трябва да се отбележи и значителното присъствие на жени-художнички. На тяхните прояви – индивидуални и колективни изложби и участие в ОХИ списанието отделя подчертано внимание. Това отношение е резултат преди всичко на промените в художествения живот, в който жените заемат, след началото на 30-те години ясно обособено място. От друга страна вниманието към тяхното творчество отразява и промените в нагласите на художествената критика, която припознава жените художнички и мястото им развитието на изобразителното изкуство. Тук трябва да се отбележи и отвореността на двамата издатели на списанието към актуалните тенденции на живота, а оттук и пълноправното, редом с мъжете, на жени – автори в „Завети“.

*** *** ***

„Завети“ не създава нито лансира завършена концепция за изобразителното изкуство. Почти не се появяват по-общи проблемни текстове (ако изключим напр. някои тенденции от уводни статии) (15). В многобройните текстове за изложби, художници, отделни художествени факти обаче се отразява както многообразието на индивидуалните вкусове и гледни точки на авторите (някои от тях както бе споменато – художници!), така и общи моменти. С тях списанието има своя принос в оформяне на общ идеино-естетически фон (хоризонт), характерен за втората половина на 30-те години.

На своите страници „Завети“ представя художествения живот като едно от основните направления на българската култура. „Богато илюстрирано“ (според тогавашната терминология) с репродукции от картини, графика и скулптори списанието обръща подчертано внимание на визуалното представяне на онези артефакти, за които се пише на страниците му.

Няма да е преувеличено, ако се каже, че материалите, публикувани на страниците на списанието, са солиден преглед на столичния (а той в разглежданото време е основен, водещ, макар и не единствен) художествен живот. Издателите имат амбицията да хроникират проявите на националната култура, в чито рамки отдават значително внимание на изобразителното изкуство. По времето, когато излиза, „Завети“ е единственото, специализирано се по темата списание. Чрез големия брой и разнообразие на публикациите то предлага своеобразен профил както на художествения живот, така и на рецепцията на събитията в него, както актуалните, така и тези с исторически смисъл.

ЛИТЕРАТУРА

1. Литературният критик Владимир Василев от позициите на идеала за необвързаност с политически доктрини и самостоятелност на културното творчество например открива в поведението на кръга около списанието „приспособяване към режима „и“ полицейски курс“ – вж. **Василев.** Студии, статии, полемики. С., 1992, с. 404, 499 (текстове от 1940–1942 г.)
2. За Н. Т. Балабанов вж. Речник на българската литература. т. I. С., 1976, с. 72, а за М. Минев – пак там, т. II. С., 1977, с. 375.

3. Библиографска анотация в: Български периодичен печат 1844–1944. Анотиран библиографски указател. Т. I. С., 1962, с. 295, № 2126; сбита, приемлива характеристика – в: Речник на българската литература. Т. II. С., 1977, с. 43

4. Характерни външения вж. **Балабанов, Н. Т.** Десета юбилейна обща изложба. // Завети, III, № 7, 1936, с. 143–145, по-спец., с. 145.

5. За тенденциите в българското изобразително изкуство, отчасти – художествен живот вж. **Маринска, Р.** 20-те години в българското изобразително изкуство. С., 1999; За идейния климат и влияния от авторитарния режим вж. **Димитрова, Т.** Между модернизма и тоталитаризма: проекции на държавната културна политика върху българския художествен живот през 30-те – началото на 40-те години. // Проблеми на изкуството, 1996, № 1, с. 3–13.

6. **Балабанов, Н. Т.** Цит. съч.; **Добрев, Цв.** XI обща художествена изложба // Завети, IV, 1937, № 8–9, с. 160–164.

7. **Балкански, Н.** За истинското изкуство. // Завети, VI, 1939, № 1, с. 9–10.

8. **Камбуров-Фурен, Св.** Възходът на родната живопис. // Пак там, с. 10–16.

9. **Алексиев, Р.** Творческа жизнерадост. // Завети, III, № 7, 1936, с. 133.

10. Ще приведа за сравнение оценка за тенденции, направена четиридесет години по-късно: „За историка и теоретика историята на нашето ново изкуство изглежда някак си „плуваща“, неразчленена, аморфна – имаме художници, а трудно им се намира мястото в еволюцията на формите“ – **Аврамов, Д.** Стилови тенденции в съвременната българска живопис. // Българското социалистическо изкуство от тридесетте до седемдесетте години. С., 1978, с. 51.

11. **Филов, Б.** Сто години българско изкуство. // Завети, II, 1935, № 6, с. 113–115; **Мавродинов, Н.** Изложба в народния музей. // Завети, I, 1934, № 9, с. 19.

12. **Скитник, С., Ч. Мутафов.** Творческото дело на Денев I. // Завети I, 1934, № 7, с. 104–105. **Райнов, Н.** Приказки от глина. // Завети, IV, 1937, № 8–9, с. 165–166

13. **Гърнев, К.** Изложба на дегенериралиите художници в Мюнхен. // Завети, IV, 1937, № 7, с. 155; **Същия.** Сто години пинакотека. // Пак там, VII, 1940, № 3, с.

14. Книгоиздателство „Завети“ публикува в едноименната си поредица **Папазов, Г.** Париж. Творчество и съдба на велики художници (Библиотека Завети, г. III, 1938, № 6), с предговор от Н. Т. Балабанов.

15. Като изолиран пример за обобщителен текст вж. **Йорданов, Й.** За старото и новото в живописта. // Завети, VI, 1939, № 4–5, с. 84–85.

ПРОБЛЕМИ НА СИГУРНОСТТА ПРИ ОТДАЛЕЧЕН ДОСТЬП ДО КОРПОРАТИВНИТЕ МРЕЖИ

Нели Лилова

В света на съвременния бизнес, в научните среди и академичните институции нараства популярността на отдалечения достъп. Съвременните решенията за отдалечен достъп позволяват на потребителите да установят връзка към мрежата и да изпълняват задачи по такъв начин, както ако са свързани директно по кабел към останалата част на мрежата, дори ако са отдалечени на хиляди километри. В резултат на това отдалеченият компютър става член на локалната мрежа, макар и временно.

Типичната мрежова връзка за отдалечен достъп се осъществява с модем. Отдалечен достъп до мрежата може да бъде реализиран и чрез безжични връзки. Той позволява да се разшири мрежата отвъд физическите и граници до почти всяка точка на света, необходим е само сървър за отдалечен достъп.

В днешно време безжичните технологии стават все по-необходими и в академичните институции и научните среди. Тази нужда доведе до национални и международни инициативи за осъществяване на национален и международен роуминг. Роуминг се нарича осигуряването на преход на мобилна работна станция от един административен домейн към друг, без прекъсване в услугата или загуба в свързаността.

TERENA faskforce on Mobility формулира изискванията за развитие на международен роуминг, чрез който потребителите на Националните изследователски и образователни мрежи (НИОМ) ще имат възможност за

достъп до академичните институции по света. EDURO-AM е научно-изследователски проект, благодарение на който учените имат мобилна интернет свързаност с всички членуващи организации.

Отдалеченият достъп става все по-важен с нарастването на мобилността на потребителите на мрежите и с разрастването на бизнеса на организацията до множество места, или отварянето на техните ресурси за избрани външни партньори без поставяне на тези ресурси в интернет.

Тук съм изложила проучванията си, относно публикуваната информация за проблемите на сигурността при отдалечения достъп до корпоративните мрежи, визирала съм най-популярните решения за отдалечен достъп и съм анализирала най-често прилаганите мерки за сигурност при този вид достъп. Един такъв анализ и обобщение има своята стойност, защото е важно да се разбере с какво услугите за отдалечен достъп могат да помогнат на организацията, при избор на едно от приложенията му и особено при избора на решение за мерките за сигурност за постигане на сигурна среда и осигуряване на потребителите удобството на отдалечения достъп.

Изследванията показват, че едни от най-популярните съвременни приложения на отдалечения достъп биха могли да се обединят в пет основни групи:

- ♦ свързване на офиси и филиали;
- ♦ възможност за връзка към мрежата след фиксирано работно време;

- ♦ телекомутиинг;
- ♦ мобилни потребители;
- ♦ осигуряване на достъп за клиенти и партньори.

Първото приложение – свързване на офиси и филиали е обусловено от факта, че дори малките бизнес организации отварят офиси на различни места и това предполага наличието на връзка към мрежата в централния офис. Dial-up връзката е достатъчна, когато не е нужен чест или постоянен достъп, или когато той се извършва от няколко компютъра. В централния офис един компютър в мрежата може да бъде настроен като dial-up сървър. Потребителите от филиалните офиси могат да избират и установяват връзка към мрежата, когато е необходимо.

Второто приложение касае служителите, чито работен ден продължава в часовете след работа. За тях може да бъде полезно и необходимо да имат връзка до корпоративната мрежа след фиксираното работно време.

Третото приложение – предоставяне на програмистите на софтуер, творческия персонал, търговци и административни служители възможност за телекомуникации (телекомутиинг) – т.с. възможност да работят върху в част от работното време или на пълно работно време. Тези служители се наричат **телефомутъри**, защото се свързват отдалеч с офиса и остават във връзка през деня чрез e-mail, чат на живо и дори аудио и видео конфериране. Dial-up достъпът е най-често срещаният начин за свързване на телекомутирите към LAN на организацията, макар че в някои случаи може би е по-добре да се използват специално предназначена за целта връзка. Ако организацията има много служители телекомутири, сървърът за отдалечен достъп ще изиска включването на множество модеми (банка от модеми), за да могат да се осъществят множество връзки едновременно. При това всеки модем изисква собствена телефонна линия.

Четвъртото приложение дава възможност на служителите, които са на път (търговци, предприемачи, инструктори, мениджъри от висок клас, ръководители на бизнес обиколки и др.) да се свързват към корпоративната мрежа. Невъзможно или трудно може да

се съхранят всички необходими файлове на лаптопа или нотбук компютъра. Освен това съществува и заплаха за сигурността, защото те могат да бъдат откраднати физически. По-добро решение може да бъде мобилният потребител да избира (dial-up) LAN мрежата на организацията, където се автентифицира неговия потребителски акаунт и след това да осъществява достъп до данните в мрежата, вместо да ги копира на собствения си диск.

Петото приложение е осигуряване на достъп до избрани мрежови ресурси за клиентите на компанията или за нейните партньори. При тази концепция, от съображения за сигурност трябва да се реши дали „потребителите гости“ да имат достъп до мрежата посредством обикновен акаунт (guest акаунт) или чрез уникално потребителско име и парола. Предоставянето на анонимен достъп е опция, подходяща за среда с ниска сигурност или за такава, в която сървърът за отдалечен достъп е отделен от останалата мрежа посредством защитна стена (firewall). Другата опция – уникален ID и парола за клиента, увеличават работата на администраторите, но позволява да се следи кой осъществява достъп до мрежовите ресурси и кога и как става това.

Съществуват няколко вида форми на връзка за отдалечен достъп:

- ♦ Dial-up връзка по аналогова или цифрова телефонна линия;
- ♦ VPN (Virtual Private Network) – виртуална частна мрежа, която използва интернет като преносна среда за изграждане на връзка.

Предимствата и недостатъците на VPN решенията, сравнени с Dial-up решенията са обобщени в следващата таблица:

Предимства на VPN	Недостатъци на VPN
Избягват се таксите за междуградски разговори. Необходими са по-малко телефонни линии и по-малко модеми. Ако VPN е базирана на ISP, се съкращават разходите за администриране и обучение.	И в двата края на връзката трябва да има надеждна интернет връзка. Производителността често е по-ниска, отколкото при dial-up връзката.

Повечето често използвани VPN мрежи са реализирани за една от следните цели:

- ♦ да осигурят отдалечен достъп до мобилните служители или такива работещи въкъщи;
- ♦ за осигуряване на екстранет мрежа, до която имат достъп служители, клиенти и партньори;
- ♦ за осъществяване на контакт между два офиса в различни местоположения, без да се изгражда специална връзка.

Независимо от формата на връзка за отдалечен достъп, връзката към външния свят ви излага на определени рискове по отношение на сигурността. Можете да повишите сигурността по няколко начина, като едновременно с това разрешите на вашите потребители отдалечения достъп, който им е необходим. С помощта на мерки за сигурност в комбинация с позволения за достъп до файлове и споделени ресурси за контрол на достъпа, можете да постигнете сигурна среда и в същото време да осигурите на потребителите удобството на отдалечения достъп.

Изследванията на водещи фирми за одитиране на сигурността показват, че най-често прилаганите **мерки за сигурност** са:

- ♦ сигурност чрез обратно избиране;
- ♦ методът RADIUS – Remote Authentication Dial-up User Service;
- ♦ политики за отдалечен достъп;
- ♦ заключване на акаунти;
- ♦ сигурни хостове.

Сигурността чрез обратно набиране е възможност на сървъра за отдалечен достъп, която може да разшири сигурността чрез ограничаване на dial-up връзките само до тези на одобрени телефонни номера. При включена сигурност с обратно набиране сървърът не вярва на акредитивите (потребителски имена и парола), въведени от потребителя. Той се изключва или прекъсва връзката и веднага след това набира клиента с номера, който е записан на сървъра и разрешава нормален достъп.

RADIUS е протокол, който стана индустриски стандарт за автентификация на dial-up потребители и осигурява услуги за управление на акаунти за dial-up сървъри, използвани от ISP доставчиците. Dial-up сървърът се конфигурира като RADIUS клиент, а информация-

та за потребителско име и парола се изпращат от dial-up сървъра до RADIUS сървъра. Именно RADIUS сървърът осигурява централизирана автентификация с помощта на определени протоколи:

- ♦ CHAP (Challenge Handshake Authentication Protocol) и MS-CHAP – протоколи за автентификация с предварително съгласуване на повикването;
- ♦ DNIS (Dialed Number Identification Services);
- ♦ ANI (Automatic Number Identification) Service.

DNIS е базиран на номера, набиран от потребителя, а ANI е базиран на номера от който се обажда потребителят.

Съхраняването на информацията за осигуряване на контрол на достъпа в RADIUS сървъра е по-сигурно, от съхранението ѝ в конфигурацията на мрежовите устройства, където тя би била достъпна на всички потребители с равни права, където нивото на криптиране не винаги може да осигури защита дори при производители на оборудване от висок клас. RADIUS е удобен протокол за услуги, изискващи автентификация и оторизация при достъп до мрежов или изчислителен ресурс, с възможност за конфигуриране на различни услуги на мобилни и стационарни потребители с по-високи изисквания по отношение на сигурността и централизирана тарификация. Въпрос на бъдеще е заменянето на RADIUS протокола с аналогични протоколи, които са базирани на TCP или други протоколи от транспортния слой, свързани с изграждането на потребителска сесия за надежден транспорт на данни при едновременно криптиран пренос на информацията. В момента RADIUS се използва и за осигуряване на достъп и тарификация при всички VoIP услуги. При това, освен информацията, свързана с тарифирането на услугите, в RADIUS сървърите се акумулира и много специфична информация, свързана с обмена на телефонен трафик, имащ отношение както към информационната сигурност, така и информация, полезна за оптимизиране на услугите и повишаване на качеството им. От гледна точка на защита на личните данни би било добре потребителите на VoIP услуги да се доверят на легитимни лицензиирани оператори.

В научноизследователския проект EDUROAM, в който са включени българските университети и институти на

БАН, като членове на Националната изследователка и образователна мрежа, централизирана автентификация се осъществява именно чрез RADIUS сървър, който у нас се поддържа от фондация „Технологии на информационното общество“ – НИОМ на България.

Политиките за отдалечен достъп са възможност за контрол на достъпа в зависимост от използваната операционна система. Те предоставят или забраняват достъпа на базата на следните критерии:

- ♦ част от деня (примерно ограничаване на отдалечения достъп от 8 часа сутрин до 6 часа следобед);
- ♦ ден от седмицата (примерно от понеделник до събота, но не и в неделя);
- ♦ членство в група (примерно забранява се достъпът на всички членове на групата CTNBnew);
- ♦ тип на отдалечената връзка (примерно разрешаване на VPN връзка и забраняване на dial-up връзка и обратно).

Политиките могат също да ограничават количеството време, което потребителят може да бъде свързан, или методите на автентификация, които могат да бъдат използвани.

Заключването на акаунт може да бъде приложено към връзка за отдалечен достъп, за да попречи на не-организирани потребители да познаят валидната парола, чрез използване на различни пароли в последователен ред, ръчно или чрез софтуерни атаки с груба сила. При заключването на акаунта, след определен брой неуспешни опита за логване, акаунтът се заключва и системата не приема повече опити. Конфигурирането на тази възможност става като се зададе стойността на следните параметри:

- ♦ брой на неуспешните опити, които са разрешени преди включване – потребителят може да събърка паролата един или два пъти, но малко вероятно е да повтаря грешката си непрекъснато, затова може тази стойност да бъде 3;
- ♦ интервал от време или период, след който акаунтът ще бъде освободен или ще остане заключен, докато администраторът не го отключи – например приемлив интервал от време е 2 часа. При това положение, ако легитимният потребител се опитва да се логне, след като акаунтът е бил заключен вследствие атака на нарушител, потребителят ще може да направи това без проблеми;

Хостовете за сигурност представляват устройство, използвано за автентификация на входящи потребители. То се използва в допълнение към собствените мерки за сигурност на сървъра за отдалечен достъп. Хостът представлява хардуерно устройство, което се инсталира между клиента за отдалечен достъп и сървъра за отдалечен достъп. Съществуват няколко типа хостове за сигурност. В някои случаи хостът изисква от dial-up потребителя да зададе потребителско име и парола, които са отделни и независими от името на акаунта и паролата за логване в сървъра за отдалечен достъп. Например компанията Security Dynamics предлага модема Secur ID, представляващ модем от типа PC card, който включва автоматизирана автентификация за мобилни потребители. Потребителите въвеждат PIN номер, който се изпраща автоматично от модема до хоста за верификация.

Известно е, че сигурността на VPN има три компонента: автентификация, авторизация и криптиране.

Автентификацията на VPN клиента включва проверка за истинност на самоличността на машината и на потребителя, който инициира VPN връзката.

Авторизацията означава зададените ограничения, на базата на които на едни потребители се предоставя достъп до VPN, а на други се отказва. За защита на данните във VPN мрежа могат да бъдат използвани най-различни технологии за **криптиране**, без които те биха могли лесно да бъдат прихванати, докато се движат по обществената мрежа.

ИЗТОЧНИЦИ

1. www.eduroam.org
2. www.corecom.com/html/vpn.html
3. www.list.gmu.edu/links.htm
4. www.shiva.com/images/
5. www.ietf.org/html.charters/
6. www.func.com/radius
7. **Шиндър, Д.** Компютърни мрежи. София, Софтпрес, 2003.
8. **Притам, В.** Защитни стени и сигурност в Интернет, София: Дуо дизайн, 2005.

СВЯТОТО КИРИЛО-МЕТОДИЕВО ДЕЛО: ПРОВИДЧЕСТВО НА ХХІ ВЕК (Философска и информационна картина на познанието и обществото)

Проф. дпн Александра Куманова

I. Парадигмален дискурс (Време)

Наблюдаваната от края на миналия век **хуманитаризация** на социокултурното изграждане на инфосферата на стадия на формиране на информационното общество (само явяващо се етап от установяването на знаниеовото общество) [1] преобразува чрез **интердисциплинарните си трансформации** информационно-комуникативната сфера по всички посоки на развитието ѝ като обща, планетарно измерима, **интелигибилна цялост на човечеството** [2] без отраслови (обектно-предметни [3]), географски (универсално-ендемични [4]), институционални (метасистемно-микросистемно) и административни (йерархично-субординационни) разделителни линии.

Интегрирането в знаниево диалектическо цяло на наблюдавамата и открита за многообразни (съвпадащи, противоречащи си, пресичащи се и т.н.) индивидуални информационно-комуникативни актове **информационна картина на света** – като процес и стратегия на обединение и разграничение в единство на познанията от всички сфери на реалността и съзнанието – се осъществява в мощните процеси на парадигмално установяване на съответствия с достиженията на **постнекласическата наука** [5], **литературата и изкуството**, здравия смисъл на „**обикновения**“ живот, **философските и религиозните картини**. Този процес е под знака на промяна на моралния климат в обществото.

Интерактивната [6] **феноменология** [7] на пребиваването на человека в сърцевината на информационно-комуникативния акт, оживявайки чрез самия този акт диалогични отношения в информационната среда потенциално с цялата интегрална антропосфера, чийто компонент е техносферата (особено изразимо засилен и наблюдаем чрез мигновените ѝ възможности за обхват и опериране в единство и едновременно с информационни множествености от различни порядъци), принципно превръща всеки такъв акт съвсем не в „дует“ (от „партиите“ на водещия и установимите от него концепции), а принципно в „трио“ – с идеално-реалното участие и на гласовете (гледищата) на съществуващата в културната вечност на ноосферата **историографска традиция на смисъла на всички виждания по възможните аспекти на реалността и съзнанието**.

В парадигмалния дискурс на ХХІ в. времето на Кирило-Методиевото дело (IX в. – сътворяването към 855 г. по Александрийското летоброяне – 863 г. по Цариградското летоброяне на двете **старобългарски азбуки – глаголицата и кирилицата** – първообраза на азбуката, с която си служат днес **българи, сърби, руси, украинци, белоруси...** – кирилическата азбука – интегрален знаков израз на българския език – като световен славянски богословски език, създаден за да се преведе философски Библията и съществуващата я литература) и разпространението на това дело **в и чрез България** по света през вековете и до нашето съвремие

(в частност, и чрез **постмодерния акт на присъединяването на България към Европейския съюз на 1 януари 2008 г.**) е едно и също – „дълго“ време [8]. Тази ноосферична вечност отеква в историкокултурната битност на човечеството като **опит на българите да създадат собствен световен познавателен критерий, изразен чрез делата на държавността.**

Именно критерият на Кирило-Методиевото дело е съизмерим с византийските и латинските историко-културни реалии на интерпретационната информационна среда, и в него се проявява правото сами да създаваме критерии за себе си и другите – за обществото – и в познавателен, и в социоустроителен план.

Критерият за манифестиация на религиозност в българската история (елиминиран в отечествената и източноевропейска интерпретационна обществена практика за цели десетилетия през втората половина на XX в., модифицирана днес като „пост тоталитарна“ [9], е съизмерим със свободата и правата на личността, съответстващи на свобода и права в интегралната им социокултурна цялост (личност – държава – международни отношения). Самият този феномен е в онтологията на сътворяването на свобода и права – и нравствени, и граждански.

II. Интегрална цялост (Пространство)

Особено забележителни и кардинални за формиращата се съвременна – постмодерна – информационна картина на света (системата „наука – литература – изкуство – „Обикновен“ живот – философия – религия“) са процесите на кристализация на **хуманитарното** [10] – **общото епистемологично** [11] – **знание** (отсъстващо в класификационните знаниеви концепции в източноевропейските страни през десетилетията на ХХ в. на установилата се в тях монистична материалистична схема на връзки между нещата [12]. Преодоляването на посочената схема днес е антропологичен белег на преобразуваща се свят.

Антропологизацията на цялото научно знание, изразима като универсализация на познанието [13], забележимо променя взаимовръзките между отделните научни дисциплини, изучаващи човека като **организъм и личност, явление на природата и обществото, предмет и субект на възпитанието и познанието** и т.н. **Процесът на математизация, кибернетизация, от една страна, и сближаването на естествените, техни-**

ческите, обществените и хуманитарните науки, от друга, превръща самите тези науки във **вътрешно симетрични** („една“ на „друга“) **сфери**, постоянно трансформиращи се („една“ в „друга“) в **когнитивния контекст на информатиката.**

Пораждение на интенционалния хипердиалог на паметта и значенията в многообразни – планетарни – смислови конфигурации на информационно-комunikативния акт на личността, **интерактивното семиосферично, диалектически трансформиращо се, системно цяло на познанието** рефлектира наблюдавамо в нова информационната картина на света. В тази връзка методологично-практическият инструментарий в частност на **триадата учебни дисциплини** на СВУБИТ „**Инфосфера: Когнитология, „Библиографско измерение на знанията“, „Методи на научните изследвания**“ [14] в условията на подготовката от Студентското научно общество на вуза [15] III Студентска научна конференция [16] фокусира идеята за националния празник на българската просвета и култура и на славянската писменост 24 май и присъединяването на България към Европейския съюз чрез делото на Св. св. Кирил и Методий – патрони на празника, провъзгласени от папа Йоан Павел II за спъковрители на Европа.

Закономерно в источникovedския арсенал на студентските изследвания, подгответи за представяне на научния форум, се оказа „**Кирило-Методиевската енциклопедия**“ [17] – забележително справочно-енциклопедично издание на плеяда учени с принос в интердисциплинарен медиевистичен контекст на ХХ-XXI в. И по време на учебния процес, и в извъннаучиторните занятия стана естествено обръщането към гла-дищата на акад. П. Динеков [18], проф. К. Куев [19], проф. В. Велчев [20] – автори на едни от най-значимите публикации в изданието и около него. Консултациите с директора на Кирило-Методиевския център проф. Св. Николова, ст.н.с. Л. Грашева от Института за литература при БАН – редактори на именития справочник, проф. Н. Цв. Кочев [21] (Института по балканистика при БАН) – познавач на християнството постепенно се осмислиха като база за интензивната продължителна работа, предизвикана от знаниеите обществено-информационни исторически трансформации.

В последвалите етапи на работата се наложиха консултации и с Негово Преосвещенство Велички епископ Сионий – ректор на Софийската духовна семинария „Св. Иван Рилски“, Негово Превъзходителство и Висо-

копреосвещенство Архиепископ Джузепе Леанца – Апостолически нунций в България, Негово Високо-преосвещенство Епископ Христо Пройков – Апостолически екзарх и Председател на Епископската конференция. Проблематиката на Кирило-Методиевото дело бе обсъждана и с Негово Високопреосвещенство Гавриил – Ловчански митрополит и Негово Високо-преосвещенство Николай – Пловдивски митрополит.

В работата с текстовете от „Кирило-Методиевската енциклопедия“ ценен бе пастирският опит на свещениците о. Станой Андонов (Патриаршеска катедрала „Св. Александър Невски“), о. Кшиштоф Кужок, о. Мартиуш Полцин (Римокатолическа konkatedrala „Св. Йосиф“) и издателската практика на главния редактор на в. „За буквите“ Илия Пехливанов и редакторите на в. „Veritas – Истина“ о. Благовест Вангелов, Иван Теофилов.

В процеса на редактирането на подетите научните изследвания на студентите по Кирило-Методиевата проблематика взеха участие ст.н.с. Никола Казански – водещ библиограф на Централната библиотека на Българската академия на науките, ст.н.с. Ружа Симеонова (завеждаща сбирка „Портрети и снимки“ към Български исторически архив на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ), н.с. Татяна Дерменджиева (Агенция ISBN на НБКМ), н.с. Диана Ралева (Институт по литература при БАН), Марияна Максимова (Отдел „Информация по култура и Булгарика“ на НБКМ). В рецензирането на тези текстове участваха проф. Иван Попов, Желязко Стоянов (Софийски университет „Св. Климент Охридски“), проф. Димитър Христозов (Американски университет в България).

Описаните консултации са естествен отклик на изгражданата общокултурна и научнопрактическа образователна позиция на СВУБИТ като активен участник в диалога между представителите на институциите на културата и информатизацията у нас, в който вузът се оценява като методологичен център на интердисциплинарните изследвания по целия спектър на знанието за информационно-комуникативната сфера (без пре-небрегване на нито едно негово измерение).

III. Социокултурно деяние (Транслокация)

В духа на съвременните интертекстуални четения [22] студентите изучаваха задълбочено статиите на „Кирило-Методиевската енциклопедия“, посветени на солунски-

те братя, на техните ученици – св. Климент, св. Наум, св. Сава, св. Горазд, св. Ангеларий, на благословията в Рим в края на 867 г. славянските богослужебни книги и литургия на славянски език и ръкоположил славяни за свещеници и дякони папа Адриан II, на приелия през 885 г. (след смъртта на св. Методий) учениците на св. Константин-Кирил Философ и св. Методий в България княз Борис I Покръстител (864 г.).

Участниците в изследователския учебно-педагогически процес се оказаха едновременно потопени и във въпросно-ответен диалог помежду си, и в диалогично инобитие на „нашето“ съвремие с хуманитарно-научната сфера на културата. Единството на време и място на посочените информационни планове породи идеята да се транслокира хипертекст, конфигуриращ звучащите текстове, свързани със смисъла на историографската традиция – **Академично свето интертекстуално представление „В НАЧАЛО БЕШЕ СЛОВОТО“ (HOMO LEGENS [23])**. Именно този текст студентите-изследователи, приели образите на историческите персонажи, огласиха на III Студенска научна конференция на СВУБИТ, представяйки на Ректора на вуза – вместо литургичните книги – свитък във вид на библиографски указател от 52 свои публикации по актуални проблеми на съвременната информатизация в специализирания научен печат.

Така в интелигабилно цяло се оказаха фрагменти от главните източници за живота и делото на солунските братя „Италианска легенда“, „Пространно житие на Кирил“ и „Пространно житие на Методий“; Апостолическото писмо „Egregiae virtutis“ (от 31.XII.1980 г.) и енциклика „Slavorum Apostoli“ (от 2.VI.1985 г.) на папата-славянин Йоан Павел II; основните трудове, свидетелстващи за църковния събор във Венеция, на който св. Константин-Кирил Философ защитава правото на всеки народ на писменост и богослужение на своя език – „Беседа против триезничниците“, „Слово за правата вяра“, „Прения против юдеите“.

Самата 885 страница от Договора относно присъединяването на България към Европейския съюз бе осмислена като **културен интертекстуален аналог на ХXI в. на 885 г.** (когато Кирило-Методиевите ученици застават пред княз Борис I), защото в архисъвременния документ е записано: „С проникването на българския език като автентичен език на Договорите, а също и като официален и работен език, който се използва от институциите на Европейския съюз, кирилицата

се превръща в една от трите азбуки, които ще се използват официално в Европейския съюз.“.

За основа на фиксиране на историческите диалози бе взета **историографската традиция на смисъла**, изходящайки от факта, че св. Константин-Кирил, както и брат му архиепископ св. Методий, учи в Магнаурската школа в Цариград, на която става и библиотекар, отлично познава философията и граматиката и е блесктящ теолог, умел дипломат, учен-лингвист, и археолог – **ерудит на своето време**. Именно поради това репликите – чрез метода на цитирането – бяха подбрани, освен от посочените вече по-горе тук текстове, и от „Новия завет“, „Деяния на светите апостоли“, „Първо послание на св. ап. Павел до Коринтянини“, „Второ послание на св. ап. Павел до Коринтянини“, „Първо послание на св. ап. Павел до Солунянини“, „Първо послание на св. ап. Павел до Тимотея“, „Послание на св. ап. Павел до Евреите“, „Откровение на св. Иоана Богослова“, „Псалтир“, „Панонски легенди“ (*Климент Охридски*), „За буквите“ (Черноризец Храбър), „Була до княз Светополк“ (папа Йоан VIII, юни 880 г.), „Европа трябва да се върне към християнските си корени“ (папа Йоан Павел II, 23 май 2002 г.). Уместно стана и включването на реплики от най-новото време – при изстрелването през 1977 г. на американските космически сонди „Вояджър“ с послание към вселената от земните жители – българската народна песен „Дельо Войвода“, изпъята от Валя Балканска (*Карл Сейгън*), и от разговор през 1980 г. (*Джон Атанасов*).

Иконописната и литературната традиция бяха синтезирани в 33 кадъра, визуализиращи Кирило-Методиевото дело в изобразителното изкуство – църковно-канонично и светско. За музикални акценти бяха избрани – освен диалогично хармониращите си в началото и края на композицията химни „Св. св. Кирил и Методий“ („Върви, народе възродени“, музика Панайот Пипков, стихове Стоян Михайловски) и „Ода на радостта“ (химн на Обединена Европа, музика Лудвиг ван Бетховен, стихове Фридрих Шилер, превод на български език Асен Разцветников) – и Великденски камбанен звън от Патриаршеската катедрала „Св. Александър Невски“, литургична музика от акад. Добри Христов, „Многая лета“ в изпълнение на Борис Христов, „Ave verum corpus Dei“ на Волфганг Амадеус Моцарт и др. [24].

...В социокултурния процес на преодоляване на едностраницата материалистична монистична схема на

познанието чрез рационално опериране със съвременната диалектическа философска и информационна картина на света участниците в учебно-педагогическия научноизследователски процес чрез образния свят на преживяното реално-идеално сътнесоха времето на светото Кирило-Методиево дело и себе си като личности и архитекти на инфосферата с интелектуално-духовния статус на XXI век.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА И БЕЛЕЖКИ

1. Новата картина на реалността на „**некласическата**“ наука, наблюдавана от края на XIX в. и широко разпространявана от края на XX – началото на XXI в. – първоначално във физиката (откриване на делимостта на атома, формиране на релативистката и квантовата теории), в космологията (концепция за нестационарна вселена), в химията (квантова химия), в биологията (формиране на генетиката), възникване на кибернетиката – води до методологичен отказ от праволинейния онтологизъм. – *Вж и по-надолу*: бел. 8. – А. К.

2. След откритието на теорията на относителността на А. Айнщайн (електродинамична картина на света) и осмыслянето на философската ѝ основа (релативизма), се разширява полето на рефлексията (метода) над действеността от позицията на **ценностно-целевите структури на познанието**. Това води до изменение в структурата на духовното производство и формиране на ново разбиране за рационалност, в което съзнанието, постигащо действителността, се интерпретира като концептуално натоварено.

3. Конфигурирането на схеми на съответствие на обекти и предмети на научни изследвания към определени области на познание е характерно за развитието на т.н. „**класическа**“ **наука**, формираща се от началото на XVII в., за която е определящо, че специалните (в отделните науки) картини на света предхождат теоретичните системи – идея на класическото естествознание, свързана с обективността и предметността на научното познание.

4. Гр.: *endemos* – местен, свойствен за дадена местност.

5. Тази наука представлява революция в средствата за съхраняване и получаване на знания (1); за нея са характерни компютъризация (2) и високотехнологично осигуряване на изследователските колективи, функциониращи аналогично на средствата на промишленото производство (3).

6. Срв. със сърцевината на **информационната среда** – класификационната ѝ структура – по концепцията на С. Г. Денчев (**информационни фондове – информационни технологии – интеракции между хората и оборудването**): *Денчев, С. Г. Информационна среда за трансфер на технологии = Information environment for technology transfer [: Глобални проблеми: Анализ и управление : Науч. моногр. :*

Кн. 1-] : Кн. 1 [: Закономерности, свързани с категорията информационна среда] / Колеж по библиотекознание и информ. технолог.; Науч. ред.: Д. Г. Христозов. С., 2003, с. 18–21.

7. Срв. с гледището на Ф. М. Достоевски („бъдещето е за общество с колективистичен начин за поддържане устойчивостта на индивидите“), кристализирало в позицията на Ю. М. Лотман за **културата като колективен интелект** – „Аз“, „Другият човек“ и семиотичната среда“: *Cor cordium* : Портреты ученых в стиле интервью / Ведет беседы, авт. предисл., преамбул и примеч. А. Куманова. СПб., 1994, с. 16. – Вж и надолу; бел. 9. – А. К.

8. Срв.: **Бахтин, М. М.** Эстетика словесного творчества : Сб. избр. тр. / Сост.: С. Г. Бочаров; Текст пригот. : Г. С. Бернштейн, Л. В. Дерюгина ; Примеч. : С. С. Аверинцев, С. Г. Бочаров. М., 1979, с. 234–235, 391.

9. Срв. с терминосистемата по концепцията на З. Бжехински и за информационната феноменология на **масовата култура**, виртуално моделираща **масовото съзнание** по такъв начин, че електронната информация хомогенизира човешкото културно многообразие и **девалвира ценностите** по пътя на тиражиране на неконтролируема имитация, трансформираща се в дестабилизация на традиционните културни русла: **Brzezinski, Z.** The Choice : Global Domination or Global Leadership. Wash., 2003.

10. Понятието „**антропология**“ като **проблематика** включва всичко, което се отнася до человека (гр.: *anthrphros* – человек; *logos* – мисъл, разум); съществуват два общи възгледа за человека и, съответно, две **направления на хуманитарното знание**: 1, **религиозно**, изходящо от позицията на приемане на Бога като висше свръхестествено същество, върховен обект на религиозния култ – положение, което в съвременните философски учения има място или на почвата на следкантовския ирационализъм, или на основата на реставрация на философските схеми от миналото; 2, **атеистично**, изграждано на гледището за хората във философията, науката и практическия живот, отричащо съществуването на Бога в посочения *по-горе* онтологичен смисъл и утвърждаващо человека като висша степен на биологичната еволюция, субект на обществено-историческата дейност и културата.

11. Срв.: **Денчев, С. Г., А. В. Куманова.** Знание-*epistēmē* – знание-*technē* : Трансформатизъм инфосфери (Онтология информационной среды). // Информационные технологии, компьютерные системы и издательская продукция для библиотек : Материалы / IX Между. конф. и выст. „LIBCOM-2005“; ГПНТБ России; Ассоц. ЭБНИТ – [Звенигород] Ершово, Россия, 14–18 ноября 2005 г. = Information Technologies, Computer Systems, and Publications for Libraries: Conf. Mater. / IX Int. Conf. and Exhibition „LIBCOM-2005“; Rus. Nat. Publ. Libr. for Sci. and Technology; ELNIT Ass. – [Zvenigorod]

Ershovo, Russia, Novemb. 14–18, 2005. (CD-ROM). – Публ. и ё: <<http://www.gpntb.ru>>; <<http://www.iliac.org>>. – Редукц. публ.: // Научно-техническая информация : Сер. 1 : Организация и методика информационной работы / ВИНИТИ (М.), 2006, N 9, с. 12–18. – Разшир. публ. на бълг. ез.: 1. // Тр. / Специализ. висше уч-ще по библиотекознание и информ. технолог. С., 2006, N 5, с. 103–134. Библиогр.: 45 неном. назв. Прил.: Сх. 1–5; 2. // Филос. алтернативи (С.), 2007, N 2–3, с. 168–186.

12. В продължение на десетилетия в източноевропейските страни през XX в. се удържа триадна схема на съдържателно-отраслова диференциация на знанието (1. обществено-политическа литература; 2. естественонаучна литература и техническа литература; 3. художествена литература и литература по изкуство; литературознание), характеризираща социокултурния вектор на научния статус на множество обществени сфери.

Срв.: **Куманова, А.** Хуманитарно знание – хуманитарна библиография : I. Порядък (Класификации) ; II. Хармония (Ризоматика) ; III. Симетрия (Форма) ; IV. Синархия (Диалог); V. Слово (Реалност) / Епиграф: „*Homo mensura omnium rerum.*“ – Protagoras. // „Държавата на духа“ : IV нац. науч. конф. с между. участ. – Посв. на 100-год. от рожд. на акад. Д. С. Лихачов / Специализ. висше уч-ще по библиотекознание и информ. технолог. ; Изд-во се „З. Стоянов“ ; Нац. дворец на културата ; Нац. ц-р за кн. при Мин. на културата – София, 1 ноември 2006 г. С., 2007, с. 519–544.

13. Срв.: **Денчев, С., А. Куманова, Н. Казански.** Универсалност на хуманитарното знание : Когнитивен библиографски контекст на инфосферата в антропологичните трансформации на времето (Постановка. Методология. Историография. Терминосистема. Структура. Обобщение) / Епиграфи: „и се раздаваше всекиму според нуждата“ – Деян. (4: 35) ; Медиократичната култура – външно разширение на человека. – М. Маклюн. // Кирилицата в духовността на европейската информационна цивилизация : V нац. науч. конф. с между. участ. / Специализ. висше уч-ще по библиотекознание и информ. технолог. ; Дирекция „Книга и библиотечно дело“ в Мин. на културата ; Изд-во „З. Стоянов“ ; Нац. дворец на културата. – София, 1 ноември 2007 г. С., 2007. – Прието за печ.

14. Вж: Публ. в: 1. <<http://www.svubit.org>>; 2. Информационен пакет за български и чуждестранни студенти = Information package for bulgarian and foreign students / Специализ. висше уч-ще по библиотекознание и информ. технолог. С., 2006, с. 90–91, 130–132, 152–153, 376–377, 430–431; 123–124; 81–82, 155–156, 228–229, 362–363, 451–452, 575–576.

15. Създадено на 19 май 2006 г. – Вж: **Кръстева, Р., К. Андреева, М. Полихронова.** Историография на създаването

на Студентското научно общество на СВУБИТ : Втора студентска науч. конф. и изложба „Информационно разнообразие на света”. // Тр. / Специализ. висше уч-ще по библиотекознание и информ. технолог. С., 2006, № 5, с. 603–618. Хронолог.-азб. списък на публ. на студентите за 2005–2006 г., подреден и по изд. : 9 ном. назв. ; Азб. списък на науч. изсл. на студенти, приети за печ. през 2006 г. : 12 ном. назв. ; Азб. списък на студентите, подготвили публ. през 2006 г. : 13 ном. назв.

16. Срв.: Корчева, И. и др. III Студентска научна конференция и изложба „От информация към знание“ : Историогр. и метаинформ. картина. – Др. авт. : Т. Бунева, Н. Владимирова, А. Градева. – Публ. в наст. изд.

17. Кирило-Методиевска енциклопедия / БАН. Инст. за лит. : В 4 т. : Т. 1-4. С, 1985-2003.

Т. 1 : А-З / Гл. ред.: П. Динеков ; Ред.: А. Грашева, Св. Николова. С., 1985.

Т. 2 : И-О / Гл. ред.: П. Динеков ; Ред.: А. Грашева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова. С., 1995.

Т. 3 : П-С / Гл. ред.: А. Грашева; Ред.: Ек. Дограмаджиева, Кл. Иванова, Ст. Кожухаров, Св. Николова, Ана Стойкова. С., 2003.

Т. 4 : Т-Я. Допълнение / Гл. ред.: А. Грашева; Ред.: Ек. Дограмаджиева, Св. Николова, Ана Стойкова. С., 2003.

18. ... акад. П. Динеков (17.10.1910 – 28.5.1992). // Куманова, А. Введение в гуманитарную библиографию : [В 2-х ч. : Ч. I-II. Ч. II :] Библиографоведч. картина гуманитарн. библиогр. : Библиографоведч. исслед. : Курс лекц. по общ. библиографовед. / Гос. высш. инст. библиотековед. и информ. технолог. Д. Болгария; Санкт-Петербург. гос. ун-т культуры и искусств Д. Россия ; Науч. ред.: А. В. Мамонтов ; Библиогр. ред.: И. Л. Клим ; Рец.: А. В. Соколов, С. Г. Денчев. С., 2005, с. XXV, XXVI; 249–250. Д. Публ. и в: <<http://www.svubit.org>>. Нов. изд.: С., 2007. Ч. II, с. XXV, XXVI; 249–250.

19. ... проф. К. Куев (11.11.1909 – 28.12.1991). // Пак там, с. XXV, XXVI; 250–251.

20. ... проф. В. Велчев (16.06.1907 – 2.05.1991). // Пак там, с. XXV, XXVI; 247–249.

21. ... проф. Н. Цв. Кочев (17.07.1939 – 30.11.2007). // Пак там, с. LXXVII, CCLXXXII.

22. Срв.: Интерпретация и свърхинтерпретация: У. Еко в дискусия с Р. Рорти, Дж. Калър, Кр. Брук-Роуз / Прев. от англ.: Н. Дионисиева. С., 1997, с. 25–42.

23. Лат.: Четящ човек.

24. Срв. подробно с публ. в линк „Студентско творчество“, поместени в електронната страница на СВУБИТ <<http://www.svubit.org>>.

Творческа проява

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ НА СТОПАНСКИ ФАКУЛЕТ НА ВТУ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

На 30–31 май 2008 г. във Велико Търново се проведе националната научно-практическа конференция на Стопански факултет „България в Европейския съюз: първи резултати“, посветена на 45-годишнината от създаването на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Юбилейният научен форум бе разделен на три секции: първа – „Икономически и управленски подходи“, втора – „Социално-политически и юридически науки“ и трета – „Обществени комуникации и информационни науки“. Водещите теми в третата секция бяха представени от преподаватели на катедра „Библиотекознание и масови комуникации“ към Стопанския факултет. Доц. д-р Елена Георгиева участва с доклада „Библиотеката и индивидуалното развитие наличността“; доц. д-р Лъчезар Георгиев – с доклада „Новите специфични оформителски средства в печатните медии“; ас. докт. Марина Маринова – с доклада „Европоскоптицизъм“ и „еврокулт“: крахове и постижения на индустрията ПИАР в комуникационната политика на тройната коалиция“.

Нека припомним, че в едно солидно издание от 511 с. излезе научният сборник от международната практическа конференция „България в Европа – 2007“, издание на „Горекс Прес“ – София, където бяха публикувани докладите на преподавателите от катедрата – доц. д-р Лъчезар Георгиев (който бе и председател на научно-организационния комитет на националната конференция от 2 до 4 юни 2006 г., проведена в Дряновския манастир); доц. д-р Алберт Бенбасат, доц. д-р Елена Георгиева, доц. д-р Севдалина Гъльбова, ас. Десислава Андреева, ас. Георги Игнатов, ас. Нелифер Ружди, ас. Марина Маринова и докт. Фани Маздрашка.

Подобни изяви и техните еквивалентни издателски прояви утвърждават научния престиж на великотърновската катедра „Библиотекознание и масови комуникации“ и се вписват в общите творчески прояви на Стопанския факултет.

Издател

**ВЪЗРОЖДЕНСКИЯТ УЧИТЕЛ
И КНИЖОВНИК ХРИСТАКИ ДРАГАНОВИЧ
185 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО МУ
158 ГОДИНИ ОТ ИЗДАВАНЕТО
НА ПЪРВАТА ФРЕНСКА ПРЕВОДНА ПЛЕСА У НАС**

Галина Джурова

„Той беше едно превъзходно момче: лично бе, хубавец и много скромен, самовъзпитан, но високо нравствен..., беше мирен и мълчалив..., не обичаше много и напразно да говори и да се препира, но когато беше убеден в нещо, за убежденията си не само се препираше, но готов беше и да се бие, и да се жертва“ (1). Така П. Р. Славейков обрисува своя съученик и приятел днес личността и делото на Христаки Драганович са почти забравени, но в историята на българското просветно дело, в преводната ни литература и в театралната култура те са неразривна част от прогресивното развитие на българската интелигенция през първата половина на XIX век.

Христаки Драганович е роден в Търново през 1822 (1823) г. Българското училище дава ограничени знания с черковно-килийния си характер. След завършване на гръцкото училище, Христо е назначен за учител – по препоръка на тогавашния протосингел Неофит Бозвели. Учителства само шест месеца и е отстранен веднага след изгонването на Неофит (2).

Съсед на П. Р. Славейков и приятел на баща му е Стоенчо П. Ахтар (Стефан Пенев Ахтар). Търговец на билки, той събира археологически антики, монети,

ръкописи и др. Един ден дава на Петко еленския препис на „История славянобългарска“, който е особено ценнен с близостта си до оригинала и с това, че в края е прибавена известната „Стематография“ на Христофор Жефарович (3). Славейков кани своя съученик Христаки Драганович, който бил майстор в краснописа, да я препишат. Благодарение на това, те се запознават с Константин Фотинов, тогава 55-годишен. Минавайки през Търново, той им оставя друг ценен препис, направен в Стара Загора. Така, по думите на П. Р. Славейков, двамата младежи стават „първите явни проповедници на българщината в Търново“. За три месеца те правят нов препис и започват да го четат и пропагандират сред членовете на казанджийския и табашкия еснаф. Търновските занаятчии решават да изпратят Петко и Христо да учат в Свищов. Издръжката на Христо от 40 гроша месечно я поема казанджийският еснаф (4).

Учебното дело в Свищов е на висота. Там има две училища – на Христаки Павлович и на Емануил Васкович. Учениците се записват при даскал Манолаки. Изучават гръцки, френски и славянски. На тяхно разположение са богатата училищна библиотека и личната библиотека на учителя. На Христаки Павлович

представят преписа на „История славяно-българска“, направен от Христаки Драганович. Той го преработва и издава. Така през 1844 г. излиза първото печатно издание на „История славяно-българска“ под заглавие „Царственик или История българская“ (5). Другия препис, на П. Р. Славейков, го дават на тежен познат в Букурещ да го отпечата. По-късно научили, че ръкописът бил изгорял при пожар, но през 1880 г. Славейков се изненадва приятно, когато го намира Софийската библиотека между книгите на Браилското дружество (5).

В Свищов двамата младежи натрупват знания и увеличават общата си култура. Оскъдицата обаче ги принуждава да напуснат училище през 1843 г. П. Р. Славейков се връща в Търново, а Христаки Драганович поема към Русчук. Вероятно е бил учител и в други селища, защото в крайдунавския град се появява през 1845 г. (6)

Русчук е с богати просветни традиции. След йеромонах Аверкий и другите свещеници-учители идва легендарният даскал Тони. При него за първи път обучението е изнесено в пригодена самостоятелна сграда, т. нар. „общо школъ“. Крупна фигура е Паракев Дамянович Бояджиев, възпитаник на Гръцката гимназия в Пловдив, ученик на Райно Попович. Той въвежда в русенското училище взаимоучителния метод. През 1845 г. за втори учител е приет Христаки Драганович, като преподавател в първо отделение, който става негов достоен помощник и другар. Двамата издигат русенското просветно дело на по-високо качествено равнище. В школото се записват и ученици от други селища. Със своя краснопис новият учител изготвя „Черковно-славянска граматика“ и спечелва добронамереността на русенското гражданство. Не след дълго се оженва за сестрата на уважавания русенски гражданин Костаки Маринович и окончателно се приобщава към Русчук.

Освен с преките си училищни задължения Христаки Драганович се занимава и с литературна дейност. С неговото име е свързано едно от най-големите събития в българската преводна драматургия през първата половина на XIX в. Той превежда драмата на Александър Дюма-баша „Наполеон Бонапарт“ или Тридесет години от историята на Франция“ – първата френска преводна пьеса у нас (7).

През 1850 г. тя е преведена от френски на сърбски от популярния книжовник Любомир П. Ненадович

(1826–1895) и отпечатана в Белград. Същата година Христаки Драганович я превежда на български. В края на сърбското издание, сред списъците на спомоществователите, които надхвърлят 600, има списък от „Русчук“ с 41 имени. Между тях са Паракев Дамянович и „Христа Драгович, учител славенобугарски“. Въодушевен от пьесата, той решава да я преведе. Подпомагнат е парично от Костаки Маринович. Преводът е с обем 180 страници и излиза в 538 екземпляра на български език в „Константинград, в Печатията на Ц. Вестник“ (8). Оригиналът, от който се превежда, не е посочен, но такава е била обичайната практика. Пьесата нашумява във Франция през 30-те години и предизвиква недоволството на крал Луи Филип. В отговор Дюма заявява, че не може повече да се счита на служба при Орлеанския двор.

Това е един от първите преводи на драма у нас и първа френска преводна пьеса. При това, според специалистите, преводът е на много добро ниво. Като се съди по броя на спомоществователите, драмата е предизвикала голям интерес. Той е част от българския интерес през Възраждането към френската история, литература и политика. Александър Дюма е ярък представител на френския романтизъм. В пьесата фигурата на Наполеон изпъква с цялата мощ и обаяние на военен стратег и държавник, който разрушава феодалните устои на държавата – тема, актуална за българското общество. Преводни пьеси се появяват у нас още пред 40-те години, много от тях като четиво. Сценичната им реализация често бива осуетявана, както по цензорни причини, така и поради факта, че българинът още не бил узрял за театър. Четиво остава и драмата „Наполеон Бонапарт“, макар че привляка вниманието на самия Сава Доброплодни. Въпреки това, тя е важна бърнка от процеса на обособяване на жанра.

Пьесата е сложна със своите над 40 действащи лица. Такъв конгломерат от герои и хора е голямо изпитание за преводача, като се имат предвид преводаческите трудности, които създава самият жанр. Този превод се счита като смела стъпка в областта на преводната ни литература от първата половина на XIX век. Друго препятствие е и нивото на развитие изобщо на българската литературна мисъл и книжовен език в този период. Драмата „Наполеон Бонапарт“ се появява в

момент, когато българските книжовници се борят за единство на език и правопис, за изтласкане на архаичните форми, за демократизиране на новобългарския език. В този смисъл делото на Христаки Драганович е принос в прогресивното развитие на българската книжнинна. Въпреки недостатъците си, писателя, с художествените си достойнства, формира вкус у читателската публика и създава интерес към жанра.

Българското издание има над 500 спомоществователи от различни социални слоеве и от различни народности. Наред с имената на Сава Доброплодни, Елена Мутева, Сава Филаретов, Георги С. Раковски, Никола Икономов, Никола Палаузов и др. представители на интелигенцията фигурира и името на Лука Кличан – „агент на пароплавите и консул аустрийски“, който се е записал за 5 екземпляра.

Освен учител и книжовник, Христаки Драганович е и смел родолюбец. Пламенните му антитурски речи увличат все повече съмишленци. Турската власт търси сгоден случай за разправа. По време на Кримската война той е арестуван за шпионаж. Обвинен е, че нощем дава сигнали със свещ на русите отвъд Дунав (9). След жестоки мъчения в турската тъмница, Христаки Драганович умира през 1853г., едва тридесетгодишен.

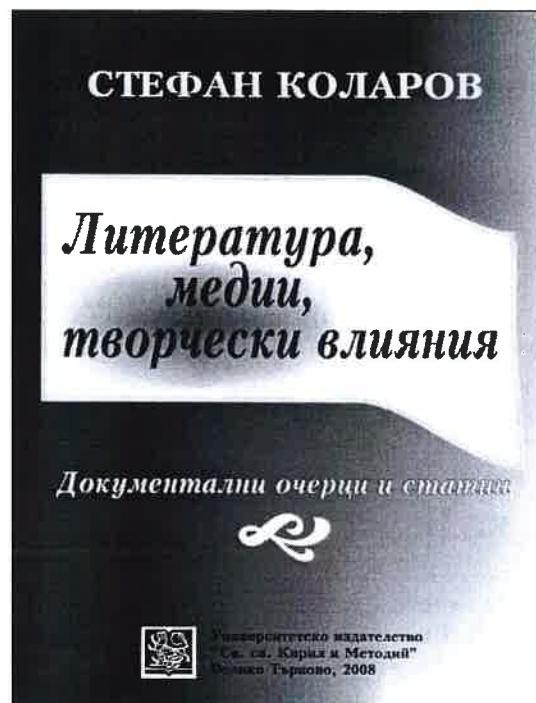
БЕЛЕЖКИ

1. Славейков, П. Р. Съчинения : Пълно събрание : Т. 3. Автобиографични творби, биографии и исторически очерци. – София, БАН, с. 116.

2. Так там.
3. Цит. съч., с. 494.
4. Цит. съч., с. 115.
5. Цит. съч., с. 492.
6. Цит. съч., с. 116.
7. Так там.

8. Наполеон Бонапарта или Тридесетъ години изъ Историте Француски. Драма в шесть действія, от А. Дима. От Сербски преведе Христаки Драгановичъ. Учитель Рухчушкій, родомъ изъ Търново. А напечата се иждивеніемъ преводителя и Шюря Его Костаки Мариновича. Въ Констандинградъ, въ Печатията на Ц. Весникъ, 1850.

9. Сиромахова, Жечка. Русе през Възраждането. – Русе, 1997, с. 79.

Новата книга на Стефан Коларов „Литература, медии, творчески влияния“ съдържа документални очерци и статии, отразяващи развитието на издателския процес, художествените търсения и влияния от миналото и днес. Основните теми и проблеми, засегнати в книгата, изпъкват в изследвания като „Родното книгоиздаване между традицията и модерния свят“, „Едно знаменателно, научно и творческо сътрудничество“, „Националният литературен процес и чуждоезиковото обучение“ и др. Проникновено и съдържателно авторът се спира на някои от издадените през последните години книги като изтъква тяхното своеобразие, приносни моменти и непреходни духовни ценности. Така той очертава образът на Димчо Дебелянов отразен в „Бездомнник в нощта“ на Вл. Русалиев, драмата около гибелта на Апостола и нейното разследване, направено от Николай Хайтов в „Кой и защо унищожи гроба на Васил Левски“. С полемично виждане Коларов интерпретира прояви от съвременния литературен живот. Книгата дава възможност на читатели с различни интереси да се докоснат до неспокойния свят на творци от различни поколения.

ПУБЛИКАЦИИ В ЧУЖБИНА НА АВТОРСКИ КНИГИ

КОЛЕКТИВНИ СБОРНИЦИ НА ДЕЙЦИ ОТ БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА СЛЕД „НЕЖНАТА“ РЕВОЛЮЦИЯ ПО ПРОБЛЕМИ НА ХУМАНИТАРИСТИКАТА

(**Емпирично вторичнодокументално наблюдение по сведения на базата данни „Булгарика“
на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“**)

Валентина Трифонова

Настоящата публикация е плод на издирването на автора, направено в посочената в заглавието тук уникална база данни.

Конфигуриралият се **библиографски списък** е представен (в раздел А на публикацията) в съответствие с възприетото библиографско описание по електронния първоизточник. Въведена е минимална еднообразна редукция на библиографското описание, касаеща физическата характеристика на отразяваните първичнодокументални информационни обекти.

Системно-структурната характеристика на отразявания вторичнодокументален свод (в раздел Б на това изложение) е дадена по следните структури: документална, адресна, дейностна, видова, функционална, съдържателна, организационна.

Представеният списък има за цел да активира изследванията по хуманитаристика, правейки ги обозрими за поширок кръг изследователи.

Прегледът на установения документален поток показва, че към проблемите на хуманитаристиката изследователите не пристъпват веднага след извършването на „нежната“ революция, а едва към 1994 г. Авторските книги преобладават чувствително над колективните сборници. Последните проявяват тенденция постепенно към нарастване на количеството участващи в тях автори – процес, който се засилва в посока, насочена към най-новото време.

Като цяло отделни сектори на хуманитарното знание са в изследователското поле на учените; липсват обобщаващи комплексни изследвания, синтезиращи описателния стадий на познание.

A. Библиографски списък

1. ATANASOVA, Cvetanka. National Environmental Protection Fund of Bulgaria / Tsvetanka Atanassova. // National Environmental Protection Funds in Central and Eastern Europe : Case studies of Bulgaria, the Czech Republic, Hungary, Poland and the Slovak Republic. – Budapest, 1994, p. 17–28.

Прев. загл. Българският национален фонд за опазване на околната среда. – Изд. на Regional Center for Central and Eastern Europe (REC).

2. BULGARIA in a time of change : Econ. a. polit. dimensions / Ed. introd. by Iliana Hadjigeorgieva Zloch-Christy. – Aldershot etc. : Avebury, 1996. – 221 p. : tab. ; 23 cm Прев. загл. България във време на промени : Икон. и полит. измерения.

The historic road of the Third bulgarian state = Историческият път на Третата българска държава, р. 7–22 / Andrei Pantev. The political changes and political parties = Политически промени и политически партии, р. 25–43 / Alexander Andreev. Civil society : The current situation and problems = Гражданското общество, р. 45–73 / Thomas A. Meininge, Detelina Radova. Privatization : Its goals,

progress to date and prospects = Приватизация – цели, състояние и бъдеще, р. 107–118 / Mitko Dimitrov. Foreign investments in the bulgarian economy = Чуждестранни инвестиции в българската икономика, р. 119–131 / Daniela Bobeva, Alexander Bobkov. External balance and external debt : An overview = Външен баланс и външен дълг, р. 133–143 / Iliana Hadjigeorgieva Zlatch – Christy. Problems, challenges and priorities of economic policy : Costs of transition and some polit. proposals = Проблеми, предизвикателства и приоритети на икономическата политика, р. 145–163 / Iliana Hadjigeorgieva Zlatch – Christy. Bulgaria's international relations after 1989 : Foreign policy between history and reality = Български международни отношения след 1989, р. 179–187 / Dimitar Tzanev. Relations with the European Union : Developments to date and prospects = Отношения с Европейския съюз, р. 189–205 / Ilko Ezenazi, Krasimir Nikolov.

3. The BULGARIAN economy : Lessons from reform during early transi / Ed. by Derek C. Jones, Jeffrey Miller. – Aldershot, Hants etc. : Ashgate, 1997. – XVI, 350 p. : ill. ; 23 cm

Прев. загл. Българската икономика : Уроци след началото на реформата.

Съдържа статии от бълг. авт.: Garabed Minassian, Vassil Tzanov, Lubomir Christov, Christo Pamouktchiev, Svilen Parvulov, Stefan Petranov, Rossitsa

Rangelova, Stoyko Nikolov, Christina Lenkova.

4. CANKOVA, Canka. Adoption according to bulgarian family law / Tz Tzankova. // International adoptions : Laws and perspectives of „Sending“ countries / Ed. by Eliezer D. Jaffe. – Dordrecht etc., 1995, р. 53–71.

Прев. загл. Правото на осиновяване според българското семейно право.

5. CIPEV, P. Bulgarian mass privatization funds : The new players the old game of corporate governance / P. Tchipev. – Maastricht : METEOR, Maastricht research school of econ. of technology and organizations, 1997. – 19, 8 p. : ill. – (Research memorandum / METEOR ; RM/97/013).

Прев. загл. Българските фондове за масова приватизация.

6. CREATINGdemocratic societies : Values and norms / Ed. by Plamen Makarev, Andrew M. Blasko, Asen Davidov. – Washington, D.C. : Council of Research in Values and Philosophy, 1999. – 262 p. ; 23 cm. – (The cultural heritage and contemporary change. Series IVA, Eastern and Central Europe; vol. 12)(Bulgarian philosophical studies ; 2).

Прев. загл. Създаване на демократично общество. – Събиогр. ; Показалец. – Изцяло за България.

7. DANOVА, Madlen. Transformations of ethnic identity – the case the Bulgarian Pomaks / Madlen Danova. // Parallel cultures / Ed. Christopher Lord et al. – Aldershot, 2001.

Прев. загл. Преобразуване на етническата идентичност на българските помаци.

8. DAVIDOVA, Sofia. Bulgarian Agriculture in the Late 1980s / Sofi Davidova. // Die Agrarwirtschaft Sudosteuropas im Wandel. Munchen, 1992, 109–132.

Прев. загл. Българското селско стопанство в края на 80-те години.

9. DIMITROV, Veselin. Bulgaria : The uneven transition / Vesselin Dimitrov. – London : Routledge, 2001. – XIX, 127 p. : m. ; 24 cm. – (Postcommunist states and nations).

Прев. загл. България : Нелекият преход. – Събиогр. ; Показалец.

10. DIMITROV, Rumen. Bulgaria. // Central and Eastern Europe the way into the European Union : Probl. a. prospects of integration / Ed. Werner Weidenfeld. – Gutersloh, 1995, р. 23–47.

Прев. загл. България : Пробл. и перспективи за интеграция към Европ. съюз.

11. DJANKOV, S. et al. Trade liberalization and enterprise restructuring in Bulgaria, 1992–94 / S. Djankov, B. Hoekman. – London : Centre for Econ. Policy Research, 1995. – 23 p.

Прев. загл. Либерализация на търговията и преструктуриране на предприятията.

12. DJANKOV, Simeon et al. Trade reorientation and post-reform productivity growth in Bulgarian enterprises / Simeon Djankov, Bernard Hoekman. – Washington : World Bank, Intern. Economics Dep., 1997. – 23 p. ; 28 cm. – (Policy research working paper ; 1707).

Прев. загл. Търговска преориентация и увеличаване на производителността в българските предприятия в периода след реформите. – Събиогр. с. 19–21.

13. DOBRINSKY, R. et al. Poverty and social security in Bulgaria du transition / R. Dobrinsky, N. Markov, S. Pudney. – Leicester : Leicester Univ., 1996. – 33 p. – (Discussion papers in European economic studies, R% 96/4).

Прев. загл. Бедност и социално осигуряване в България в преходния период. – Изд. на Centre for Europ. Econ. Studies (CEES).

14. DREZOV, Kiril. Bulgaria : Transition comes full circle, 1989–19 // Experience with Democracy : Regime Change in the Balkans / Ed. by Geoffrey Pridham and Tom Gallagher. – London etc. : Routledge, 2000, р. 195–218.

Прев. загл. България в края на прехода, 1989–1997 г.

15. KOPARANOVA, M. Efficiency of state firms in Bulgarian industry Microecon. evidence of an empirical study / M. Koparanova. – London : Business School, 1995. – 60 p.

Прев. загл. Държавните фирми в българската индустрия : Микроикон. данни от емпирично изследване. – Изд. на Centre for Econ. Forecasting.

16. MANAGEMENT aspects of the Bulgarian health care reform / Kees Schaapveld et al.; Transl. from bulg. Elissaveta Nencheva. – Leiden : TNO Prevention and Health, Div. Public Health a. Prevention, 1995. – 90 p.

Прев. загл. Аспекти на осъществяването на реформата в българското здравеопазване.

17. MARUSIAKOVA, Elena et al. Gypsies (Roma) in Bulgaria / Elena Marusiakova a. Vesselin Popov. – Frankfurt am Main etc. : KLang, 1997. – 216 p. : ill. ; 21 cm. – (Studien zur Tsiganologie und Folkloristik, ISSN 0936–6598; Bd 18).

Прев. загл. Циганите (ромите) в България. – Библиогр. с. 179–196 ; Показалец.

18. The [NINETEEN ninety] 1990 election to the Bulgarian Grand National Assembly and the 1991 election to the Bulgarian National Assembly : Analyses, documents and data / Ed. Georgi Karasimeonov. – Berlin : Ed. Sigma, 1997. – 198 p. ; 21 cm. – (Founding elections in Eastern Europe).

Прев. загл. Изборите в България за Велико Народно събрание през 1990 и изборите за Народно събрание през 1991 : Анализи, док., факти.

19. PANAJOTOVA, Kapka. Privatization in Bulgaria : Starting Point, Development and Future / By Kapka Panajotova. – Warsaw : Center for Social a. Econ. Research, 1996. – 24 p. ; 21 cm. – (Studies & Analyses ; 79).

Прев. загл. Приватизацията в България : Начало, развитие и бъдеще.

20. PANAJOTOVA, Milena. Development and future perspectives for Bulgarian raw milk production towards EU quality standards / Milena Panayotova ; Jens Adler Inst. of Agricultural Development in Central a. Eastern Europe. – Hale (Saale) : IAMO, 1999. – 68 s. : ill. ; 30 cm. – (Discussion paper / Inst. of Agricultural Development in Central a. Eastern Europe ; No 19).

Прев. загл. Развитие и перспективи за производството на мляко и млечни продукти в България според стандартите на Европейския съюз. – Библиогр. с. 47–49.

21. STAVREVA, Kirilka. Bulgaria / Kirilka Stavreva. – Tarrytown, NY M. Cavendish, 1997. – 128 p. : col. ill. – (Cultures of the world). Прев. загл. България.

Б. Системно-структурно описание на материала по:

I. Документална структура:

1. авторска книга – (1994 г.)
2. колективен сборник – 11 автора (1996 г.)
3. колективен сборник – 9 автора (1997 г.)
4. авторска книга – (1995 г.)
5. авторска книга – (1997 г.)
6. колективен сборник – 3 автора (1999 г.)
7. авторска книга – (2001 г.)
8. авторска книга – (1992 г.)

9. авторска книга – (1995 г.)
10. авторска книга – (1995 г.)
11. колективен сборник – 2 автора (1995 г.)
12. колективен сборник – 2 автора (1997 г.)
13. колективен сборник – 3 автора (1996 г.)
14. авторска книга – (2000 г.)
15. авторска книга – (1995 г.)
16. колективен сборник – 2 автора (1995 г.)
17. колективен сборник – 2 автора (1997 г.)
18. авторска книга – (1997 г.)
19. авторска книга – (1996 г.)
20. авторска книга – (1999 г.)
21. авторска книга – (1997 г.)

II. Адресна структура:

Кните от списъка са предназначени за занимаващите се с хуманитарни науки.

III. Дейностна структура:

Осъществената библиографска дейност е научно-изследователска.

IV. Видова структура:

Библиографският списък е научно-спомагателен на основата на базата данни „Булгарика“.

V. Функционална структура

Библиографираният материал отразява икономическите, промишлените, културните, етническите проблеми в България по време на прехода.

VI. Съдържателна структура

- околна среда – (№ 1)
- икономика и политика на – (№№ 2, 3, 9, 14, 18)
- семайно право – (№ 4)
- масова приватизация – (№№ 5, 19)
- гражданско общество – (№ 6)
- етническа идентичност – (№ 7, 17)
- селско стопанство – (№№ 8, 20)
- интеграция към Европейския съюз – (№ 10)
- търговия – (№№ 11, 12, 15)
- социално осигуряване – (№ 13)
- здравеопазване – (№ 16)
- история – (№ 21)

VII. Организационна структура

Библиографският списък е подреден строго азбучно и отразява авторски книги и колективни сборници, публикувани в периода от 1994–2001 г.

КАРТИНА НА БИБЛИОГРАФСКАТА ИНФОРМАЦИЯ

НА ПЛАНЕТАТА: XXI ВЕК

(Електронна книга към 1120-та годишнина от създаването на Охридската и Преславската книжни школи в България)

Проф. д.и.к.н. Стоян Денчев

Куманова, А. В. Введение в гуманитарную библиографию: В 2-х ч.: Ч. I-II: Библиографоведч. исслед.: Курс лекц. по общ. библиографовед. Гос. высш. инст. библиотековед. и информ. технолог. Д Болгария; Санкт-Петербург. гос. ун-т культуры и искусств Д Россия; Рец.: А. В. Соколов, С. Г. Денчев, В. П. Леонов, Г. В. Головко. Д Нов. изд. Д София: Гутенберг, 2007. Д 1401 с.: 3 графич. форм.; 38 схем; 6 табл. Д Индексы: Системат.; Предметн.; Истор.; Геогр.; Имен.; Символов; Гуманитарн. измерений. Д Посв.: 1120-лет создания Охридской и Преславской книжн. школ в Болгарии святыми учениками святых братьев Кирила и Мефодия – Климентом, Наумом, Гораздом, Саввой, Ангеларием – памяти проф. А. В. Мамонтова . . . – (CD ROM). – 93 л. изд. к.

Кн. е базирана на доп. и редуц. през 2005–2007 г. нов. публ. на изд. общо на Ч. II (София, 2005) и Ч. I (Санкт-Петербург, 1995).

Културолого-феноменологичната планетарна целост на света на вторичнодокументалната информация към XXI в. (вбираща намиращите се под него нива на информационно моделиране – първичнодокументален и фактологичен) е поднесена за справочно-информационни цели до наблюдава с прост поглед метафеноменология, достигната чрез интелигибилната (ризоматична) призма на връзки (метасистемни – философско-науковедски) между информационните реалии (в калейдоскопа: библиографска информация – библиографски указател – библиографска база данни).

Възникващата вторичнодокументална информационна карта в културата (в шлейфа: минало – настояще – бъдеще) чрез класификационните концепции (знание – наука – информация) в резултат на битността на полифоничната концептуална синтагма на съвпадане (коинциденция) на история – теория на библиографията

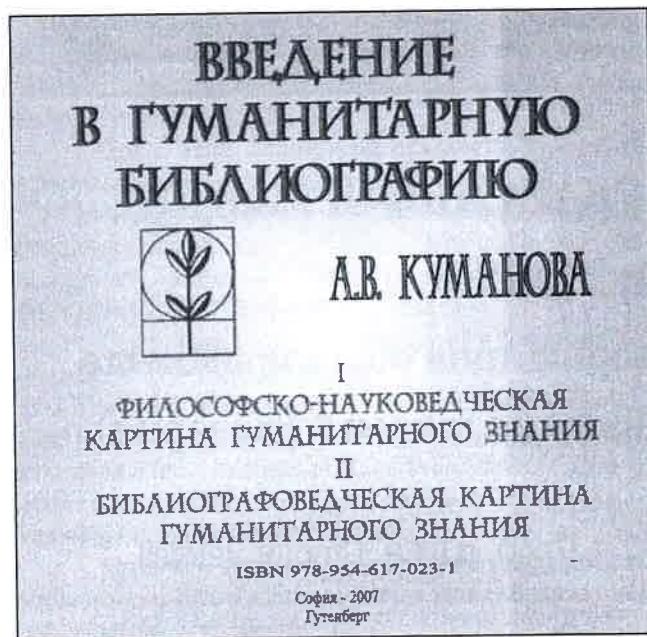
и хронотоп – синархия на международната универсална библиография има когнитологично утилитарно-прископично естество.

Вторичнодокументалната хипертрансмисия на знанието – *epistēmē* (общото философско познание) – *tēchne* (специализираното библиографоведско знание), именувана за целите на особено прецизното информационно моделиране „хуманитарна библиография“, е показана в пресечната точка на ретроспективната библиография от II-III потенция – текущата национална библиография от II потенция – специалната (отраслова) библиография от II потенция – универсалната многостепенна препоръчителна библиография.

Ч. I: Философско-науковедческая картина гуманитарного знания. Д 252 с.: 24 схем; 3 табл. Д Библиogr.: [систем.-алфавитн. сп.: 510:] 250 нум. [и 260 ненум.] назв.

1. изд.: Санкт-Петербург, 1995. – Нов. изд.: София, 2007. – CD ROM.

Кн. е осн. на доп. през 1995 г. и 2005-2008 г. деп. моногр. в НИО Информкултура на Рус. държ. ба-

Ч. II: Библиографоведческая картина гуманитарной библиографии. – 1106 с.: 3 графич. форм.; 14 схем; 3 табл. – Библиогр.: систем.-алфавитн. сп. [2119:] 1244 нум. [и 875 ненум.] назв. загл. на 20 яз.

1. изд.: София, 2005. – Публ. и в: <<http://www.svubit.org>>. – Нов. изд.: София, 2007. – CD ROM.

Кн. е осн. на доп. и редуц. през 1996–2005 г. и 2005–2007 г. Гл. I: „Соотнош. пробл. систематизации и классификации знания и его отражение в библиогр. информ. как интеллектуальной модели мира“ на докт. дис. изслед. (Dr.Sci./Pedagogics) „Форма библиогр. информ. в сист. гуманитарн. знания: Теорет.-методолог. пробл.“ (СПб., 1996), защит. 13.02.96.

Върху съотношението на проблема за хуманитарното знание и спецификата на библиографската информация за него е синтезирана библиографоведска картина на хуманитарната библиография, представляваща културологично-феноменологично гледище за света на вторичнодокументалната информация през призмата на връзките между нещата, възникващи в резултат на действието на полифоничната концептуална синтагма на теория на библиографията, намираща се в стадий на субективна форма на изражение. Сравнението на проблема за систематизацията и класификацията на знанието и неговото отражение в библиографската информация е показано като интелектуален модел на света, във връзка с което е разгледана формализацията на знанието, фиксирано в първично- и вторичнодокументалната информация в непрекъснато изграждащата се информационна среда на реалността и съзнанието като естествено многомерно единство от много равнища.

Изведени са постулати за анализа на архетипа на информацията в контекста на многомерно структурираното системно цяло на информационно пространство. Разкрити са проблемът и понятието „форма на библиографската информация“. Обосновани са нивата на единното многомерно информационно пространство. Показана е корелацията на формата на библиографската информация по хоризонтал и вертикал с информационни реалии от други порядъци. Разработен е механизъм за извеждане на ретикуларни връзки между информационните реалии. Описаната – ризоматична – структура е безгранична и нейните информационни лабиринти са кодове за системното организиране, ефективното съставяне, съхраняване, търсене и разпространение на библиографска информация.

30.01.95. – N 2920 (СПб., 1994) и е база на Гл. II: „Соотнош. пробл. гуманитарн. знания и специфики библиогр. информ. о нем“ на докт. дис. изслед. (Dr.Sci./Pedagogics) „Форма библиогр. информ. в сист. гуманитарн. знания: Теорет.-методолог. пробл.“ (СПб., 1996), защит. 13.02.96.

Представеният културологичен и феноменологичен ескиз на проблема за човека в историята на философската и научната мисъл и в съвременния документален поток, възникнал в хода на световния историко-културен процес, е интерпретиран като контур на съдържателната структура на хуманитарната библиография в съответствие с грандиозната философска идея за света като диалектическо единство от много равнища.

Акцентът е поставен върху философската антропология, антропологичните направления в психологията и социологията, в същинските антропологични изследвания, структурализма и семиотиката от края на XIX – началото на XX в. и интердисциплинарното движение на най-новото време: от 1980–1990 г. до наши дни.

Върху синтеза на характера, състава и мястото на хуманитарното знание в съвременната система на знанията е даден анализ на дисциплинарното поле във философско-научното движение на ХХ в. и съществуващите в областта концепции. Синтезирани са понятията: „хуманитарно знание“, „хуманитарен подход“ и „хуманитарна библиография“.

ИНТРИГУВАЩО, ПРОНИКНОВЕНО И СЕРИОЗНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ПРОБЛЕМИТЕ НА ТВОРЧЕСТВОТО И КНИГОИЗДАВАНЕТО НИ

Четенето на тази книга трябва да е следствие от четенето на десетки други. Иначе не си струва да я разгръщате, защото у вас ще остане усещането за непопълнени многоточия в тест за интелигентност. Или, ако използвам жаргона на съвременното информационно общество, „базата данни“ трябва да е трупана с дълго и старателно „сърфиране“ из хиляди страници от българската и световната художествена (и не само) литература. Тази изследователска страст не е дадена всекиму, то тя съвсем явно е привилегия на д-р доц. Стефан Коларов и е предопределила художествения процес, довел до написването на документалните очерци и статии, озаглавени „Четене, любов и художествен процес“. Това беше първият ми извод, когато затворих и последната страница от книгата.

Аз определено съм читател, изкушен от подобен род литература и този факт предпоставя оценката ми за литературоведческите и художествените достойнства на книгата. А те са видни и без да ги търсиш преднамерено: задълбочени научни изследвания на литературни факти и процеси, поднесени чрез интересни паралели и изводи; изискано-ерудиран, но въпреки това достъпен стил на изложението. На пръв поглед познати факти и събития от родния литературен живот в близкото и по-далечно минало са погледнати и анализирани от различен ъгъл, през който всъщност читателят вижда нещо съвсем ново. Бидейки „обременена“ с доза литературни познания (макар и скромни), подхождих с нескрит интерес към четенето ѝ, провокирана и от атрактивните заглавия и подзаглавия на шестте изследвания. Според мен те са безспорно попадение на Коларов, което издава при надлежността му не само към литературната наука и белетристиката, но и към журналистическата гилдия.

Дори и неизкушеният от творчески вълнения съвременен читател би полюбопитствал да разбере защо авторът пише „За книгите и четенето – с признателност и омерзение“, щом в подзаглавието на тази първа статия е анонсирано: „Йовков бил спал с 60 жени, американски кинорежисьор пита Буш: „Пич, къде ми е страната?“ Как да не ти се прииска да прочетеш отново за „човека и класика Елин Пелин“, щом ще разбереш, че „за да не умре от глад и студ, белетристът обира параклис“?! Не е ли гъдел за ухoto да чуеш, че „жълт епос“ хронира времето на Третото българско царство като история на публичен дом. Фердинанд обръща резбата, Стамболов хваща трипер, а Алеко, Лилиев и Владимир Димитров-Майстора умират девствени“?

Всъщност под тези подзаглавия, които намигат с остроумие или избождат очите с ирония, литературно грамотният читател ще открие умела симбиоза между увлекателен разказ за личния живот, творческите търсения на изследваните писатели и задълбочен литературоведчески анализ с ясно изразена оценка на тенденциите в съвременния литературен процес, книгоиздаването и книжния пазар. Авторът навлиза в интимния свят на безспорни литературни авторитети (Елин Пелин, Яворов, Дебелянов, Блага Димитрова и т.н.), търси огледалното му отражение в творчеството им, но не с жълтия оттенък на любопитната клюка, а с изискания усет на ценителя и познавача. В тази книга Ст. Коларов по свой начин препочита и анализира известни на публиката дневници и епистоларни открывения (между Мина и Яворов, между Иванка Дерменджийска и Дебелянов), подсказвайки, че между редовете им близки изворите на талантливи поетични прозрения, че между четенето (литературните предпочитания на

писателите като читатели), любовта и художествения процес има много „топла“ и дълголетна връзка.

Някак естествено е за книга с такова заглавие четенето да се появи като лайтмотив още в първата статия, наречена „За книгите и за четенето – с любов и омерзение“. В нея Коларов подлага на полемика въпросите: Чете ли българинът и какво се чете у нас на фона на „толкова допълнителни възможности, които медиите и Интернет предоставят“? Той обръща внимание и на тревогата, породена от съдбата на родната книга, съотнесена към значително по-пълноводните (като количество, не и като съдържание) чуждестранни заглавия у нас. За пример съвсем в началото привежда коментара на Елин Пелин, написан през 1939 г., но все едно изречен за съвременната литературна действителност и българския книжен пазар днес. Книгата е прогонена от традиционния ѝ дом и е простирана на сергите, където пъстрата ѝ дреха (а не литературните достойнства) трябва да я продаде. „Повече от ясно е, че пространството на книгата се измества от виртуалното пространство, където има повече лесен достъп за забранени неща, където има игри, забавления, магия, от която трудно се освобождават дори възрастните.“ – заключава Коларов и допълва извода от една вестникарска анкета: „Четем малко и глупости... 90 процента от българите не четат.“... Факт, достоен за съжаление или просто логична функция на новото време?

Провокирана от размислите и анализите на Стефан Коларов, аз – изкушеният творчески (макар и скромно) читател, също се лутам из тези въпроси и търсейки аналогии, си припомням съжденията на Лев Пирогов („Литературная газета“): „Кой е казал, че литературата трябва да бъде непременно книжна? Омир е предположил да я пее край огъня, Расин – да я представя в театъра. Всеки от литературните родове е имал свой отделен тип битуване: епосът – бивака, лириката – лехата под балкона, драмата – панаира и сцената.“ Въщност и Пирогов защитава тезата, че през XIX век по-край бурното развитие на книгоиздаването литературните родове са обединени в една медиална среда търде изкуствено, но все пак ние сме свикнали да смятаме именно книгата за „литература par excellence“. В резултат на „тази глупава практика репрезентацията на литературното съдържание и самото съдържание си

сменят местата“. Книгоиздателите и литературните корифеи свеждат изкуството до пазарен механизъм. Литературата се редуцира до „удобство“ и „ефективност“. Критиците (доколкото все още ги има) отправят два консуматорски упрека: не е обществено значима (неефективна е) плюс мързела на хората да четат. Общият знаменател е нисък тираж, а критиците вече мислят в категориите на книжния пазар.

Логичният въпрос е какви са последствията. Музиката днес се прави от продуценти, изкуството – от куратори, а литературата – от продавачите на книги. Читателският скепсис и критическата депресия показват, че литературата като изкуство е излязла от книгите. Същевременно комерсиалните сфери на приложение на литературния талант (телевизия, реклама, пъблък рилейшънс) оставят още по-малко свобода за творчество, отколкото изискванията на издателския пазар и изчерпването на литературната традиция. Въщност днес медиите, институциите, фондациите в съюз с книжния пазар „произвеждат“ съвременната „ класика“ (и класици, превръщайки ги в медийни звезди), а медийните ситуации около битието на текста изземват функциите на оперативната критика и формират съзнанието за ценност естетическа, социална, комерсиална. Това е процес, който за мнозина изглежда привлекателен, за други – опасен, а за трети – недопустим.

В този контекст как ви звуци „вълнуващата истина“ на Алберто Мангел, която вероятно е движила ръката му, докато е писал „История на четенето“, представена със задълбочен анализ в една от статиите на книгата „Четене, любов и художествен процес“: „Всички разчитаме себе си и света около нас с цел да съзрем какво представяваме и къде се намираме. Ние четем, за да разберем или да почнем да разбираме. Не можем да правим друго, освен да четем. Четенето почти като дишането е наша същностна функция.“

А може би отново трябва да се учим да **четем** написаното по стените на градежите и да срещаме азбуката на паметта, докато стане алгоритъм за надежда? Но това е особена форма на „**художествен процес**“, за която е нужна... **любов!**

Елица ВИДЕНОВА,

поетеса, студентка в магистърска програма
„Масови комуникации и журналистика“

Коларов, Стефан. Четене, любов и художествен процес. В. Търново, Университетско изд. „Св. св. Кирил и Методий“, В. Търново, 2007.

С ЛЮБОВ И ГРИЖА КЪМ ДЕЦАТА

Пламена Златкова

В библиотечната структура на България за съжаление няма обособени детски библиотеки. Функциите и задачите им се изпълняват от детските отдели към регионалните и читалищните библиотеки, а също и от училищните библиотеки.

В българските висши училища, в които се подготвят библиотекари, една от задължителните дисциплини е „Библиотечни фондове“. В програмата ѝ се предвижда изучаването на видовете библиотечни фондове, принципите, източниците и начините за тяхното набавяне, комплектуване, регистрация и проверка, организация и опазване, но не са застъпени проблемите на спецификата в изграждането на фондовете за деца. Но именно децата са тези, които ще доизградят информационното общество, основаващо се на знанието, поради което към тях трябва да е насочено вниманието на всички библиотекари, осъществяващи библиотечно-информационното им обслужване. Децата са тази група читатели, която трябва да привлечем от ранна детска възраст към книгата и библиотеките, като ги превърнем в привлекателно и дружелюбно място за тях. Това обаче е трудно постижимо без добро познаване на детската психология, на особеностите на детското четене и на изграждането на фондове, предназначени за тях.

На тези важни и интересни проблеми е посветена книгата „Библиотечни фондове за деца“*. Нейни автори са Юрий Столяров, Александра Маркина (1942–1998), Татьяна Сомова и Ольга Старовойтова – известни руски библиотековеди, които са натрупали значителен опит по проблемите на детските библиотеки и особеностите на библиотечните фондове за деца.

* Библиотечный фонд для детей : Учебное пособие / Юрий Н. Столяров и др. ; Ред. Юрий Н. Столяров. – Москва: Школьная библиотека, 2005. – 248 с.

Други авт.: А. В. Маркина, Т. Н. Сомова, О. Р. Старовойтова.

Проф. д.п.н. Юрий Столяров е основател и академик-секретар на отделение „Библиотекознание“ към Международната академия по информатизация, която е асоцииран член на ООН и действителен член на Академията по хуманитарни науки. Над 20 години е завеждащ катедра „Документални ресурси и документационно осигуряване“ в Московския държавен университет за култура и изкуство (МГУК), а целият му

Ю.Н. Столяров, А.В. Маркина,
Т.Н. Сомова, О.Р. Старовойтова

БИБЛИОТЕЧНЫЙ ФОНД ДЛЯ ДЕТЕЙ

МОСКВА
“Школьная библиотека”
2005

Авторите на изданието

профессионален живот на преподавател и учен е свързан с теорията на библиотекознанието и библиотечните фондове. Има над 800 публикации по широк кръг библиотековедски проблеми. В обсега на интересите му попадат и проблемите на изграждането на библиотечните фондове и обслужването на децата в библиотеките.

Проф. Александра Маркина е работила в Източно-сибирския държавен институт по културата, където е защитила и своята дисертация „Проблеми на изграждането на книжното ядро на масовите библиотеки“. Била е професор в катедра „Библиотечни фондове и каталоги“ в МГУК и е първосъздател на лекционния курс „Библиотечни фондове за деца“ и както автор на първото

учебно пособие в Русия по тази тематика, поради което то е поставено в основата на рецензираното тук издание.

Другата авторка на книгата е доц. д-р Олга Столовойтова. Тя е преподавател в Санкт-Петербургския университет по култура и изкуство и е посветила на библиотечната професия повече от 35 години от живота си. Професионалните ѝ интереси са насочени към организацията на работата в училищните библиотеки, подготовката на кадри за детските и училищните библиотеки, проблемите на четенето на учители и ученици.

Най-младата съавторка е д-р Татяна Сомова, която от 2005 г. завежда катедра „Библиотекознание и библиография“ към Московския държавен университет за

култура и изкуство. Защитила е дисертация на тема „Детската библиотека: специфика на краеведската работа“ и е учен от школата на проф. Юрий Столяров.

Тази книга, която няма аналог в света, е структурирана в предисловие, введение, 5 глави, именен по-казалец, препоръчителна литература и приложения.

В предисловието, написано от проф. Столяров, който е един от най-известните руски библиотековеди в света, се изяснява, че за основа на настоящото учебно пособие е послужила книгата на Александра Маркина, смятана за основоположник на това библиотековедско направление.

В краткото введение авторите посочват мотивите за написване на този труд. Сред водещите аргументи е схващането им за значението и ролята на библиотечния фонд за деца, като главен източник на информация за тях по всички отрасли на знанието и области на човешката дейност. Тук те споделят и разбирането си за детския фонд, който в детските и училищните библиотеки изпълнява преди всичко възпитателни и самообразователни функции и играе важна роля в процесите на подготовката на младите хора за живота им на възрастни.

В **глава 1** „Създаване и развитие на библиотечните фондове за деца“ е направен аналитичен преглед на историческите предпоставки за тяхното възникване и формиране за времето от XI век, когато княз Ярослав Мъдри създава в киевската църква „Св. София“ (1037 г.) библиотека, която изпълнява и ролята на училищна – до днес. Направен и кратък обзор върху схващанията на видни руски библиотековеди, като Л. Б. Хавкина, Е. Н. Медински, Д. И. Писарев, В. Г. Белински, А. И. Херцен, Н. А. Добролюбов и др., които полагат теоретичните основи на дисциплината. В полезните им попада и необходимостта от изграждането на специфични фондове – за деца инвалиди. Разисквани са и гледища от края на 90-те години на XX век за ролята на детските библиотеки, за статута и пълноценното съдържание на фондовете им, с които те обслужват децата, които са бъдещето на всяка нация и които многократно възвръщат в бъдеще средствата, вложени за книги и библиотеки в настоящето.

Анализира се съвременното състояние на фондовете за деца в руските библиотеки, които също като българските страдат от липсата на достатъчно финансови средства, отлошко инередовно комплектуване, от похабяването на библиотечните документи. Затова и един от въпросите, които често се обсъждат от професионалната общност, е: дали е необходимо едновремен-

ното поддържане и на детски библиотеки, и на библиотеки за възрастни? Търсейки отговор на въпроса, авторите са направили редица проучвания, от които е видно, че 52,3 % от читателите в страната са деца, което мотивира необходимостта от приоритетното им библиотечно-информационно обслужване.

Като неизменна част от детските фондове са разгледани тези на училищните библиотеки. Погледите на авторите са обрнати към тяхното актуално състояние и ролята им за формирането на информационното общество, което се изгражда върху основата на знания.

Авторите са направили обзор на състоянието на детските и училищните библиотеки не само в Русия от XI до началото на XXI век, но и в редица западни страни на света. За първи път в руското библиотекознание е очертано състоянието на фондовете на детските и училищните библиотеки в страни като Германия, САЩ, Франция, Япония, в които върху основата на специални закони е създадена мрежа от такива библиотеки, които са обект на специални грижи от страна на държавата и обществото. Подчертава се, че поради високата им степен на компютъризация те предлагат на своите читатели големи възможности за ползване на Интернет, енциклопедии и речници на CD, електронна поща и други документи, които подпомагат активно учебния процес и изпълняват образователни функции.

Във **втора глава** авторите са изяснили предназначението и функциите на фондовете на детските библиотеки. Тук са разгледани въпросите, изясняващи съдържанието им от гледна точка на читателските интереси, факторите, които определят съдържателните аспекти и формирането на ядро на фонда, чрез чийто състав се стимулира жаждата за четене у децата. Изяснена е и зависимостта между възрастта на читателите и техните интереси, както и принципите за изграждане на ядро на детския библиотечен фонд. Разискват се и проблемите на комплектуване на детската литература.

Глава 3 авторите са посветили на основополагащите закони, критерии и принципи за изграждането на фондове от детската и юношеска литература, чието познаване гарантира формирането на качествен фонд, който да съответства на реалните и адекватни информационни потребности на читателите и да гарантира изпълнението на образователните функции на библиотеката. Приведени са и примери от практиката, с които авторите показват състоянието на фондовете и съответствието им на реалността.

В тази глава са анализирани и някои от документите на ИФЛА – Манифест на ИФЛА за Интернет, Кон-

венцията на ООН за правата на децата, в които авторите откриват някои неприемливи тези за пасивната роля на библиотекаря, като повдигат доста морални въпроси и ги поставят за размисъл пред професионалната общност.

В глава 4 „Структура на фонда на детската библиотека“ авторите изясняват видовата класификация на документите, препоръките на ИФЛА за обема на фонда и за критериите, на които е необходимо да отговорят документите, за да бъдат включени в него – високо качество, съответствие между възрастта и интересите на читателите, актуалност и точност на информацията, изискване да отразяват различни възгледи, позиции и мнения, съответствие със спецификата на местната култура, съвпадение с общочовешките ценности. В условията на международното сътрудничество тези препоръки са напълно приложими, поради което са намерили място в друг документ, разработен в Русия, в който е фиксирана политиката – за изграждане на фондовете, наричащ се „Структурен модел на библиотечния фонд“. В главата са изяснени подробно признacите за структурирането на фонда им, определящи оптималния вариант на структурата, която трябва да бъде съобразена преди всичко с приоритета на решаваните от нея задачи и с финансовите възможности на библиотеката.

Посочени са и девет основни признака, които имат определяща роля за структурирането на фонда: структурата на библиотеката или на институцията, на която принадлежи библиотеката, степента на концентрация на масива от документи в подфондовете на библиотеката, степента на използваемост на фонда, възрастта на читателите (този признак често е водещ), езикът на публикуваните документи, формирани подфондове в детските библиотеки и отрасловото им съдържание, видовото многообразие и ценността на документа, прилагането на които е условие за създаването на надежден фонд с високи възпитателни и образователни възможности.

Краеведският фонд има важно значение за работата на всички библиотеки, но в детската библиотека то е още по-голямо, защото чрез него малките читатели за първи път се сблъскват с информацията не само за своя край, но и за страната си, поради което е необходимо особено внимание при неговото формиране и организация. Затова на него е посветена последната глава 5 „Специфика на краеведския фонд в детската библиотека“, написана от Т. Сомова. В нея авторката дефинира някои основни терминологични понятия като

„краеведски фонд“ и „краеведски документ“, а също и „краеведска литература“ като понятие с по-широко съдържание.

Сомова аргументира съхващането си, че особено значение за краеведския фонд имат включените в него документи, които са с универсален характер от гледна точка на съдържанието им и трябва да отговарят на целите и задачите и на библиотеката, и на краеведските интереси на читателите. Авторката споделя с читателите на това ръководство виждането си за състава на идеалния краеведски фонд.

Като всеки библиотечен фонд и краеведският има свое ядро, което би трябвало да има също универсален характер и да включва документи с особена ценност и значимост. За правилното организиране на всеки фонд, в това число и на краеведския, е необходимо системно изучаване на читателските потребности и въпроси. Ядрото трябва не само да е универсално, но и да включва информация, подходяща за деца.

Тази уникална със съдържанието си книга, която няма аналог в световното библиотекознание, завършва с осем особено полезни **приложения:** Конвенция за правата на децата, Етичен кодекс на училищните библиотекари в Русия, Ръководство на ИФЛА за детските библиотеки, Ръководство на ИФЛА за училищните библиотеки, Препоръки на ИФЛА за библиотечното обслужване на подрастващи и младежи, Ръководство на ИФЛА за библиотечно обслужване с аудио-визуални материали, които съдържат важни документи с препоръки на ИФЛА, чието съдържание е насочено към проблемите на работата с деца и детските библиотеки.

В приложения 3 и 8 проф. Юрий Столяров изяснява своята лична позиция за етичното кредо на библиотекаря и концепцията на Н. А. Рубакин за подбора на книгите за деца и ръководството на детското четене, която е актуална и днес.

Особено полезен е и списъкът на препоръчаната литература по темата на изданието, с която значително се повишават неговите информационни възможности.

Водени от дълбокото си убеждение, че не посадим ли любов към книгата и четенето у децата в днешния ден, обществото ще ги загуби утре, а те са бъдещето на всяка нация, проф. Юрий Столяров и неговите съавтори са създали уникално издание, адресирано към студентите от библиотечно-информационните факултети и работещите в детските и училищните библиотеки. Поради липсата на издание с аналогично съдържание то ще се използва с успех и от професионалната общност в България.

**В ГРАДА ПОД СИНТЕ
КАМЪНИ -
ЗА ДЕСЕТИ ПЪТ
НАЦИОНАЛЕН ФЕСТИВАЛ
НА КНИГАТА ЗА ДЕЦА**

От 7 до 9 май 2008 г. в Сливен се проведе десетият Национален фестивал на детската книга. Юбилейният форум бе организиран от Регионалната библиотека „Сава Доброплодни и сливенската община, областната управа и местния Ротари клуб, под патронажа на първата дама г-жа Зорка Първанова и с подкрепата на Италианския културен институт в столицата. Премиери на детски книги, литературни състезания за деца, срещи с детски писатели, пресконференции, трубадурски двубой, концерти и театрални спектакли, карнавално шествие отбелазаха значимото събитие. Сред проявите бяха официалната церемония по награждаването на участниците в Националния литературен конкурс на тема „Историята на една омагьосана книга“ и Националния пленер за детската рисунка на тема „Приключения в приказния свят“, като бе открита и изложба на наградените творби; церемония по връчване на националната награда за принос в детското книгоиздаване „Константин Константинов“. В категорията за *цялостен принос* носители на наградата са Валери Петров (2004), Георги Константинов (2005), Катя Воденичарова (2006) и Леда Милева (2007). В категорията *автор* носители на наградата са Виктор Самуилов (2005), Севда Севан (2006), Панчо Панчев – Дядо Пънч (2007). В категорията *издателство* носители на националната награда „Константин Константинов“

последователно са издателство „Фют“ (2004), през следващите години издателските къщи „Хермес“ и „Жанет 45“ ООД, а за 2007 г. първото частно детско издателство у нас „Златното пате“. По повод на фестивала бе издаден и юбилейният цветно илюстриран вестник „10 години Национален фестивал на детската книга (брой единствен, 7 май 2008 г.).

В рамките на юбилейната проява се проведе и Националната кръгла маса с международно участие „Детската книга на ХХI век и нейните читатели“. Главният редактор на сп. „Издател“ доц. д-р Альчезар Георгиев участва с доклад „Композиционни особености и оформителски подходи в съвременната детската книга у нас“. Сред участниците бяха изтъкнати специалисти, писатели, университетски преподаватели. В края на кръглата маса по проблемите на детската книга се изказаха Клара Будавари – председател на Съюза на унгарските библиотекари, писателите Георги Константинов и Панчо Панчев. Докладите на участниците в кръглата маса бяха публикувани в сборник и предварително раздадени, което направи приятно впечатление за високото ниво на организация както на научния форум, така и на всички онези реклами и издателски прояви, свързани с фестивала.

Издател

ОТЗИВ

ЗА КОЛОДАТА НА ЧУВСТВАТА И ПРОНИКНОВЕНИЯТА НА ЕДИН МЛАД ТВОРЕЦ

Неотдавна излезе от печат стихосбирката на г-жа Здравка Шейретова „Колода от чувства“. Книгата е осъществена от великотърновското издателство „Абагар“, със съдействието на плевенската община и фирмии спонзори. Оформлението на стилната многоцветна корица е дело на г-н Любомир Попов, който е и автор на впечатляващите чернобели илюстрации в книжното тяло, удачно допълващи творческите послания на поета.

тесата. Предпечатната подготовка и графичният дизайн са осъществени от плевенското книгоиздателство „Северно echo“.

Преди да кажем няколко думи за изданието, нека припомним, че г-жа Здравка Шейретова е родена в борческата Бяла черква и завършила библиотечна специалност във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. В момента работи като библиотекар в Регионална библиотека „Хр. Смирненски“. Свои поетични творби хумористични разкази публикува в централния и местния печат, дейно участва в живота на плевенското писателско дружество.

Преглеждайки тази първа книга на г-жа Здравка Шейретова, оставаме с приятно чувство за добре свършена творческа работа. Стиховете са една своеобразна палитра от самовгълбяване в лесно ранимата авторова душевност и тревожно взиране в реалността на живия, шумен и многоглик живот. Любовни трепети, сполучливи асоциации, находчиви метафори, пейзажни – почти акварелни тонове, но и гневни реплики към света – маскарад от злоба и завист, изпълват страниците на това дълго премисляно и изстрадано издание. Прави впечатление добрата композиция на своеобразния поетичен сборник с включването на циклите „Живителен дъх от трева“, „Стига ми аз да обичам“ и „Присъда“.

Като поздравява възпитаничката на катедра „Библиотекознание и масови комуникации“ при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, „Издател“ пожелава на **добър път** на г-жа Шейретова в нелеката мисия на твореца. Ние знаем колко трудно е това в динамичното и глобализирано наше съвремие. Но да си творец си остава мисия, призвание и вътрешна потребност, затова нека не спираме да насырчаваме с подобни издателски прояви родното слово и българската книга.

В края на м. юни 2008 г. Великотърновското издателство "Фабер" ни поднесе приятна изненада – излезе от печат новата белетристична книга на доц. д-р Лъчезар Георгиев – ръководител на катедра Библиотекознание и масови комуникации при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ – сборника с разкази „Ярост“. Редактор на великолепно оформеното с мека и твърда подвързия издание е преподавателят от катедрата доц. д-р Стефан Коларов, а заслуга за стилния графичен дизайн на корицата има самият президент на издателството г-н Нейко Генчев. Илюстрациите в книжното тяло са дело на студентката от специалност Книгоиздаване при катедрата Ралица Петрова. Книгата е с резюме и съдържание на английски език и удачно може да се ползва при международния книгообмен. Тук публикуваме първия разказ, с който започва белетристичният сборник.

ИСУСОВИ ЛИВАДИ

Разказ

Лъчезар Георгиев

1.

– Последна спирка! – извърна се шофьорът и вдигна рамене. – По мобилния се обадиха да се връщам, проходът е затворен, преспи големи колкото човешки ръст имало и няма кой да ги разрине.

– Зимата пак ни изненада, а? – завъртя глава пътникът зад Анета и изруга тихичко, после си застяга багажа. Беше среден на ръст, към петдесетте, имаше топли кафяви очи, с малко тъга в тях и две големи бръчки върху челото.

– Как няма да продължите?! – едва сега тя се сепна и пребледня. – Ами тогава... как да занеса лекарствата на баща ми? Ако се влоши? Той и сега не е...

– Видяло се е, булка, че ще ни зарежат тук, в градчето. Е, хайде, мене ме остави, до махалата са някакви три километра, а от манастира е още по-близко. Но... за теб ще е по-добре май да се върнеш с автобуса. В големия град все някой ще те приюти...

– А дъщеря ми? Обещах ѝ да си ида. И на двамата обещах...

– Прав е човекът, ще те върна в града – намеси се шофьорът и извади цигара. – Я някой евтин хотел ще се намери, я роднини или познати ще те приютят...

– Ни пари, ни свои хора си имам – завъртя глава Анета и скочи от мястото си. – Ще си вървя аз...

Илюстрация на Ралица Петрова
върху титула на книгата

– Къде ще вървиш, бе жена? – начумери се шофьорът и опъна надълбоко от цигара, та чак се намръщи от дима. – Във виелицата и снеговете?

– Едно време как е бил, като е нямало автобуси? По една козя пътека, чак до чукарите... Дядо ми, Бог да го прости, колко пъти е минавал дори и през зимата, и все се е прибирал...

– Е, щом си решила... – шофьорът погледна часовника си и угаси цигарата. – В тая зima и вълци може да срещне човек, и други зверове, ама от ледения вятър по-свирепо няма. Знам го, щото съм закъсвал из Балкана и на косъм съм бил от оння свят.

– То какво ли хубаво пък сме видяли на тоя... – прошепна повече на себе си Анета и тръгвайки към вратата си каза, че ако мъжът ѝ не се бе запиял по проклетата чужбина да си дири уж късмета, а повярно – да се спаси поединично от немотията, сега нямаше да ѝ се налага път да бие до града във виелиците и в скромната къщица може би щеше да има коледни огньове като онези, с които при старата камина посрещаха Рождество Христово и се радваха подобно на малки деца пред елхата, гирляндите от пуканки, сламки и памук...

Дълго бяха чакали да се роди дете, а то тъй и не идваше, накрая и двамата, омърлушени и с натежали сърца си казаха, че тъй им е писано. Примириха се. Е, не съвсем, Анета настоя да си вземат от детски дом, ходила бе да оглежда десетки невинни очи и протягали се с няма молба към нея ръце, накрая си заплюю русото момиченце, като по чудо не чакаха дълго и ето, на Бъдни вечер седнаха с малката красавица пред постните блюда и запалените свещи. Мъжът ѝ се беше примирил и дори се привърза към детето. Когато Еница стана на дванайсет, някой от селото ѝ подслушна, че не им е истинска рожба. Разсырди се и на двамата Еница, рече им направо какво е научила, горчиви думи наприказва и дълго плака, а накрая мълкна – кореше ги очи, стрялкаше ги изпод вежди и сякаш непрекъснато питаше и двамата – а истинската майка, ами истинският ми татко, тях защо не ги попитахте, защо не потърпяхте, та да ги издирят, че и аз да знам...

Не издържа мъжът на Анета и щом се чу, че набират гастарбайтери из Европа, стегна си сака с дрехите, пое и се не видя повече. Отначало пращаше по стотина евро, после записите станаха все по-редки и накрая спряха. Съквартирантът му, който бе емигрирал с него,

но се върна на село, с половин уста донесе вестта, че май мъжът ѝ живеел с друга и като че ли онази надула корема, та то не е лошо човек да се надява, ама...

– Е, ще слизаш ли или... – шофьорът беше отворил вратата и нетърпеливо поглеждаше към часовника си.

– Хайде, че и други курсове ме чакат!

– Пък ние си рекохме, че поне до разклоната за манастира ще ни откараш! – рече другоселецът от махалата. – Хайде, ще ти стопля дранта с някой лев!

– Какъв манастир, какъв разклон, хората по радиото съобщават, че всички пътища в страната са блокирани! – разсырди се не на шега шофьорът. – Тук парите не играят, господа. Закъсам ли, вие ли ще ме измъкнете от преспите?

И добави, като че отговаряше на себе си:

– Кой ще ме убеди, че не му е мил животецът? Май няма такива...

През отворената врата излизаше пара, отвън беше захванало да ръси бавно, невъзмутимо и спокойно, като че ли някое дете на шега разпилява ситни, току-що накъсани от треперещите си пръсти бели листчета, и във всяко от тях имаше написан номер на желаната дългоочаквана играчка. Или поне тъй се стори на Анета, докато се съмкваше с чантата от последното стъпало.

– Булка, остави го човека да се прибира, я каква зima се е задала! – рече другоселецът, после провря снага през вратата и стъпи в неутъпкания сняг. – Е, с теб поне до разклоната ще се водим, а ако размислиш, все ще те приютим...

На задаващата се фъртуна или на мудността, която проявяваха двамата случайни пътници, станали причина студът да захапе и вътрешността на автобуса, го стигна яд, но шофьорът даде газ, машината се разтресе и поднесе, после изви по утъпканите следи назад и отпраши. Къдрявата въртележка от димящия ауспух се залюля над последните къщи, омеси се с пушека, който комините извиваха, и се понесе нагоре като дим от недопушена цигара. Далечен звън на камбана долетя откъм пътя за прохода. Другоселецът сякаш се сепна и каза:

– Да вървим към манастира. Ако пък решиш там да се отбиеш, монахините ще ти дадат стая. И други хора са прибрали, закъсали на път. Пък утре, като разринат пътя, ще хванеш някой ранен автобус и си горе на чукарите...

– Да бях сама, да не ме чакаше тате за лекарствата, а и малката, може би щях да погостувам на монахините – усмихна се Анета и бодро пое по пътя. – Какво му е на шосето, десетина-петнайсет сантиметра сняг колко са за Балкана?

Двамата продължиха да си говорят за дребни, незначителни неща, и те опираха до снега, до новостроящия се път, когото строителите не бяха сварили да оправят навреме, после пък по етажите на властта беше набънал някакъв корупционен скандал, та временно бяха замразили парите от еврофондовете и ей го, строителите бяха вдигнали повечето машини, но пък бариерите стояха спуснати и движението от двете страни на планината с изключение на автобусите беше спряно. И сега в далечината рампите върху и червено се набиваха в очите на двамата пътници; поне до там би могъл да ги стовари шофьорът на автобуса, жест би им сторил и част от силите на Анета би спестили, но сит на гладен и здрав на болен хваща ли вяра, та и сега...

На другоселеца малко му оставаше, ей я махалата отвъд манастирската камбанария, има-няма километър, но пък нейното пътуване си е цяло приключение и дори Крум, видял и патил, не би се наел да поеме сам нагоре към чукарите, към зъберите и ледената бяла пустота.

След манастира планината полегато повдигаше пещи и върху тях се виеше сивата змийска снага на реката, над нея пък вървеше пътят, разсякъл остри зъбери и полегати хълмове. Ако те бяха обрасли с гори, нямаше да им обърне внимание, но сега всички крайпътни скатове бяха странно олисили, подобно на плешиви старци, подгънали крак върху бастуните си, преди да поемат отново напред, прегънати под товара на годините.

Другоселецът улови погледа ѝ и рече.

– Изсякоха до голо всичко. Цяла година, докато едните пълниха с багерите камиони, другите, фирмаджии разни, все на големи хора с тълсти пачки и много власт, караха трупи, сякоха, влачиха и товареха. Не им стигна, та през лятото подсякоха и ей онези хълмове, зад големите завои. Как няма да навява, как лесно да разриват в такова време...

Крум помърча и добави замислено, гледайки пустия кръстопът:

– Е, аз покрай манастира и съм право у дома. За теб остава да похлопаш на монахините, все ще те

приютят, ще се постоплиш, пък сетне, ако още имаш мерак, върви, а?

– Широко скроен си ти, Круме – тихо рече Анета и му подаде ръка. – Сполай ти за всичко, но няма да ме разубедиш. От малка съм си такава, с корава глава. Навярно и за това си патя...

Звън от манастирската камбана отвя думите ѝ. Другоселецът изведнъж изпита жал към таза дребничка, нищо и никаква наглед жена, но която му бе станала някак много близка в неситетата. Той се поколеба, бъркна в джоба си и ѝ подаде запалката си:

– Вземи я, може по пътя да ти потрябва. Пълна е.

После се сети, бъркна отново и извади стара свирка:

– Някога, в по-младите години, бях футболен съдия.

По села, по малки градчета, ще я извадя, ще заръкопляска публиката, ще поемат момчетата с топката напред... Талисман ми е от онези млади и безгрижни дни. Сетне я носех със себе си и за късмет, и животните да завръщат, кога ги изкарал на паша, и с трактора като изляза, да не сгазя някоя животинка, клаксонът ми е развален... Та и ти, ако видиш голям зор, свири, все някой може да те чуе! Пък и от дивите животни ще се завардиш, плашат се и бягат надалеч от звука...

Анeta мълчаливо му благодари. За миг, докато слушаше отекващия над долината камбанен ек, ѝ се стори, че щеше да е по-добре да го послуша, но тръсна глава, точно сега не биваше да се размеква.

– Знаеш ли, мислех, че ще те разубедя, но виждам, че на всяка цена искаш да се прибереш, затова ти пожелавам добър път. Макар че сигурно ще ми тежи на съвестта...

Анeta вдигна сини очи, намести вълнената си зарадка и придърпа шала, зърна свъсеното пепеляво небе, после попипа снежинките по лицето си и отвърна с равномерен, спокоен глас, който в тишината отекваше като камбанен звън и сякаш вече не бе неин, а на друга някоя, непозната и странна жена.

– Не си го слагай на сърцето. По живо-по здраво се прибирай и не мисли за мен, аз ще се оправя. Тук местата вече са ми познати. Все до довечера ще се довлека.

– Поне номера на телефона си ми остави!

– На мобилния ли? Че за какво ти е; ти сам нямаш...

– Съседите имат. Да не си сама, може по някое време да ти се обадя... Тъй ще съм спокоен.

– Добре, добре, само не мисли да ми досаждаш. С мъжа ми още нямаме развод и току-вик утре довтасъл

от далечната чужбина у дома, а ти ми въртиш; ще вдигна, ще ме питаш това-онова, а той каквото е ревнив, кавгата готова. Как ще се оправям тогава?!

И тя му надраска върху листче хартия телефона си, подаде му го и като махна за сбогом, пое рязко напред.

Извървя няколко метра, стана ѝ съвестно за человека и се обърна. Каква ти кавга, какъв ти мъж...

Другоселецът рече да възрази нещо, помисли да си отвори устата, но се смути, щом жената го стрелна с хубавите си сини очи. Махна ѝ с ръка, извърна се, сякаш да прикрие влагата в погледа си; рече си, че е от ситните снежинки, но сам си знаеше, че има нещо друго, което от години не го бе разлюлявало тъй. После тръгна бързо към манастира. Скоро прекоси дървеното мостче над заледената река, улови мандалото и потропа на манастирската порта.

2.

Анета стъпваше здраво. Слушаше как снегът потъва с мек, леко хръптящ звук и той ѝ напомняше за далечния, отекващ над долината звън от манастирската камбана. Беше се отдалечила доста от кръстопътя. Изкачи на височината и погледна назад. Цялата долина, стъпила върху обградено с редки гори плато, беше опасана от бялата ивица на замръзналата река.

Манастирът сякаш беше поставен с невидимата десница на Бога-Отец, онзи благ старецъ със замислени очи и внушителна бяла брада; същият, когото бе наблюдавала с удивление и възхита, когато я бяха кръщавали в медния леген на манастирската църква, и гледайки към иконостаса, сълзите ѝ от досега с прохладната светена вода внезапно бяха спрели, и както в онези безгрижни невинни години, когато дядо ѝ я бе загърнал в меката хавдия, тъй и сега Анета усети този невидим полъх – нямаше и ветрец, а мразът сякаш за миг се бе оттеглил, прояснило се бе и снегът като по даден знак спря – навярно всичко това бе случайност и едва ли имаше някакъв особен смисъл, но ѝ се стори, че пътят назад сякаш я вика, примамва и подканва да тръгне назад към манастира.

За миг се видя как тича босонога из манастирския двор, под чардаците с избуялите листа на лозниците и едва завързалите гроздове, играе си с котката, която се отърква в слабичкото ѝ телце и с любопитство я поглежда с жълтите си очи. Излиза на двора, спуска се по дървеното мостче, реката блести, окъпана в позлатата

на утринното слънце и мрените в бързейте святкат със сребристите си кореми, габърите шушнат с листа и внезапно я понасят по-нататък, към селското училище; видя се като красиво слабовато момиче с дълги плитки; стои на читалищната сцена, пред насьbralите се селяни и поема с треперещи ръце от учителя си свидетелството за завършен осми клас, но и награда – книги някакви, едната може би роман от западен автор, първата значима творба, която щеше да ѝ отвори очите за света, и още една – стара, овехтяла от годините – светото евангелие с десетте Божи заповеди, по които старият учител тайно бе възпитавал учениците си през онези безбожни години, когато ходенето на църква беше работа скришна и опасна, както и самото ѝ кръщаване, но сега, в последната си година, на прага на дългоочаквана пенсия, преподавателят я бе погалил по главата и бе прошепнал с очи, вперени в книгата – пази словото ѝ и нека истината в него нека ти бъде като зорница по пътя.

Тя погледна още веднъж надолу към долината. Сега манастирът ѝ се видя някак малък и свит като в охлюва черупка, отделен от света и времето. Какво знаеха там горе, в онзи небесен свят, за нея? Какво можеха да я укорят? Цял живот бе теглила и никой не ѝ помогна. Цял живот съблюдаваше Божиите заповеди от онази иначе мъдра книга, а само удари бе получавала и малко, твърде нищожно късче щастие, за да се отвърне назад, към светата обител, и да рече, че този път е събъркала, и прошка да поиска. Нима е редно да се покae и да се върне назад; там, където бяха започнали първите ѝ дни? Няма да го стори, нищо не се връща назад; да би имало справедливост някаква, щеше ли да я накара да посегне към отровните билки, та да затрие първата и единствената си рожба? Вярно, грешна любов беше онova; млада и неопитна и за двамата, и вместо да стои до нея и да я утеши, момчето, на което бе държала толкова, се уплаши и я заряза, както беше с онази нарастваща с всеки нов ден, ставаща все по-опасна и предизвикателна тежест в корема. Но защо никой не рече – спри се, та ти човек, макар и още в утробата ти, си готова да затриеш! Махай го, додете е време, съветваха я – ей го, учиш още, родителите ти едва свързват двата края, защо ти е беля на главата, сетне ще има да раждаш...

Онова „сетне“ никога не дойде. С годините споменът за стореното сякаш взе да се заличава. Махнала бе

най-желаното си, единственото дете... Дори на мъжа си не рече, онази градска тайна се забрави и загуби заедно с някогашните ѝ приятелки, които се изложениха и тръгнаха да си дирят късмета на гурбет в чужбина. Но Анeta дълго не забрави неродената си рожба. Нощем тайно си поплакваше, между настойчивите ласки на съпруга и преследващата я тишина, която отекваше като камбанен ек в ушите ѝ. Всяка Божка нощ, докато все още се надяваше да зачене...

3.

Джипката спря пред дома на Крум, но той не разбра веднага, че идват при него. Продължи да разтребва из двора, после се сети да отвори портата, за кого друго ще дойдат. Бяха добре екипирани за зимата, с дебели шуби, калпаци и тълсти ръкавици. На покрива на автомобила имаше аварийна стълба и той си рече, че са от Енергото. После разпозна кмета на градчето, шефа на областната защита от бедствия и един с униформа на полицейски офицер.

– Трябва да дойдеш с нас – заяви с началнически глас областният шеф и се изкашля. – Ще те питаме за жената и за други работи...

– Нали рекох всичко на игуменката, и на Анета оставил телефона – заусуква се Крум. – Останалото си е ваша работа!

– Наша-ваша, ти иди се облечи по-дебело, и попързо, че вече стягаме спасителните екипи. Какво са подлудяли всички в този ден – я изгубени, я премързали, я пък решили на своя глава да вървят през преспите! После пак ние на топа на устата.

– Върви, върви, че днес денят ще е дълъг за всички ни – обади се по-меко и полицейският офицер, тогава Крум се врътна по тънката пътека към къщи.

След двайсетина минути се събраха в кметството. Звъняха телефони, мъже загрижено даваха никакви указания и както му се стори, безпомощно триеха дланни в бюрата. Разпитаха го и Крум най-подробно разказа за жената, поела на своя глава по недовършения и неразринат път към балканското селце сред чукарите. Укоряваха го, че не я е склонил да се върне, той виновно повтаряше, че е направил всичко, но женицата си е знаела нейното; тогава захванаха да разпитват за шофьора на автобуса, водеха си никакви бележки, а когато най-сетне всичко свърши, разбра се, че верижната техника, която бяха очаквали, няма да дойде

от областния център; единствената машина била изпратена да изтегли закъсал автобус там някъде надалеч, из полските села, и скоро нямало да се прибере. И високопроходими джипове нямаше, затова натовариха двайсетина души от чистотата и пътната служба в двата стари микробуса и заедно с джипката на областната управа поеха към манастира. На Крум се стори, че тая суетня продължи прекалено дълго и мислеше да отвори уста, но какъв беше, че ум да дава при толкова началници и телефони...

Областният шеф сякаш прочете мисълта му и извади мобилен от джоба си, разгърна бележника и набра номера на жената, вдигнала на крак толкова инстанции. По свъсеното му лице пропълзя сянка на тревога. Най-после телефонът ѝ се включи и той започна разговора. Крум искаше да разбере какво отговаря тя и се ядосваше на назидателния, почти заповеднически тон.

При първите разменени фрази линията прекъсна, шефът се извърна и рече ядосано:

– Опитвам да разбера къде се намира, а тя ми говори, че минала покрай храма на Отца и сега се изкачва при неговия Син. Несвързани приказки; ще рече човек, че бълнува.

Той завъртя телефона, вторачи се в него и набра отново номера. Щом връзката се възстанови, почти изкрешя:

– Момиче, огледай се и виж къде се намираш! Нещо познато, ориентир някакъв, за да изпратя екипите...

„Какви ти екипи! – насмешливо си каза Крум и въздръхна. – С лопата и гумени ботуши, и с тия двете трошки...“

Извърна се и видя как старите автомобили на кметството едва пълеха нагоре по стръмния и неразринат път към разклоня за манастира. Снегът си ръсеше бавно, невъзмутимо и затрупваше дирите им.

– Отдавна била минала край изоставените багери на пътното, а сега вече нищо не виждала и снегът ставал дълбок до кръста! – каза сякаш на себе си областният шеф и прибра телефона във вътрешния джоб.

Крум се сети за ветровитото място, край което бе вървял миналата есен. Целият баир откъм чукарите беше олисял подобно на плешиво теме. То се знае, благодарение на летните пожари, всичките предизвикани умишлено, заради по-изгодните условия на дърводобива, които щяха да облагодетелстват фирмите изпълнители. За година се бяха случили две наводнения, кои-

то заляха близките села, а сега и проклетите преспи... Само Бог можеше да помогне на вироглавата жена, която тъй неочеквано му бе станала близка с упорството си на всяка да занесе лекарствата на баща си и скромния подарък за момичето си. И Крум имаше близки, до последно се бе грижил за тях, а в един съвсем обикновен ден домът му опустя, запияха чак към столицата и рядко, много рядко се връщаха, отиде си кратко и жена му, какво повече да сгрее сърцето му, какво да му трепне отвътре...

После Крум изви очи и видя безизразните лица на останалите в джипката; повечето, свити в шубите си, Аремеха с полууприворени очи, унесени от меката сънлива топлина и мекотата на пристигащата бяла пелена; сега тя заливаше сякаш цялата планина с кротка и всепогъщаща тишина.

4.

Звънът на манастирската камбана, далечен, протяжен и чист, дълго отекващ в ушите ѝ. Да се върне назад? Ами!

Щом стигна до възвищението, Анета си каза, че е излязла от втория снежен кръг, той ѝ напомни на онази фреска, където Спасителя бе ограден от бялото сияние на пустинята, плуваше над него и едновременно огряваше със сребриста светлина призрачните очертания на хълмовете. Сега ѝ се стори, че усеща невидимото му присъствие и това още повече я обнадежди да крачи напред към все по-бледите очертания на шосето. Снегът се усилващ. Пелената ставаше все по-плътна, всяка стъпка на Анета отекващ в клисурата и тя трудно се ориентираше докъде върви старият път и накъде води новата широка, полуразчината просека, която разположаваше следващия баир и плавно се издигаше нагоре към чукарите. Тя съобрази, че не бива да излиза извън познатите очертания на пътя, чийто ремонт зимата най-неочеквано бе прекъснала. Гледаше да пести всяко едно движение, до селото оставаха не повече от десетина километра и ако все тъй кратко валеше, може би щеше да пристигне по мръкнало.

Преди минути отговори на повикването по мобилния; с груб и заповеднически глас непознатият я разпитваше къде се намира и обещаваше да прати екипи да я приберат. Анета му рече, че ще е добре, ако някой я съпроводи до селото, после връзката прекъсна. Видя, че батерията на телефона е на път да свърши и го прибра

в джоба, все ще има за още някой разговор, сътне си сложи отново ръкавицата. Сети се за другоселеца и поклати глава – само той е дал на ония от гражданска защита номера на мобилния ѝ, от добро сърце го е направил, защо да го кори, макар че заради нея да вдигат цяло кметство едва ли си струва. Като са решили да я намерят, тяхна си работа. Може и някоя суха дреха да ѝ донесат, нейната вече леденяса по краищата, намокри се по гърба от лепкавия сняг, но какво да се оплаква, зима си е, и по-дебела е имала, сега поне дивите зверове са прогонени надалеч из чукарите от неотдавнашния рев на резачките, от свличащите се трупи и горските пожари, от тежките машини, които ръфаха зъбите и метър подир метър прекарваха новия път към Предела и южната страна на планината.

И Анета продължи да пробива пъртина. Вървеше бавно, слушаше тъпия звук от всяко натискане на отдавна измокрените си обувки, от измъкването им и повторното стъпване, и вече всичко сякаш ставаше на сън – очертанията на оголените хълмове с навятите върху стария път малки преспи се размиваха, ставаха неясни, изглеждаха забулени в млечнобялата мъгла. Снегът неусетно се беше усилил. Сякаш от огромно сито прихлупеното небе ръсеше напреко и снежинките злостно се забиваха в лицето ѝ. Тънкият шал беше омокрен и тя го хвърли, превърнал се бе в непотребна ледена кора. Извърна се назад и за миг ѝ стана жал, мъжът ѝ го купи за първата година от сватбата; как се радваша тогава един на друг, как бе луд по горещото ѝ тяло, как я разпалваше и караше да се усеща истинска жена. Е, всичко по него време бе и никак по-спокойно, тя си имаше добра работа, държеше библиотеката на читалището преди да му ударят катинара, водеше и селския женски хор, даже по фестивали ги снимаха и две награди за селото донесоха. Разпила се всичко сътне, тогава Анета постъпи на работа в пощенската станция, но и оттам я съкратиха, и сложиха кепенците на новата бяла сграда; даваха ѝ от града социални помощи, но този месец и те щяха да спрат, къде да се дene посреща зима Анета, как с осъдната пенсия на баща си ще карат? И мъжът ѝ – по-рано пращаше по малко пари, накрая съвсем спря; вярно ще излезе, взел си е някоя испанка, млада, мургава и дългокрака, с тънко тяло и страстни устни, и дете вече може да му е родила, защо да се връща, кое тук ще му е мило?

Опитваше Анета да го оправдае и дори някак жалеше за него, но повече като за съмтен и красив спомен, когото годините бавно и неусетно заличаваха. За тази кротка и плавна забрава и тя си носеше кръста, но днес, до това проклето пътуване, не смееше да си признае. Студът и неволята я отрезвиха, та изведнъж видя цялото безсмислие на усилията си. Дожаля ѝ за себе си, за пропиляното време. Неволно се сети за големите, пълни с тъга очи на другоселца. И той си има мъка, и той е загубил близки хора, и сред тая огромна пустош на планината, сред самотията се мъчи да изглежда корав, но лицето и погледът му го издават. Ех, колко малко му трябва на човек да усети радост в гърдите си, а колко трудно е всичко, като този дълъг, безкраен и проклет път към чукарите, към нищото сякаш...

И Анета се обърна напред, не ѝ трябва шалът, който някога бе подарил мъжът ѝ, не ѝ трябват парите му; ще се нареди някак, по хорските къщи в града ще иде да прислужва, нищо че за друго е учила, вече има по-богати и те сами дирят хора да им поддържат палатите. Какво като е учила и хилядите томове от библиотеката на читалището е прочела? Сякаш някой цени днес колко си чел и колко знаеш... Никой не го е грижа; в джоба ти гледа, по дрехите те посреща, по имотите, по лъскавите коли, сякаш нищо друго няма и не е имало на проклетия свят...

Излезе вятерът и захвани да набива снега в лицето ѝ. Тя вървеше все тъй упорито, но усиленият валеж ѝ пречеше да се ориентира и на два пъти влиза в канавката. Най-после наближи падина, в която виелицата отслабна и тъй успя да измине още няколкостотин метра. От тук главният път продължаваше на юг, към висините на Предела, вдясно издигаше могъщо чело Белновръх, повит във вечни снегове и ледени зъбери. Анета трябваше да се отклони вляво и да поеме по течението на планинската река, където шосето се виеше в броеница от остри завои и стръмнини в протежение на няколко километра, чак до самото село.

Дали да не отдъхне за десетина минути? Трябва да възстанови силите си, оттук нататък захваща истинската планина и с нея шега не бива, като Дух Свети обгръща тя всичко и Анета се усеща някак по-истинска, по-силна и уверена, и знае, че тук, подобно на здраво хванато за чукарите дърво с дълбоко проникнало в сърцето им корени, тя има какво да рече на този свят, да се изправи насреща му, да замахне с рискдори да бъде повалена...

Само че наистина трябва да поспре. Може и огън да запали. И Светият дух нали понякога се явява като бледен пламък над чукарите, виждали са го стари хора и са ѝ разказвали... Тогава по-добро време е наставало, по-чисти и по-силни са ставали хората, огрени от благодатната му светлина. Някога е било... Сега и на нея ѝ трябва огън, веднага – хем да се изслуша, хем по-лесно да я открият, ако въобще мислят да вървят по дирите ѝ. А и за кураж, щом се е изправила срещу стихиите...

Само че къде ще я намерят в ледената пустош и откъде ще изрови сухи съчки и клони, когато всичко наоколо е обвито в скреж и лед? Тя се спря и затърси кибрит; беше взела пачка, но щом я изрови сред ба-гажа си, откри, че е напълно измокрена. И това ако не е лош късмет... Едва сега усети умора, но не искаше да се предава, седнеше ли, трудно щеше да се надигне.

И Анета продължи напред. Вятерът наново се появи и захвани бавно, с някакво злобно усърдие да засипва тясното шосе. Сега тя се ориентираше само по мантинелата, под която долу, в пропастта, лежеше укротена и безпомощно повита в ледове немирната река.

В този миг мобиленят телефон зазвъня настойчиво, тя съмкна замръзналата си ръкавица и натисна бутона.

5.

Другоселецът не можеше да повярва, всичките тия хора от джипката, и онези зад тях с двете коли трошки повече от два часа се въртяха, усукваха, чудеха се как да започнат спасителната операция, а вместо това бяха стигнали едва до разклона за манастира и накрая съвсем запряха.

– Важно е да установим отново връзка с жената – изграждаше поредната си хипотеза областният шеф, докато набираше номера.

Крум опъна врат да чуе разговора. Шефът опитваше да разбере къде се намира вироглавата жена, изгубена сред снеговете и преспите и за кой ли път се чудеше на наивния ѝ ум, че може да стигне до далечното планинско селце, до което връзките бяха прекъснати и жива душа не беше се вървала насам вече два дни, после сложи мобилен върху таблото на автомобила и се облегна на седалката.

– Какво да я правя, господа? Кажете, де?! Едни врели-некипели говори... Тръгнала към Свети дух, била

премръзнала, а кибритът ѝ се намокрил, та огън не можела да запали...

Изведнъж Крум скочи от мястото си.

– Началство, дай ми още трима-четирима печени мъже, да разбиваме пъртината и да побързате напред, пък вие когато ни настигнете. Познавам ги тези места и ще опитам да я открия!

– Хайде, дайте му хора и да върви напред! – намеси се полицейският офицер. – През това време ще слободим екипите и ще обсъдим...

– Да-а... Налага се, както разбирам – рече областният шеф и извади картата, после кимна на един от подчинените си да намери неколцина доброволци от микробусите.

Така Крум най-сетне поведе първата група. Останалите слизаха от скрежясалите автомобили и мудно вадеха екипировката. Областният шеф сочеше нещо на останалите си спътници.

Крум махна с ръка и побърза да се скрие с хората си зад завоя. Накара ги да се спуснат по новата утъпкана от валяка отсечка, която не бе открита официално, но беше широка и добре валирана, та контурите ясно личаха, а и мястото бе някак на завет и тук преспи не се бяха образували.

За минута виелицата се бе закротила и те успяха да напреднат навътре в планината. Имаха под ръка инструменти и макар да бяха без високопроходими джипове, след час стигнаха разклона за селото. Тук преспите се изпречваха начесто и снегът постепенно се усилваше в едно с бърснещия вятър. Взе да става студено и ръкавиците им скрежасаха, заледиха се предпазните очила и ушанките, но обладан от някаква внезапна и неистова сила, другоселецът водеше уверено спътниците си напред. Малко след разклона, щом минаха каменния мост над реката и поеха по тясното шосе, той даде знак да спрат, извади мобилния телефон, който

Илюстрации
на Ралица Петрова
в сборника с разкази
„Ярост“
на Йончезар Георгиев

му беше тикнал в ръката областният шеф, преди да тръгне, и набра номера на Анета. Звъня дълго и най-сетне чу гласът ѝ, далечен и немощен.

– Крум съм, позна ли ме? – викаше той като обезумял, забравил и пронизващия вятер, и лепкавите снежинки, които скоро ставаха на ледени люспи върху пръстите му. – Онзи, дето те водеше до раз克лона...

– За манастира на Божия отец? – отговаряше никак странно и провлачено Анета. – Викаше ми ти да се върна и да преспя, и ако можех, щях да отседна там, на топло и сухо, в храма. И сигурно щях да се спася, а? Само че, Круме, за такива като мен прошка няма...

– Булка, какви ми само, откъде мина и къде си сега?

– Къде ли? – гласът ѝ звучеше все по-приглушен и неясен. – През преспите вървя, до кръста ми са вече те; все по-нагоре, и все по-навътре към чукарите. Исусови ливади минах, знаеш ли ги? Едва ги различих подир втория разклон за Предела. А сега съм май по-далеч и по-нависоко. Стръмно е и вали силно. И стана много студено. Треперя и няма кой да ме стопли. Като в проклетия живот... На Свети дух ми прилича сега планината; свети, белее пред очите ми, ей го, светло ми стана, много светло, като на Спасовден... Сребърен огън сякаш виждам, Круме, та ти не се тревожи за мен, все ще се довлека аз...

– Дръж се! – викаше другоселецът. – Не спирай и не заспивай! Скоро ще дойдем, скоро. Ех, знак някакъв да ни дадеш, добре ще е... Ще те настигна, булка, и ще те стопля, потърпи още малко...

– Не ми трябва вече нищо. И никой не ми е нужен. Както и аз никому не съм потребна. Сама ще мина през Свети дух, сама, с мъката си... – с хриптящ глас рече жената и последните ѝ думи прозвучаха някак самотно и зловещо.

В този миг телефонът изпрука и изключи. Изтървала го е, каза си Крум и наново сложи ръкавиците. Извърна се и махна с ръка на останалите да побързат. И докато разбиваше пъртина през поредната пряспа, той трескаво си мислеше какво ли е искала да му рече Анета.

Исусови ливаади... Свети дух... Ами ако жената не бълнуваше, както бе сметнал областният шеф? Ако имаше такива местности, а Крум и спътниците му не ги знаеха?

6.

Има, има такива места, сети се след няколко минути другоселецът и три пъти се укори, че бе забравил за

тази стара история, която от незапомнени времена планинците от чукарите си повтаряха, доукрасяваха и се кълняха в чутото, видяното, предаденото от уста на уста.

Незапомнена суша пъзала навред, от ширните тракийски поля, на север към равнините чак до Дунав. Планината пострадала най-много. Пресъхнали реки и дерета, дори и най-буйните планински потоци загубили водата си. Замъчила жаждата балканджиите. Спели чешмите. Просълзявали се и най-старите, щом видели стоката – кози, овце, крави, коне, да вият от жаждата и изнемога.

Грях и лоша поличба виждали в тези сушави дни хората от чукарите. Спомнили си как хайдутите на Вълчан войвода съсекли невинните приносители на хазната и скрили имането в дълбока пещера, която септе нарекли Вълчанов кладенец. Но проклето било имането, въдън земя потънало и никой не го открил. Припомняли си и за Филип Тотовите набези – мъстял той за насилената си красива братовчедка Аглика, но покрай виновните кърсердари и потерджии взел живота и на невинни люде. Кога османските власти го погнали, озовал се във Влашко, а синът му изльгал, че е мъртъв, само и само да разпродаде наследството. И това ако не е поличба, която не отминава и прославени, достойни люде...

После си разказали как в по-нови времена братя убивал за парче земя, как селският лихварин събличал за неизплатен заем и ризата на бедняка, добитъка му продавал и заложената нивица, та оставял десетки гърла да гладуват в най-върлата зима.

Най-грешна била историята с ханджийката Христана, дето уморила мъжка си с отрова. Залюбила се наведнъж с двамата местни първенци – Станко бил наместник в общината и имал цялата власт по тези места; Пеньо бил най-опитният каменоделец и строител на двукатни къщи с чардаци, по-добър от него не се бил раждал досега сред чукарите. Сговорили се тримата да отровят Христаниния мъж, пък после да уредят спора – когото да избере ханджийката. Подучили жената с проклетата дяволска хубост, но и тя самата не била вчерашна. Нагласили отровата и я сипали в паница с отлежало вино, а на Христана заръчали да прикотка ханджията в постелята си и да го опие с отровното биле. И всичко станало, както се сдумали. После, подир смъртта му,

дошъл човек на властта от града и заразпитвал, усъмнил се, че има убийство, хората сами подслушали за подозренията си. С градския лекар направили разрез на трупа и разбрали, че нещо не е наред. В потайна добра следователят и съдебният лекар заспали най-сладкия си сън, а тримата заговорници подменили взетите в бурканите проби от разрязания стомах на мъртвеца. Кога се върнали в града хората на властта, разбрали, че са измамени през пиянската нощ, докато Христана им наливала от най-доброто вино до забрава и без пари, като на най-скъпи гости, и въртяла змийска снага край масата им.

Наскоро подир случката Станко захванал да пие и повече не спря; доживял до деветдесет, но в дълбока мизерия, а накрая синовете му го пратили в дом за стари хора и повече не се сетили за него. Като по чудо и майстор Пеньо захвърлил теслата, потрошил и последната си пара за мастика, влечел се като пребито куче и подлагал ръка, по-окаян и от най-бедния просяк, додето един ден не го открили замръзнал край Христинния хан. А Христана – не видяла и тя бял ден, оженила се наново, но децата ѝ умирали едно подир друго, а с последното сама скlopила очи. Заминала си млада, но грешна, неопята от свещеник и дълго време духът ѝ обикалял из продълнения хан, свирел като свирепа виелица и с години плашел селяните. Чак като отслужили със седем попа заупокойна литургия в Караасанска черква, успяли да укротят душата ѝ и да я проводят в царството на мъртвите.

И още за други грешни дела се сетили хората от чукарите, но било късно. Подпалили се от голямата жега горите, захванали да измирят с грозни писъци птици и диви животни.

Проплакана планината и кой знае какво още щяло да се случи, ако в утрото преди Спасовден сред стадото на тукашен овчар не се появил млад мъж над трийсетте, с кестенява брада, дълги коси и замислен поглед. Бил облечен с бяло наметало. Сякаш не стъпвал по земята, а там, където минел, тревата наново ставала свежа и зелена. Жivotните послушно направили пътека да мине странникът. Спрял той на десетина метра и рекъл на овчаря:

– Иди в селото и доведи хората тук! Нека се покаят, огън да запалят и курбан да сторят. Какво ви е виновна планината, че сте недостойни за нея?!

Излязла изневиделица искряща светлина и обърнала непознатия. Жivotните се дръпнали и притихнали от невидимата сила. Онемял, овчарят едва успял да промълви.

– Исусе! Боже! Ти ли си това?

– Стори това, което ти рекох! – гласът на непознатия бил строг, но някак благ. Обвих в сребърна светлина, той стигнал края на поляната и внезапно изчезнал пред смаяния поглед на пастира.

Хората от селото научили за заръката и макар някои недоверчиво да поклащали глави, изпълнили я още на другия ден. Сварили курбан в седем бакъра, приготвен от млади агнета, довели и местния свещеник от Караасанска черква да го опее и прикади.

Изведнък тамянът от кадилницата се превърнал в облак, който обърнал селяните и те коленичили, като се кръстели. Изпод краката им тревата тутакси станала зелена. Тогава облакът се издигнал и крътък дъжд като невидим знак заръмлял от небето.

– Господи, Исусе, покажи ни се и стопли грешните ни сърца! – замолил се през съзи свещеникът.

Оглушителен гръм прекъснал думите му. Тревата продължила да расте пред очите им.

Нарекли местността Исусови ливади. Оттук насетне в началото на лятото хората от планината идвали и правели курбан за здраве, за о прощение на греховете и за берекет.

Затова и сега другоселецът се сети къде е мястото, с родителите си като дете бе ходил на връх Спасовден да се пречисти, а курбанът му се бе усладил толкова, та не помнеше да е ял по-сладка гозба.

Покрай Исусови ливади за по- пряко бе минала и жената от чукарите и се бе отправила за другата местност, която Крум също знаеше от малък.

Рътлината Свети дух пък бяха нарекли на юнския празник, който идеше десетина дни след Възнесение Господне, или Спасовден, както си го знаеха хората от чукарите.

Чудото станало на единайсетия ден подир първия курбан и знамението на Исусови ливади. От селото на път за града вървели неколцина ранобудни пътници. Шосето се виело край реката, която кротко бълбукала сякаш под нозете им, птиците пеели на чудноватия си език и въздухът бил някак по-дълбок и упояващ. Изневиделица от баира към реката се спуснало нещо

бяло и отначало пътниците помислили, че е облак или ненадейно излязла мъгла. Внезапно смяните планинци видели как от сънцето към тях като по бяла пътека бавно слизат беловлас старец, подкрепян вдясно от млад мъж с кестенява брада и дълги коси. И двамата били със сребристи бели наметала; вървели бавно, с някаква загадъчна усмивка върху прояснените лица. Бялата сребърна пелена, сред която двамата странници бавно пристъпвали, също се движела и сякаш преливала от сънчевия диск към хълма подобно на могъщо живо същество, от което пътниците ги побили тръпки. Паднали те на колене, замолили се, тогава бялото се превърнало в огромен огнен облак, езиците му лизнали рътлината, после се вдигнали нагоре и изчезнали. На тяхно място излязла триъгълна многоцветна дъга с невиждана красота.

От дума на дума мълавата, украсявана с хорските уста, се понесла сред планината. Видяли веднъж знамение, и този път хората от чукарите повярвали. Нарекли местността Свети дух. Мнозина виждали и по-сетне в ранна утрин, на самия Спасовден многоцветно, искрящо и невиждано по други места сияние. Единият му край бил забит някъде в купола на далечната манастирска църква, другият в Исусови ливади, а третият тук, в билото на Свети дух.

Макар да беше още невръстно хлапе, зърнал бе дъгата за миг и другоселецът, и бе усетил в себе си някаква странна сила, която не можеше и сам да си обясни. Дали бе онази упоритост на рода му, стигаща до твърдоглавие, да удържа на стихиите и изпитанията, които съдбата неведнъж му бе пращала, той не знаеше, но и сега, сетил се за тези отдавна забулени в загадъчна тайнственост истории, си каза, че провидението му изпраща още едно предизвикателство. Щеше ли да го преодолее, щеше ли да стъпи на ината си и да стане и този път на неговата, напук на виелицата и проклетото време, Крум не знаеше.

Продължаваше да гази сред преспите, изпънал врат, зачервен от усилията, но с бистър ум и яки рамене, и жилавата му кокалеста фигура, устремена към Свети дух, увличаше останалите от малката спасителна група, караше ги да забравят умората и студа; вървяха тези иначе неизвестни, най-обикновени хора, газеха със снегоходките си търпеливо във все по-дълбокия сняг и усещаха радост, че тъкмо на тях се бе случило да идат

на помощ, тъй както биха го направили жилавите им бащи или още по-коравите им предци.

Какво по-благо дело има – на човек, изпаднал в беда, ръка да подадеш, казваха си запътяните мъже, следваха другоселеца и неволно се умиляваха от опасната си мисия. Забравили бяха, че са сами; не можеха и за миг да допуснат, че техните шефове са спрели операцията по спасяването заради влошената метеорологична ситуация. Какво отбираха хората на другоселеца от купешки думи.

7.

В падината при рътлината Свети дух Анета се прислони в една скалиста ниша над шосето. Съжалът, че лекомислено бе захвърлила шала; макар и обвит в скреж, би могъл да прикрие лицето ѝ, а сега то тръпнеше, припламваше и внезапно тя усещаше режеща болка, затова, щом приседна на завет върху сухата пръст – тук снегът не бе сварил да навее, тя захвана да разтрива бузите си, после се сгущи. Стана ѝ още постудено. Тялото ѝ се разтресе и дълго тя не можеше да се успокои. Трябва да намери нещо и да се закрие под очите, иначе може и да не стигне. Огледа се, дрехите ѝ бяха покрити със скрежасал сняг, не усещаше краката си; не, няма да остане в тази пустош, уж няма диви зверове, но току-важк изскочило прегладняло животно – я вълк, я осирепяло от глад подивяло куче; с тоягата в ръка и ножа, който предвидливо бе сложила в една от чантите, можеше донякъде да е спокойна, но били издържало на една свирепа схватка изнемощялото ѝ тяло?

Боже, поне гладните зверове пропъди надалеч от мен, промълви тя и отпусна гръб върху скалата. Да можеше огън да си накладе, само че проклетият кибрит беше отдавна омокрен и заледен. Иначе с ножа ще насече от някое по-закътано дърво съчки.

Тя се огледа и видя, че вляво от нея има сух клон, откършен и сврян под скалата от свирепите ветрове, които се завихряха есенно време над рътлината. Присегна се и започна да чупи клона, откърши и последната клечка и дори ги подреди тъй, че оставаше само да ги накладе. И в този миг мисълта я връхлятя – ами да, запалката! Другоселецът на изпроводяк насила я бе натикал в джоба ѝ, можело да ѝ дотрябва. Какъв човек само, усмихна се и притвори очи Анета, после леденясалите ѝ пръсти дълго ровиха и най-сетне напипаха

малката пластмасова кутийка. Цъкна на шега и пламъкът лизна пръстите ѝ. Тя извика от болка, но после се опомни и зарови из втората си чанта с покупките. Извади хартията, тук-там се бе намокрила, но имаше и сухи парчета. Ще свършат работа, ще свършат...

И тя притегли останалите начупените клони като нещо скъпоценно, дори за миг ги притисна към гърдите си. Другите, по-тънките, които вече бе наклала, внимателно притъкна и сложи отдолу парченцата хартия. Не трябва да изтърва огъня, в никакъв случай не бива да го изпуска, ако иска сърцето ѝ да продължи да бие. Тя и сега го усеща как тупти прекалено силно и бутти в ушите ѝ, разтриса ръцете и гърдите, и цялото ѝ треперешо от треската тяло; не бива да се предава, колко пъти е разпалвала огъня на двора в башината си къща, колко пъти е варила в казанчето, положено върху двата камъка, колко пъти е подкладала огъня. Вареше консерви, но и друго – Еница тъй обичаше сладко от дюли, конфитюр от ягоди, ражел от бели тикви... За дъщеря си всичко би сторила Анета, затова и сега разбра, че тъкмо заради нея разпалва огъня; удържи ли го, ще продължи напред и нагоре, към чукарите; не успее ли, може и тук леденясал да я намерят подир ден, два, три. Някога и седмица минава, преди да открият такива безумци като нея. Закъде бе тръгнала? Защо не наведе глава и не пое покорно подир другоселеца към манастира?

Е, жив да е Крум, поне огъня ѝ сложи в ръцете. И издълбоко я погледна, някак тъжно, с плаха надежда, а очите му сякаш я молеха да не заминава, да завие с него към манастира.

Тя завъртя глава и погали запалката. Няма време за тези мисли сега. Да запали огъня, да се спре в пазвата на Свети дух, пък ако е речено, ще се върне към тях някой ден.

И Анета натисна копчето. Хартията пламна и тя я насочи под вертикално разположените съчки. Чу сухия им пукот, видя как пламъкът лизва по скалата и димът поема бавно, на тънка струйка нагоре и навън, към прихлупеното небе и неспирния сняг, който сякаш нямаше начало и край. И си рече, че трябва на всяка цена да задържи огъня. И да стигне до Еница, до баща си. По корем да се влачи, но да стигне...

Тя отпусна тяло, притворила очи, все още нащрек да притъква огъня, и чак сега се сети да благодари. На кого, на другоселеца ли? Не само на него. Ако има

провидение, и на Бог Отец, и на Сина му, и на Дух Свети, за които от години приказвала със страх и шепнешком хората от чукарите. Нека и тримата ѝ простят за онази неродена рожба. Други грехове Анета няма. Е, късмет да би имала, може и да опита наново. Само че с кого, с мъжа си ли? Прочетен вестник е историята ѝ с него, свърши се тя; нали днес в града подаде дело за развод; за какво да живее вече, щом бе загубила всичко? Тъй върви времето, къде ти у бедните и нищите духом оправия, само стихиите обират те по трънилия си път, само стръмнини и чукари ги очакват...

Нищо, Господи, рече си накрая тя, притворила очи, поне четох от онази стара книга, дето ми беше за награда, и щеше да е хубаво по-добра да съм станала, по-хрисима, а вместо това трябваше до тук да стигна, та да се сетя колко грешна, колко несъртна съм била. Да се чуди човек как подир онзи ден, в който изчетох книгата, словото ѝ сякаш ме опари като силен и внезапен огън, пробуди ме и нови сили ми вдъхна. И въпреки него сгреших, погубих неродената си рожба – защо? Дали всичкото не е било едно голямо самозалъгане; нали все в нещо трябва да има човек упование и надеждата да го крепи, чак до самия край.

Пукаха сухите клони, сладък дим изпълваше гърдите ѝ. Пламъкът кратко и неусетно сгряваше премързналото ѝ тяло. А денят бавно отиваше към заник.

Анeta бръкна в джоба си и напипа свирката, която и беше оставил другоселецът.

8.

Хората от спасителния екип бяха облечени добре. На главите си имаха дебели калпаци с ушанки и те бранеха лицата им. Вълнени шалове бяха стегнати през главите им, предпазни очила ги вардеха от коварните, мигновено замръзващи снежинки. Снегоходките улесняваха придвижването им, помагаха си и с шанцовите инструменти.

До края на Исусови ливади Крум водеше уверено групата, но щом поеха по стръмнината, усети, че умората ще застигне и него, и останалите. Избра заслонено от напречния вятър място. Свиха се между две преспи и приседнаха върху снегоходките.

Първан, мълчаливият едър мъжага, който вървеше пътно зад Крум, захвани да сваля полепналия скреж по дрехата си и въздъхна:

– Четох по вестниците за някакви алпинисти, дето зарязали другаря си на сред Балкана. Не можел вече да

върви, оставили го под един бор и продължили към хижата. После пращали и хора, и машини, ама било късно. Намерили го вкочанен...

Отзад някой се обади:

– Трябвало е да избират. Или те, или той. Труден е такъв избор, момчета.

– Някакъв шофьор на училищен микробус пък зарязал две деца на разклона, на четири километра преди селото им – рече ниският мустакат мъж, чието име Крум не знаеше. – Не смеел да продължи, дълбок му се видял снегът. И запрашил... Добре че минал шофьор на такси да ги откара до дома им, иначе и тях кой знае какво ги е чакало.

– Няма нищо за чудене – обади предишният глас.

– Съпля му е на човек кожата. Ей го, и ние вървим, но докога и накъде...

Другоселецът усети скрит укор в думите му и се приготви да отвърне, но в този миг мобилният телефон зазвъня пронизително. Беше областният. Крум включи високоговорителя. Гласът на шефа звучеше ледено в настъпилата тишина.

– Метеорологичната обстановка е лоша, затова се налага да прекратим спасителната операция!

– Как тъй да прекратим – запита смаян Крум. Останалите се ококориха и наостриха уши. – Ами жената? Вече сме близо. Не може да е отишла далеч. До час все ще я стигнем...

– Не мога да рискувам никого – гласът отсреща звучеше далечен и суров, и сякаш събаряше ледени късове по стръмен склон. – Верижни машини няма да дойдат, нито хеликоптер може да излети, а вече се мръква. Връщайте се, докато и за вас не е станало късно. Утре синоптиците го дават по-благо време, виелицата ще утихне и ще се прогъсни, тогава ще търсите колкото искате.

– Ще търсим ние утре, след дъжд качулка! – озъби се Крум. – Ей ги хората ти тук, те сами доброволно тръгнаха, нареди им и ако искат, да се връщат. На мене не си никакъв, не можеш да ми заповядаш!

И той подаде мобилния на Първан.

Едрият мъж свали ръкавица, пое телефона и рече глухо.

– Шефе, аз оставам с него, животът си е мой.

– Като си корава глава, дай поне другите да чуя! – крещеше ядосан областният в слушалката. – След половин час може и да е късно за връщане!

– Все някак ще се доберем до селото, а и жената може да открием по пътя – пое телефона и мустакатият.

– Каквото е писано да става, ще стане. Току-тъй бива ли човек да зарежем в проклетото време, на сред планината...

Останалите трима колебливо гледаха към телефона. Може и да се откажат, тогава с Първан и мустакатия ще видим зор, щом го дават и виелицата да се усили, каза си Крум и вече се чудеше какви думи да изрече, та да ги склони, когато погледът му беше прикован от бяла струя дим, която сякаш пробиваше безкрайната белота на хълмовете.

– Вижте, вижте! – скочи Крум и задърпа спътниците си. – Там, там горе, откъм Свети дух!

Мъжете от спасителния екип за миг забравиха за мобилния телефон и крещящия в слушалката глас. Загледаха вторачено другоселеца, после видяха смаяни едва различимата сред здраваща се белота ивица дим, сякаш забита в небесната гръд. Тогава изневиделица далечен звук проряза белотата, прелетя над зелените корони на боровете и се завъртя над главите им, и подобно на камбанен звън отекна над клисурата.

– Свирка, момчета! – изкрещя Крум и заподскача от радост. – Боже, чудо е това!

– Спри се бе, човек! – хвана го Първан за рамото.

– Каква е тая работа?!

– Не разбираете ли? Жената, дето търсим, тя е; обажда ни се с футболната свирка, дето ѝ я подарих на изпроводяк.

– Значи е жива! Да се обадим първо на шефа!

– Какъв шеф, бе момчета, тя ни чака там; нека да я сварим, додето още диша! Сега може душа да бере и ние да сме ѝ последното упование, как не го разбирате? Хайде, слагайте бързо снегоходките и напред! После ще обясняваме на когото искате...

И Крум скочи, забравил за студа, идващата виелица и умората. Как си е наклала огън тази упорита жена, как се е усетила да използва свирката, та и зверовете да я чуят, питаше се другоселецът и проправяше спасителната пъртина към Свети дух.

Вътърът утихна и сега се виждаше ясно цялата рътлина, с извивката на шосето и замръзналата река. Сякаш по невидим знак чукарите застинаха, снегът спря съвсем да вали и шестимата ясно видяха огъня, който се извиваше откъм отсрещната скала.

Далечният звън на манастирската камбана се сля с пронизителния писък на свирката, който идеше откъм скалата и на другоселеца се стори, че е пред очите на много хора, които изпитателно, притихнали го очакваха как ще отсъди.

Сега сънливият чукар Свети дух с цялата рътлина, от небето досами замързналата река, бе станал по-светъл и ясен, сияещ, в призрачната сребриста светлина.

Изтече доста вода и хората от чукарите взеха да забравят тази история. Година след смъртта на баща си Анета пристана на другоселеца. Заживяха в махалата до манастира, в просторната къща на Крум. От пролет до късна есен си имаха клиенти, в преграденото за хотел крило на дома. Туристите обикаляха манастира, те-

павицата, наслаждаваха се на бистрата вода, някои ловяха мрена и кефал отвъд манастирските огради, а други пиеха кафе под лозницата на другоселеца и се любуваха на дечурлигата.

Из двора едно времирно чернооко хлапе държи ръката на по-голямата си русокоса сестра, двамата късат зарзали, берат цветя и се гонят по тревата. На чардака пред малка масичка седят родителите им. Гледат надолу, бавно отпиват от кафените чаши и по лицата им пропълзява кротка усмивка.

Отеква манастирската камбана. Другоселецът прави знак на жена си, време е да подсети гостите, та да се пригответ за необичайната екскурзия до Исусови ливади. И децата ще дойдат, за големия курбан в деня на Свети дух.

**Стопански факултет
Катедра „Библиотекознание и масови комуникации“**

**Университетско издателство
„Св. св. Кирил и Методий“ – В. Търново
(предпечат и печат)**

**Редактор на броя
доц. д-р Лъчезар Георгиев**

Формат 60x84/8 Печатни коли 8,5

ISSN 1310 – 4624

Корица на брой 1
на сп. „Издател“, излязъл
през октомври 1994 г.

Основател
Лъчезар Г. Георгиев

Годишен абонамент или заявка за сп. „Издател“ може да направите на адреса на редакцията:

5000 Велико Търново, ул. „Теодосий Търновски“ № 2,
Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“
тел.: 062/ 618 295; 63 11 76; E-mail malina_pd@abv.bg

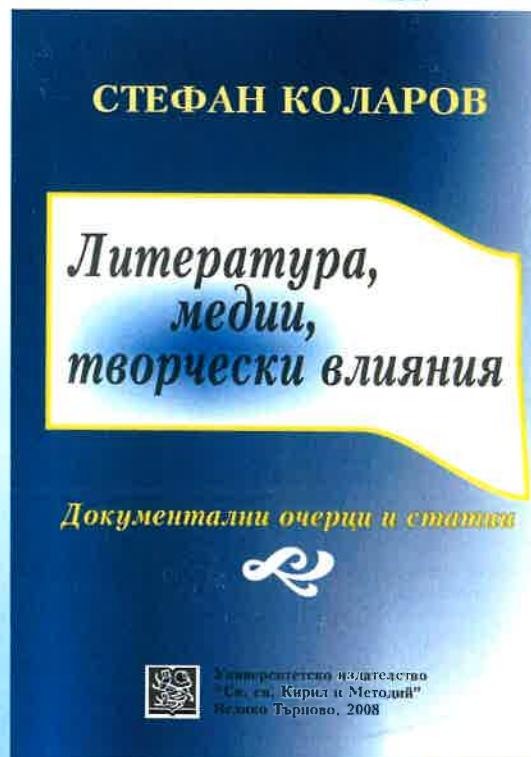
DEAR READER,

You can subscribe to the „Publisher“ magazine for the year 2005 by sending the subscription fee by mail-order to the following address:
5000 Veliko Turnovo, 2 Theodosi Turnovsky Str.
„Cyril and Methodius“ University
Prof. Dr. Luchezar Georgiev Georgiev

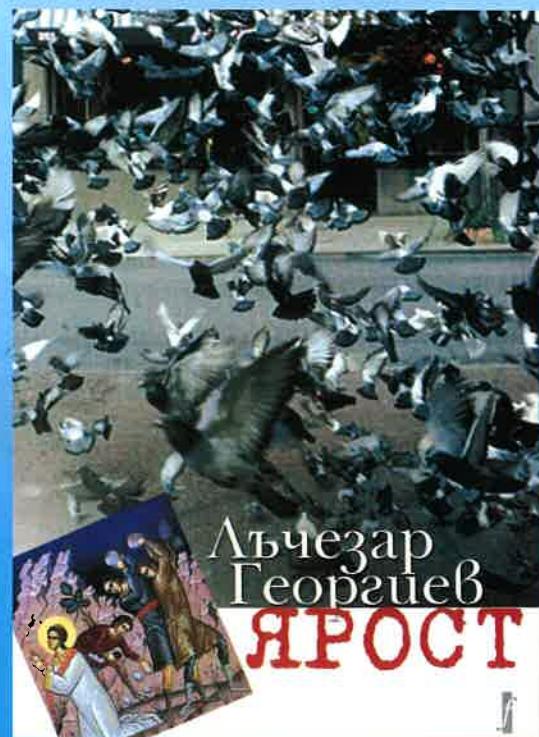
Please, write „Subscription fee for the „Publisher“ magazine“ on the mail-order as well as your address and Telephone number for delivery and contact. Tel. 062/618 295; 062/63 11 76 (Veliko Turnovo University Press)

На корицата: Откриване на учебната 2008/2009 година в Специализирано висше училище по библиотекознание и информационни технологии – София

45 години Великотърновски университет “Св. св. Кирил и Методий”

Нови книги
на преподаватели от катедра
Библиотекознание
и масови комуникации

ISSN 1310-4624